

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	σελ.
1. Η ΠΑΤΡΙΔΟΓΝΩΣΤΙΚΗ ΠΛΕΤΡΑ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, Εύριπιδῆ Σωφρά....	2
2. ΓΙΑ ΤΗΝ ΩΡΑΙΑ ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ, Γεωργίου Κυριακίδῃ	4
3. ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ, Στυλιανού Νικοδήμου	7
4. ΕΠΙΒΑΛΛΕΤΑΙ Ο ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΧΩΡΟ, Γράφει ὁ Ἀρκάδιος Πηγαῖος ..	9
5. ΓΛΩΣΣΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ, Μανώλῃ Ἀνδρόνικου, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου	11
6. ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ, Χρυσόστομον Κριμπά, Διδασκάλου	13
7. ΠΩΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΟΡΓΑΝΩΘΗ Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, Κωνσταντίνου Τσιμπούκη	19
8. Η ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΣΤΗΝ ΤΠΗΡΕΣΙΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ, Θεοδοσίου Νοτίνη, Διδασκάλου	26
9. ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΚΑΙ ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ, Γιάννη Σαλβαρά, Δασκάλου	31
10. ΟΙ ΣΚΕΥΕΙΣ — ΔΙΑΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ, Κων/νου Τζοῖμα	38

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΔΡΑ: ΑΘΗΝΑΙ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ: Ξενοφώντος 15α τ.τ. 118

ΤΗΛΕΦ. 3236.547 - 3221.316 - 3245.375

ΕΤΟΙ ΣΥΣΤΑΣΕΩΣ 1922

Ένωσις

τῶν ἀπανταχοῦ τοῦ Κράτους
νομίμως ὑφισταμένων Διδασκαλικῶν Συλλόγων
καὶ τῶν Διδασκαλικῶν Συλλόγων
τῶν ἐν τῇ Ἀλλοδαπῇ Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων

Ἀνεγνωρισμένη

ὑπὸ τοῦ Πρωτοδικείου Ἀθηνῶν
διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 754/1946 Ἀποφάσεώς του
ὡς αὕτη ἐτροποποιήθη
διὰ τῶν ὑπ' ἀριθ. 7363/46, 10508/48, 3716/51,
4711/66, 570/69 καὶ 3213/72 ἀποφάσεων

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

Πρόεδρος	Παναγιώτης Καζαντζής
Α'. Ἀντιπρόεδρος	Ἐμμανουὴλ Σπανουδάκης
Β'. »	Ἀλέξανδρος Κέλλας
Γεν. Γραμματεὺς	Ἀθανάσιος Λύκος
Εἰδ. »	Κυριάκος Γεωργιάδης
Ταμίας	Στυλιανὸς Τσαξirlῆς
Σύμβουλος	Ἐμμανουὴλ Δοριάκης
»	Φώτιος Παπαφωτίου
»	Ἀθανάσιος Παπανικολόπουλος

Επιστημονικόν Βήμα τοῦ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ
ΕΛΛΑΔΟΣ

•
Ἀριθμός ἀδείας Κυκλοφορίας

18764/Γ τοῦ 1954

Υπουργείου Προεδρίας Κυβερνήσεως

•
ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ

ΥΠΟ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

ΕΚ ΜΕΛΩΝ

ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

•
ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

Ἐτήσια προληρωτικά

ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ Δρχ. 100

ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΕΦΟΡΕΙΩΝ » 150

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ Δολ. 4

Δι' αεροπορικὴν ἀποστολὴν

προστίθενται διὰ τέλη » 2,5

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ Δρχ. 10

ΑΘΗΝΑΙ

1976

•
ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΕΥΧΟΥΣ 3
ΕΤΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

•
ΓΡΑΦΕΙΑ

Ξενοφώντος 15α - ΑΘΗΝΑΙ (118)

ΤΗΛΕΦΩΝΑ

Διεύθυνσις - Σύνταξις 3236.547

Διαχείρισις - Διεκπεραίωσις 3221.316

Ἔργασίαι δημοσιευόμεναι ἢ μὴ

δὲν ἐπιστρέφονται

•
LA TRIBUNE

PROFESSIONELLE

DE L' INSTITUTEUR

rue Xénophonotos 15a (118) Athènes - Grèce

Publication
mensuelle

de la Fédération

Grecque des
Instituteurs

Γύρω από τὰ φλέγοντα προ-
βλήματα τῆς Παιδείας μας

Η ΠΑΤΡΙΔΟΓΝΩΣΤΙΚΗ ΠΛΕΥΡΑ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΜΑΣ

Υπό Εὐριπίδη Σούρλα Παιδαγωγοῦ

Ἡ κεντρικὴ πολιτικὴ ἰδέα, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ξεκινάει, καὶ ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἀπορρέει σειρὰ ὀργανωτικῆς φύσεως εκπαιδευτικῶν μέτρων, εἶναι ἡ διατήρησις καὶ ἡ ἀνύψωσις τῆς λαϊκότητος ὡς πηγᾶς δυνάμεως, πρὸς ἀνανέωσιν τῆς Ἐθνικῆς Ζωῆς.

Σούρλας

I

Ἕνας ὀργανισμὸς Σχολικὸς, χωρὶς καλλιέργειαν τῶν παραδόσεων τοῦ ἔθνους καὶ τῆς φυλῆς του, εἶναι ἕνα ἀχαλίνωτο φάντασμα, τὸ ὁποῖον περιπλανᾶται μακριὰ ἀπὸ τὸν εὐθὺν δρόμον ποῦ θαδίζει τὸ ἄτομον, καὶ ὁ ὁποῖος δρόμος χαράχθηκε ἀπὸ τὴν Μοίραν τὴν Ἱστορικὴν τοῦ ἔθνους του.

Κατὰ ταῦτα:

Ἡ λαϊκὴ φυχὴ καὶ ὁ λαϊκὸς πολιτισμὸς γενικώτερον, καὶ ὁ λαὸς τῆς ὑπαίθρου ξεχωριστὰ ἀποτελοῦν τὴν ζωογόνον δύναμιν τοῦ ἔθνους αἱ δὲ παραδόσεις τοῦ ἔθνους ἀποτελοῦν - οὔτε πολὺ οὔτε λίγο - τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων τοῦ ἔθνους...

II

Τὰ λείψανα ὅμως τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ διατρέχουν τὸν κίνδυνον τοῦ εξαφανισμοῦ, ὅπως παρατηρεῖ καὶ ἡ George Sand ἐφόσον ὁ χωρικός ἀρχίζει νὰ ἐκπολιτίζεται, καὶ συνεπῶς προβάλλει ὡς καθήκον ἡ φροντίς ὧν μας, ὅπως τὰ περισώσωμεν ἀπὸ τὴν λησμονιά, ποῦ τὰ περιτριγυρίζει μὲ θήματα γοργά.

Εἶναι ἀνάγκη, παρατηρεῖ συμπληρωματικὰ ἡ George Sand νὰ περισωθοῦν μὲ κάθε θυσίαν, μερικὲς ἐκφάνσεις, ἀπὸ

1) Das rehog.ose Moment in der geschichtl. Theodor Litt (geschichtl. und Leben)

2) George Sand Legendes rustique.

τὸ μεγάλο αὐτὸ ποίημα τοῦ θαυμασμοῦ, μὲ τὸ ὁποῖον ἐπὶ ἑκατονταετηρίδας ὁλοκλήρους ἀνετράφη ἡ ἀνθρωπότης, εἶναι ἀνάγκη νὰ περιφρουρηθῇ καὶ νὰ περισυλλεγῇ τὸ μεγάλο αὐτὸ ποίημα γύρω ἀπὸ τὸ ὁποῖον οἱ ἄνθρωποι τῆς ὑπαίθρου, οἱ χωρικοὶ μας ἔχουν ἀπομείνει, σὰν οἱ τελευταῖοι Βάρδοι του.

III

Ἐάν - ἐπιλέγει ἡ George Sand ἥθελον συλλεγῇ, ταξινομηθῇ, συγκριθῇ καὶ μελετηθῇ, ὅλοι οἱ πατριδογνωστικοὶ καὶ λαογνωστικοὶ θησαυροὶ τοῦ παρελθόντος, μαζί μὲ τοὺς θρύλους καὶ τὰς παραδόσεις, θὰ ἔρρυχναν τὰς πρὸ φωτεινὰς λάμψεις, μέσα στὴν Ἱστορίαν τῶν ἐπὶ μέρους ἔθνων.

Ἡ ἴδια ἡ George Sand ἠρεύνει τὴν περιοχὴν τοῦ Berry ὅπου πέρασε τὰ παιδικὰ τῆς χρόνια, καὶ ὅπου ζυμώθηκε μὲ τοὺς θρύλους καὶ τὰς παραδόσεις, μὲ θέλητρον συναρπαστικόν, παρετήρησεν ὅμως πὺς δὲν ἐπαρκεῖ δυστυχῶς ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ γιὰ νὰ ἐρευνήσῃ τις ὁλοκληρὸν τὴν ὑπαίθρου χώραν τῆς Γαλλίας, μὲ τοὺς θρύλους καὶ τὰς παραδόσεις τῆς.

Καὶ ἀποτεينوμένη εἰς τοὺς θαυμαστές τῆς, προσθέτει τὰ κάτωθι ἐπιγραμματικά.

IV

Ὅταν ἡ φύσις τῆς Γενέθλιας Γῆς μας ἐγκλείει ἀπειρὰς ὁμορφίαις γιὰ νὰ μαντεύσουμε καὶ γιὰ νὰ θαυμάσουμε, καὶ σωρεῖαν ἀπὸ ἄλλα θελκτικὰ δράματα Πατριδογνωστικά.

Σὰς ἐρωτῶ ὅλους Σας:

Ποῦ νὰ ὑπάρξῃ, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει χρόνος, ὥστε νὰ ἀσχοληθῇ τις μὲ ταπεινὰ σκέψεις.

Ποῦ νὰ ὑπάρξουν εὐκαιρίες, ὥστε νὰ

γεννηθούν εις την ψυχήν μας, αίσθηματά μίσους;

Καί ἤδη γεννᾶται τὸ ἐρώτημα:

V

Τί μέτρα ἐνδείκνυται νὰ ληφθοῦν ἀπὸ Πατριδογνωστικῆς ἀπόψεως καὶ Πατριδογνωστικῆς ἀπόψεως καὶ Πατριδογνωστικῆς πλευρᾶς, σχετικὰ μὲ τὴν ὁργάνωσιν τῆς Παιδείας, διὰ τὴν διατήρησιν καὶ ἀνύψωσιν τῆς λαϊκότητος, ὡς πηγᾶς δυνάμεως πρὸς ἀνανέωσιν τῆς Ἐθνικῆς μας Ζωῆς;

Κατὰ τὰς ἀπόψεις τῆς ταπεινότητός μας τὰ κάτωθι:

VI

1) Ἡ μόρφωσις τῶν δασκάλων στίς Παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίαις μας νὰ γίνεται μὲ τὴν βαθύτερη προοπτικὴν, ὅτι εἰς τὴν διδασκαλικὴν Ἱερουργίαν τῶν, ἔχουν ὡς βαθύτερη προοπτικὴν, ὅτι εἰς τὴν διδασκαλικὴν Ἱερουργίαν τῶν, ἔχουν ὡς βαθύτεραν ἀποστολὴν τὴν διατήρησιν καὶ ἀνύψωσιν τῆς λαϊκῆς ψυχῆς.

Συνεπῶς:

Τὸ Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν πρέπει νὰ περιλαμβάνει, καὶ μορφωτικὰ ἀγαθὰ, ποὺ ἔχουν σχέσιν μὲ τὴν σπουδὴν τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς λαϊκῆς ψυχῆς τοῦ ἔθνους μας.

2) Καθιέρωσις θερινῶν Kurse κατὰ ἐκπαιδευτικὰς περιφερείας, γιὰ τὴν ἐπιμόρφωσιν τῶν δασκάλων καὶ εἰς τὴν Λαογνωσίαν.

3) Ἰδρυσις Ἀνωτέρων λαϊκῶν Ἐπιμορφωτικῶν Σχολείων, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν Σκανδιναυκῶν χωρῶν.

4) Συγκρότησις κατὰ περιφερείας τῶν ἐδρῶν τῶν Ἐπιθεωρητῶν τῆς δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως Ὁμάδων διδασκαλικῶν γιὰ μελέτες καὶ ἐρευνες Λαογνωστικὰς καὶ γενικὰ γιὰ ἐρευνες γύρω ἀπὸ τὸν λαϊκὸν πολιτισμὸν τῆς ἐκασταχοῦ Στενωτέρης Πατρίδος.

Τὰ ἀποτελέσματα δὲ τῶν ἐρευνῶν καὶ τῶν μελετῶν θὰ συζητοῦνται σὲ Συνέδρια τοπικά, καὶ θὰ δίδεται εὐκαιρία καὶ ἀφορμή, μετὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ὕλικου, διὰ σύμπηξιν ὁμάδων διδασκαλικῶν πρὸς καταρτισμὸν (ἐν σχεδίῳ):

Πατριδογνωστικῶν Ἀναγνωστικῶν τὰ ὁποῖα θὰ ἀποτελοῦν ἀντικείμενον κριτικῆς σὲ προσεχῇ Συνέδρια, καὶ ἐν συνεχείᾳ:

Ἀντικείμενον πειραματισμοῦ μὲ τὰ παιδιὰ, πρὶν ἢ — κατόπιν ἐγκρίσεως καὶ ἐκ μέρους τῆς κεντρικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργείου, ἀποτελέσουν τὰ ἐγεκριμένα

κατὰ περιφερείας Πατριδογνωστικὰ Ἀναγνωστικά.

5) Ἰδρυσις Πατριδογνωστικῶν Μουσείων κατὰ περιφερείας καὶ ὁργάνωσις τούτων κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν Heimatsmuseu τῆς Βιέννης.

6) Τὰ ἱστορικὰ σπίτια κάθε χωριοῦ - ἢ τῆς πρωτεύουσας τῆς ἐπαρχίας ἢ τοῦ Νομοῦ, νὰ ἀνακήρυχθοῦν Ἱστορικὰ διατηρητέα Μνημεῖα καὶ νὰ περιλαμβάνουν:

1) Ἀγιογραφικὰς Συλλογὰς.

2) Λαογνωστικὸν Ἀρχεῖον κάθε Ἐπαρχίας.

3) Συλλογὰς λαϊκῆς τέχνης.

4) Δείγματα Ξυλογλυπτικῆς καὶ τὰ τοιαῦτα.

7) Αἱ Παιδαγωγικαὶ Ἀκαδημίαι καλὸν θὰ εἶναι γιὰ νὰ συνέλθομεν ἀπὸ τὸν Διυγρον τῶν αὐταπατῶν, νὰ μετονομασθοῦν ἐκ νέου:

Διδασκαλεῖα

Ἡ:

Ἀνώτερα Σχολεῖα λαϊκῆς Μορφώσεως (ἐάν αὐτὸ στενοχωρεῖ μερικοὺς).

8) Μετονομασία τῶν δημοτικῶν Σχολείων εἰς Λαϊκὰ Σχολεῖα.

9) Ἡ Σφραγὶς κάθε λαϊκοῦ Σχολείου νὰ φέρει τὰ τοπικὰ σύμβολα.

10) Μετονομασία τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας εἰς: Ὑπουργεῖον λαϊκῆς καὶ Ἐθνικῆς Ἀγωγῆς.

11) Σταυροφορία κατὰ τῆς ἀγραμματοσύνης.

Οὐδεὶς ἀγράμματος στὸ χωριό.

Νυκτερινὰ γιὰ γυναῖκες, κορίτσια καὶ ἄνδρες τοῦ χωριοῦ.

12) Ἀνανέωσις καὶ διατήρησις τῶν λαϊκῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων, ποὺ σβύνουν καὶ ξεθωριάζουν στὴν ψυχὴν τῆς νεολαίας.

Πρὸς τοῦτο ἐνδείκνυται:

Ὁργάνωσις καὶ συνεργασία Κράτους, Δημοτικῶν Σχολείων, λαϊκῶν ἐορτῶν πρὸς ἑξαρσιν τοῦ λαοῦ πολιτισμοῦ.

Καὶ γενικά:

Ὁ λαϊκὸς πολιτισμὸς ὡς θάσις καὶ ἀφόρμησις μορφωτικοῦ προγράμματος διὰ τὴν ἐποικοδόμησιν Ἐθνικοῦ Πολιτισμοῦ καὶ Ἐθνικῆς Ἀγωγῆς.

VII

Ἐτελειώσαμε

Πάντως ὅμως, πέραν τῶν ὡς ἄνω ὑποτιπωδῶν μέσων γύρω ἀπὸ τὴν ὁργάνωσιν τῆς Πατριδογνωστικῆς πλευρᾶς τῆς Μορφώσεως καὶ γύρω ἀπὸ τὴν ὁργάνωσιν γενικώτερον, τῆς Παιδείας μας, πρέπει νὰ ἔχομεν ὑπ' ὄψει ὅτι:

Ἡ πνευματικὴ κρίσις ποὺ περνᾶμε, θὰ μπορούσε νὰ ὑπερπηδηθῇ μονάχα μὲ τὴν

Οι απόψεις μας με συντομία

ΓΙΑ ΤΗΝ ΩΡΑΙΑ ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ

Δ)ντου 43 Δ. Σχ. Θεσσαλονίκης
Για τη συγγραφή των παιδαγωγικών μου κειμένων χρησιμοποίησα την γνήσια Έλληνική γλώσσα, απηλλαγμένη όπως δήποτε ιδιωτισμών, ακαταλήπτων φραστικών αυτοσχεδιασμών και ξενικών στοιχείων.

Είναι η γλώσσα της Έλληνικής δημοσιογραφίας, εξοικειωμένη και ανταποκρινόμενη στο κοινό αίσθημα του έθνικού μας συνόλου.

Για τον γραπτό λόγο είναι κατά την προσωπική μας αντίληψη η ωραιότερη σύνθεση της γλυκομίλητης Δημοτικής και απλής καθαρεύουσας. Η γλωσσική μορφή, που προσδίδει επιβλητικό κάλλος, ύφος και καθαρότητα στην ιδέα, και διατηρεί σ' όλη την έκταση την εκφραστική της νομοτέλεια.

Για την γραμματική της στερέωση προτιμούμε τις πτωτικές αλλαγές των ουσιαστικών των τριών κλίσεων της απλής καθαρεύουσας, που ουσιαστικά πλαισιώνουν την τάξη των αρχαιοκλήτων της Δημοτικής. Επίσης ωρισμένους συνδέσμους, προθέσεις, αντωνυμίες και μετοχές, που δίδουν θλαστούς στη Δημοτική, ζωτικότητα και πλαστικότητα στη μορφή μας και την καθιστούν εύληπτη και

αντίδραση κατά του όλισμού και του θετικισμού.

Κατά των ως άνω δε ρευμάτων, μοναδικήν αντίδραση αποτελούν η φιλοσοφία των Άξιων.

Συνεπώς:

Μονάχα με την βοήθειαν της φιλοσοφίας των Άξιων μπορεί και η Παιδαγωγική Επιστήμη των Άξιων της Ζωής να μας εξασφαλίση το καινούργιο μορφωτικόν ιδεώδες και καινούργια αντίληψη της Αγωγής και γενικά, την σημερινήν μεταπολεμικήν οργάνωσιν της Παιδείας μας.

Ευριπίδης Σούρλας
Παιδαγωγός

κατανοητή στον αναγνώστη, χωρίς να δημιουργή αντίδραση, αντίρρηση στον κύκλο των αντιμαχομένων γλωσσικών ιδιωμάτων, νομίζομε, ότι υπηρετεί την πνευματική κίνηση και μικραίνει την απόσταση, που διαχωρίζει τους γλωσσολόγους στο έργο της γλωσσικής μορφώσεως και της τελειότητος. Την προσπάθεια τέλος για την αποκρυστάλλωση του ιδιώματος της Λογοτεχνικής και Επιστημονικής δημιουργίας. Αποφεύγουμε και δεν συνιστούμε τους θασσανιστικούς εκείνους τύπους των ακατανοήτων πτώσεων, κλίσεων και εγκλίσεων, που απονεκρώνουν την μνήμη και την φαντασία του στοχαστού, τύποι, στους οποίους προφεύγουν υποχρεωτικά και οι «Δημοτικιστές» διαφορετικά θα αλλοιώνονταν τερατωδώς η εκφραστική ικανότητα της όμιλουμένης και θα είμαστε υποχρεωμένοι λ.χ. να ειπούμε 1) από τὰ σέ της άρσ. ουσιαστικά: ο δουλευτής - οι δουλευτάδες, οι πραγματευτάδες, οι Δεσποτάδες. 2) Από τὰ σέ ης ο φούρναρης - οι φουρνάρηδες, οι νοικοκύρηδες. 3) Από τὰ σέ α θηλυκά ούς. ή φωτιά των φωτιών, των δροσιών των φωλιών των αληθειών, των νυχτών. 4) Από τὰ θηλυκά σέ η: ή τάξη τις τάξεις, τις είσοδες, τις γέννησες, τις διαίρεσες, τις κλίσεις, τις πράξεις - ή θαλαμηγός οι θαλαμηγές.. 5) Από τὰ θηλυκά σέ ος: ή κιθωτός οι λεωφόρες, οι έρημες, οι σύνοδες... Είμαστε υποχρεωμένοι επίσης να λάβουμε υπ' όψη ότι: από τὰ ουδέτερα σέ μα λ.χ. τὸ σῶμα τοῦ σώματος, τοῦ χρώματος γίνεται προσφυγή σέ καθαρεύουσα, όπως σέ α ναλογία και τὰ σέ ας, σέ ο, σέ ος, σέ ως, σέ ου και αν ουδέτερα λ.χ. τὸ κρέας τοῦ κρέατος, τὸ ντύσιμο τοῦ ντυσίματος, τοῦ θαψίματος τὸ λάθος τοῦ λάθους, τοῦ τέλους, τοῦ κράτους, τοῦ δάσους, τὸ φῶς τοῦ φωτός, τοῦ καθεστώτος, τὸ τέρας, τοῦ τέρατος, τὸ καθήκον τοῦ καθήκοντος, τοῦ σύμπαντος, τοῦ μέλλοντος...

Τὰ διπλά σύμφωνα ή οι σύνδεσμοι από

αὐτὴν ἢ ἐκείνη τὴν χρῆση εἶναι δυνατόν νὰ ἀλλοιώσουν τὴν ἔννοια λ.χ. ἐννοῦμε τὰ λεπτὰ δάχτυλα, τὴν φτώχη τῆς κυκυβέρνησης μὲ τὸν συνδυασμὸ τῶν δύο συμφώνων φτ ἀντὶ πτ χτ ἀντὶ κτ. Ἡ πτωτική ἀλλαγὴ δίδει εἰρμό στὴ γλωσσικὴ ἔκφραση καὶ ἐρωτᾶται θὰ ἦταν ὠραιότερα λ.χ.:

Ἡ ἐξέταση τῆς ἐξέτασης οἱ ἐξέτασες τῆς ἐξέτασης ἢ ἡ ἐξέταση τῆς ἐξέτασης καὶ ἐξετάσεις οἱ ἐξετάσεις τῆς ἐξετάσεις; ἡ ἀνοίξη τῆς ἀνοίξης οἱ ἀνοίξεις τῆς ἀνοίξης ἢ ἡ ἀνοίξη τῆς ἀνοίξης καὶ ἀνοίξεως οἱ ἀνοίξεις τῆς ἀνοίξεως; σὲ ἀναλογία καὶ οἱ σύνθετες, οἱ ἀπόστατες καὶ σὲ μιὰ ἄλλη περίπτωση ἡ λευτεριά τῆς λευτεριάς - οἱ λευτεριές τῆς λευτεριῆς ἢ ἡ ἐλευθερία τῆς ἐλευθερίας - οἱ ἐλευθερίες τῆς ἐλευθερίας.

Ἡ νέα Ἑλληνικὴ πρέπει νὰ ἔχει εἰρμό καὶ νομιμότητα γιὰ νὰ νομοθετηθῇ, νὰ διδαχθῇ καὶ νὰ ἐπικρατήσῃ. Κρίνεται ἀπολύτως ἀναγκαῖα νὰ προηγηθῇ αὐστηρὴ κάθαρση καὶ ἐπιλογή γιὰ νὰ ἀποφευχθοῦν τὰ γλωσσικὰ ἐκεῖνα φαινόμενα ποὺ ἀσχημίζουν καὶ προκαλοῦν τὴν θυμῖδι. Τὸ παράδειγμα ποὺ ἀναφέραμε ἀντικροσωπευτικά, μαζὶ μ' ἓνα πλῆθος κραυγαλέων αὐθαιρεσιῶν καὶ ἀναφέρονται στοὺς ἐπιθετικούς, ἀντωνυμιακοὺς... καὶ ρηματικούς τύπους τῆς ἀρχαϊκῆς προξενοῦν τὴν μεγάλη ἀκαταστασία στὴ γλωσσικὴ διατύπωση τῆς σκέψεως καὶ τοῦ λόγου. Οἱ νεοέλληνες θὰ κρίνουν ἐὰν ὑπηρετῇ τὴν λογοτεχνική, τὴν φιλοσοφικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ σκέψη φραστικά σχήματα μὲ τοὺς μοναδικούς τύπους λ.χ. τῶν ρημάτων καὶ τῶν οὐσιαστικῶν διαρκῶ - διάρκεια, παράχθηκαν, συλαμθάνω συλήφθησαν καὶ στὴ συνέχεια διαφέρω, ὑποφέρνω, ὁ ἐφέτης ἢ ἐφετίνα - ὁ Γραμματέας ἢ γραμματίνα ὁ χημικός ἢ χημικίνα - ἡ ἔρημο, ἡ ἄθηρσο.

Ὑποστηρίζουμε τὴν διαμορφούμενη νέα Ἑλληνικὴ, ἀπληλαγμένη, ὅμως ἀπὸ φαινόμενα τύπους καὶ μορφές ποὺ ἀσχημίζουν καὶ καταστρέφουν τὸ κομψὸ ὄφος καὶ τὸν εἰρμό τῆς γλώσσας.

Στὸ Ἑθνικὸ σύνολο ἡχοῦν εὐχάριστα τὰ ν καὶ ς χαρίζουν μουσικότητα καὶ ὁμορφιά ἐκφραστικὴ, ἀγλή ἀρχαία καὶ μεγαλεῖο θυζοντινὸ.

Γιὰ τὴ νέα γενεὰ θ' ἀποτελέσει πράξη θιασίας ὑποταγῆς, ἡ καθιέρωση νόμων μορφῶν καὶ κανόνων, ποὺ νοθεύουν τὴν καθαρότητα καὶ τὴν διαμορφωτικὴ ἀξία τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας.

Δὲν εἶναι δυνατόν ἀκόμη νὰ προβλέψωμε τὴν θέση τῶν γλωσσολόγων. Ὁ εὐγενικός ὅμως Ἑλληνικός λαός, ποὺ στὸ σύνολό του τηρεῖ στὰ θηλάκιά του τοὺς τίτλους

τῆς Γυμν/κῆς καὶ ἀνώτερης μορφώσεως καὶ τῆς Ἑλληνο-Χριστιανικῆς ἀγωγῆς θὰ θεωρήσῃ ἀπαράδεκτη οἰαδήποτε προσπάθεια κακῆς ἐκμεταλεύσεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας, ποὺ ὑπῆρξε καὶ εἶναι τὸ Ἑθνικὸ θάθρο τῆς Φυλετικῆς μας ἐπιβιώσεως. Πρέπει νὰ κατανοηθῇ ὅτι:

Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι μιὰ παραλλαγὴ τῆς, εἶναι τὸ ἰδίωμα τῆς Δημοτικῆς, προϊόν δηλ. τῆς γλωσσικῆς μας ἐξελέξεως. Ὅσοι ἀναζητοῦν σκοπιμότητα ἰδεολογική, ὁμιλοῦν γιὰ διγλωσσία καὶ ἐννοοῦν ἢ μιὰ ν' ἀφομιώση τὴν ἄλλη ἀνατρέποντας ἔτσι τὴν ἐθνικὴ μας θέση. Ὅσοι πάλι λεπτολογοῦν ἀποκλείουν τὸν ὁρο «διγλωσσία» ἀλλὰ ἀναγνωρίζουν τὴν διμορφία μὲ τὴν ἔννοια τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος, ποὺ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς φυσικῆς ἐξέλεξης. Στὸν Ἑλληνικὸ χῶρο γεννήθηκε καὶ ὁμιλεῖται μιὰ γλῶσσα: Ἡ Ἑλληνικὴ, ποὺ εἶναι δημιούργημα τῶν αἰώνων.

Ἡ Δημοτικὴ εἶναι ἓνα χαρακτηριστικὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς γνήσιας Ἑλληνικῆς. Θαυμάσια στὴν μορφή καὶ ὑπέροχη στὴν ἔκφρασή της, ἀναγγέλει τὴν ἱστορικὴ ἀναγκαιότητα διαμόρφωσης καὶ προσαρμογῆς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας στὶς μορφωτικὲς καὶ λοιπὲς ἀνάγκες τοῦ Ἑθνικοῦ μας συνόλου.

Θωροῦμε ἀναγκαῖο νὰ τονίσωμε, ὅτι στὸ σημεῖο αὐτὸ τῆς γλωσσικῆς μας ἐξέλεξης, εἶναι ἀδιανόητο γιὰ τοὺς λόγους ποὺ ἀναφέρομε νὰ θασισθοῦμε στὴ γραμματικὴ θεμελίωση τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης κορφῆς. Ἡ μιὰ ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὴν ἄλλη ἐμφανίζει ἀδυναμίες στὶς ἐκφραστικὲς ἀνάγκες τοῦ λαοῦ μας.

Γιὰ τὴ διόρθωση τῆς ἀπλῆς Δημοτικῆς προσφεύγομε ὑποχρεωτικά στὴ καθαρῆουσα. Γιατί ὅμως αὐτό; ἀπλούστατα γιὰ νὰ μὴ νοθεύσωμε καὶ νεκροτομήσωμε τὴν Ἑλληνικὴ, ποὺ εἶναι μιὰ καὶ ἀναζητῆται ἢ χρυσὴ τομὴ τῆς γιὰ τὸν καθορισμὸ τῆς συγχρονισμένης στὴ σημερινὴ πραγματικότητά. Ἡ σύγχρονη γενεὰ κατανοεῖ καὶ χρησιμοποιεῖ τὸν λεξιλογικὸ πλοῦτο τῆς καθαρῆουσας.

Ἡ νέα Ἑλληνικὴ, ποὺ θ' ἀποτελέσει ἐπαναλαμβάνουμε τὴν χρυσὴ τομὴ τῶν δύο μορφῶν μὲ τὴν συμβιωτικὴ τους γλωσσικὴ σχέσι θὰ πρέπει νὰ στερεωθῇ σὲ μιὰ νέα ἐπιστημονικὴ σύγχρονη Γραμματικὴ κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς γραμματικῆς τοῦ Τριανταφυλλίδη καὶ τῆς ἀπλῆς καθαρῆουσας γιατί ἡ γλῶσσα ἐξελλίσσεται καὶ ἀνέρχεται, ὅπως ἀνέρχεται καὶ ὁ λαός. Γι' αὐτὸ καὶ ἐπιβάλλεται ἡ ἐπιστημονικὴ διαμόρφωση σύμφωνα μὲ τὰ γλωσσικὰ αἰτήματα καὶ τὶς μορφωτικὲς ἀνάγκες τῆς λευτεριάς καὶ τῆς Δημοκρατίας στὴν Ἑλ- σύγχρονης γενεᾶς ἀπὸ τῆς πλευρᾶς μας

προέχει προκαταρκτικά τὸ ἔργο τῆς συντάξεως τῆς νεοελληνικῆς Γραμματικῆς μεθὰ τὴν τελευταία αὐτὴν ὁ ἐκπαιδευτικὸς λειτουργὸς θὰ μεθοδεύσῃ τὴν συστηματικὴν διδασκαλίαν τῆς νέας Ἑλληνικῆς μορφῆς. Ἡ σύνταξις ὁμῶς τῆς νέας Γραμματικῆς ἀπαιτεῖ χρόνον-ἐργασίαν καὶ προσωπικότητας τῶν γραμμάτων πού θὰ ἔχουν νὰ ἐπιτελέσουν ἔργον ἐπιστημονικῆς γλωσσικῆς συνθέσεως καὶ θὰ ἀποτελέσῃ φωτεινὸ ὁρσῆμα καὶ ἀφετηρία πνευματικῆς ἀναγεννήσεως.

Ἐνδεχομένως νὰ διατυπωθῶν πάνω στὴν ἀποψὲς μας γλωσσικὲς παρατηρήσεις καὶ ἐπικρίσεις ἀπὸ τοὺς παράγοντες τῆς γλωσσικῆς μεταρρυθμίσεως.

Πρέπει, ὁμῶς νὰ κατανοηθῇ προηγουμένως, ὅτι ἀπέχει πολὺ τὸ γλωσσικὸ μας ἰδιῶμα ἀπὸ ἐκεῖνο, στὸ ὁποῖο ἔχει συνταχθῇ πρόσφατα τὸ Σύνταγμα, ἡ νομοθεσία. Ἡ Ἀγία Γραφή καὶ ἡ ἐπίσημη γλῶσσα στὴ λειτουργίαν τῶν Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν! Ἀπομακρύνεται ὁμοίως κι' ἀπὸ ἐκεῖνο, πού ἀσχημίζει τὴν γλυκόλαλη Δημοτικὴν, γιατί στερεῖται ἐκφραστικῆς δυνάμεως, συντακτικῆς, γραμματικῆς καὶ λεξιλογικῆς ὁλοκληρώσεως, πού προσδίδουν τὴν ὁμορφίαν στὴν Ἑλληνικὴ ὁμιλίαν.

Μὲ τὴν γλωσσικὴ αὐτὴ μορφή δημοσιογραφοῦν, ρητορεύουν οἱ πολιτικοὶ ἀντιπρόσωποι ἀπ' τὸ θῆμα τῆς Βουλῆς, ἀγορεύουν οἱ Δικαστικοὶ λειτουργοὶ καὶ ἐπιτελοῦν τὸ ἔργο διαπαιδαγωγήσεως οἱ ἐκπαιδευτικοί.

Συγκεντρώνει τὰ προτερήματα τῆς ἀρχαϊκῆς καὶ τῆς ἀνώτερης Δημοτικῆς. Εἶναι εὐχη, κατανοητὴ, εὐληπτὴ. Διατηρεῖ τὸ προγονικὸ μας μεγαλεῖο, καὶ τὸν ἀνόθευτο καὶ φυσικὸ χαρακτήρα. Ἐκφράζει μὲ λεπτότητα τὸν πνευματικὸ καὶ συναισθηματικὸ κόσμον τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ γλῶσσα μας γενικώτερα στὴν πορεία τῆς ἐξέλιξής της ἔχει κακοποιηθῇ καὶ ἀκρωτηριασθῇ. Οἱ καταιγίδες τῆς σκλαβιάς μὲ τοὺς Ὀθωμανισμούς, Γαλλισμούς, ἀρθαντισμούς καὶ σλαβισμούς ἔχουν ἀλλοιώσει τὸν φυσικὸν τῆς εἰρμὸν καταλείποντας τὰ ἴχνη τῶν ξενικῶν ἐπιδράσεων. Ἡ ἐκφραστικὴ τῆς δυνάμει θεωρεῖται μειωμένη λόγῳ τῶν ἀτελειῶν καὶ τῶν ἐλλείψεων της.

Ἡ δυσάρεστη αὐτὴ γλωσσικὴ κατάσταση ὑποχρεώνει σήμερον αὐτοὺς, πού ἐκθειάζουν τὴν Δημοτικὴν: Λογοτέχνες, Θεατρικοὺς συγγραφεῖς, κριτικοὺς καὶ Παιδαγωγοὺς νὰ νοθεύουν καὶ νὰ κακοποιοῦν τὴν εὐγενικὴν ἀρχήν.

Παρόμοια καὶ οἱ θαυμαστές τῆς Ἀρ-

χαϊκῆς στὴ γραφίδα καὶ τὸ λόγο καταθρυμματίζουν τὸ ὄφος τοῦ ἀρχαϊσμοῦ, στὴν προσπάθειαν ν' ἀττικοφέρουν χρησιμοποιοῦντας, χωρὶς εἰρμό Δωρικοὺς σχηματισμούς. Εἶναι χρησιμὸν νὰ ὁμολογηθῇ, ὅτι ἐπικρατεῖ ἀκαταστασία καὶ γλωσσικὸς ἀναρχισμός. Οἱ ὑποδείξεις εἶναι εὐεργετικῆς. Δὲν θελτιώνουν, ὁμῶς τὴν κατάστασιν. Ἡ γλῶσσα εἶναι θνατὸς ζωντανὸς ὄργανισμός ὑποκείμενος στοὺς νόμους τῆς ἐξέλιξης. Μεταβάλλει μορφήν στὴ ροὴ τοῦ χρόνου, πού ἐπιβάλλει τὴν διαμορφωτικὴν τῆς τομῆς γιὰ νὰ διατηρῇ τὴν ἀρμονικὴν ἐνότητα καὶ νὰ συγκινή, ν' ἀφυπνίσῃ στὴν ψυχὴ τὰ αἰσθήματα καὶ τὴν ἰδέαν καὶ νὰ ἐξυπηρετῇ τὸ ἔργο τῆς πνευματικῆς φρόνησης.

Ποιὸ θὰ εἶναι τὸ τελικὸ διαμορφωτικὸν τῆς σχήμας; Αὐτὸ εἶναι ἔργο τῶν γλωσσολόγων, στὴ διάθεσιν τῶν ὁποίων θὰ εἶναι ὁ προγονικὸς μας θησαυρὸς καὶ ἡ καθομιλουμένη Δημοτικὴ. Οἱ κοινὲς προσπάθειες θὰ συγκλίνουν στὴν ἀρμονικὴν σύνθεσιν τῆς ἐθνικῆς γλώσσας, διδασκόμενη μὲ τὴν βοήθειαν ἐκλαϊκευμένης γραμματικῆς καὶ συντακτικοῦ.

Ἐξυπνοεῖται, ὅτι στὴν ἐθνικὴ αὐτὴ προσπάθειαν ἀποκλείεται ἡ μονόπλευρὴ λύσις. Τὰ δύο γλωσσικὰ ἰδιώματα προσφέρουν γλωσσικὸν πλοῦτον καὶ προτερήματα. Τὸ ἀρχαϊκὸν στὴν ἐξελικτικὴν του μορφήν εἶναι τὸ δημιουργημα τῆς φωτεινῆς ἐξελίξεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, πῶς ν' ἀγνοηθῇ. Ἡ δὲ νεαρὰ Δημοτικὴ εἶναι τὸ γέννημα τῶν ἀπελευθερωτικῶν ἀγώνων, πού ἐγκλείουν τὸ πνεῦμα καὶ τὴν δυνάμιν τῆς ἀναγέννησης. Εἶναι ἡ γλῶσσα τῶν προεπαναστατικῶν ἡρωικῶν γενεῶν, τῶν Φερραίων, τῶν Μαυροκορδάτων καὶ τῶν Κολοκοτρωναίων, στοὺς ὁποίους ὀφείλου μετὴν ἐθνικὴν φυλετικὴν μας ἐπιθίωσιν. Εἶναι καὶρός νὰ ἐκλείψῃ ἡ ἀβεβαιότητα καὶ ἀστάθεια στὴ γλῶσσα. Κανείς δὲν ὁμιλεῖ ἀμιγῆ τὴν γλῶσσαν.

Σ' ὅλες τὴς βαθμίδες τῆς ἐκπαίδευσης παρατηρεῖται νὰ διδάσκεται ἀμεθόδευτα, νὰ γράφεται καὶ νὰ ὁμιλεῖται νοθευμένη. Τὰ δημόσια ἔγγραφα νὰ συντάσσονται κατὰ τὸ δοκοῦν. Οἱ ἀποφάσεις, οἱ λόγοι καὶ οἱ ἀγορεύσεις τῆς πλειονότητος τῶν Δικαστικῶν, τῶν Δικηγόρων καὶ αὐτῶν τῶν πολιτικῶν ἀγορητῶν, ὁμιλοῦν μὲ εὐγλωττίαν γιὰ τὴν ἀναγκαιότητα διαμόρφωσης καὶ προσαρμογῆς τῆς γλώσσας στὸ μορφωτικὸ ἐπίπεδον τοῦ λαοῦ. Οἱ γλωσσολόγοι ἔχουν χρέος ἐθνικὸν νὰ συνεργασθοῦν μακριὰ ἀπὸ τὸν χῶρον τῶν ἐρειπίων τοῦ γλωσσικοῦ ἀνταγωνισμοῦ καὶ ἐπιδεικνύοντες σκέψιν καὶ διάθεσιν γλωσσικῆς εὐρύτητος καὶ ἀντίληψιν νὰ συνθέσουν ἑ-

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Υπό ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ,

Καθηγητοῦ Παιδαγωγικῶν

Παιδ. Ἀκαδημίας Λαρίσης

Τελευταία γίνεται πολὺς λόγος γιὰ τὰ μεγάλα σχολικὰ συγκροτήματα πού σχεδιάζονται ἀπὸ τὸν Ο.Σ.Κ. καὶ τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας, στὴν προσπάθεια νὰ ἀντιμετωπισθοῦν οἱ ἐπιτακτικὲς καὶ ἐκρηκτικὲς ἀνάγκες στεγάσεως τῶν σχολείων στὰ μεγάλα ἀστικά κέντρα. Οἱ φωνές πού ἀκούγονται εἶναι στὸ σύνολό τους φωνές διαμαρτυρίας ἐναντίον τῶν σχεδίων αὐτῶν γιὰ τὴν ἀνέγερση συγκροτημάτων - μαμουθ ὅπως τὰ χαρακτηρίζουν καὶ προέρχονται ἀπὸ τὸν Σύλλογο Ἀρχιτεκτόνων, τὶς ὁργανώσεις Ἐκπαιδευτικῶν καὶ γονέων, ἀπὸ κοινωνιολόγους, παιδαγωγούς, ψυχολόγους καὶ ἀπὸ τὸν Τύπο.

Στίς διαμαρτυρίες αὐτές ἡ ἀπάντηση εἶναι ἡ ἐπιμονή τῶν ἀρμοδίων νὰ προχωρήσουν στὴν πραγματοποίηση τῶν σχεδίων, γιὰ τὸν πῦρ πνέει ἡ ἀνάγκη.

Τὸ τελευταῖο αὐτό, ἡ πιεστικὴ ἀνάγκη, δὲν πρέπει διαστικὰ νὰ ὑποτιμηθῇ. Ἡ ἐγκατάλειψη τῆς Παιδείας καὶ τῶν ἔργων ὑποδομῆς τῆς σ' ὅλο τῆς τῆς φάσμα, μᾶς ἔχει ὁδηγήσει σχεδὸν σὲ ἀδιέξοδο. Τὸ ἐκπαιδευτικὸ μας πρόβλημα ἔχει καταστήσει Λερναία Ὑδρα κι ὅπου προσπαθοῦμε νὰ τῆς κόψουμε ἓνα κεφάλι φυτρώνουν δύο... Καὶ τὸ κακὸ διαιωνίζεται ἀπειλητικώτερο.

Τὰ τεράστια κενὰ - ἀπότοκα τοῦ κακοῦ καὶ πρόχειρου ἐκπαιδευτικοῦ προγραμματισμοῦ τοῦ παρελθόντος - πού δημιούργησαν τὶς πιεστικὲς ἀνάγκες σήμερα, ἰδιαίτερα στὰ μεγάλα ἀστικά κέντρα, δὲν θὰ πρέπει νὰ ἀντιμετωπισθοῦν μὲ διαστικὲς λύσεις χωρὶς ἀξία μακρόπνοης ἐκπαιδευτικῆς καὶ κοινωνικῆς ὑποδομῆς, ἀλλὰ μὲ καλομελετημένη ἀπ' ὅλες τὶς ἀπόψεις προοπτικὴ πραγματικῆς καὶ ἀποδοτικῆς λειτουργικότητας, πού νὰ ἐξυπηρετῇ τὶς ἀνάγκες καὶ ἀπαιτήσεις τῆς σύγχρονης ἐκ-

παιδευτικῆς διαδικασίας καὶ τοὺς στόχους τῆς Ἀγωγῆς.

Τὰ μεγάλα σχολικὰ συγκροτήματα τῶν δύο καὶ τριῶν χιλιάδων μαθητῶν, μπορεῖ νὰ λύσουν τὸ πρόβλημα τῆς στεγάσεως τῶν σχολείων στὰ μεγάλα ἀστικά κέντρα σήμερα, ἀλλὰ ἡ λύση αὐτὴ εἶναι ἐπιζήμια καὶ στὴν κοινωνία μας καὶ στὴ σωστὴ Ἀγωγή τῶν παιδιῶν μας.

Μὲ τέτοια ἐκπαιδευτήρια ζημιώνεται ἡ κοινωνία ὄχι μόνο οἰκονομικά (μεγάλες ἀποστάσεις, εἰσιτήρια μεταβάσεως καὶ ἐπιστροφῆς μαθητῶν, πολυάριθμο βοηθητικὸ προσωπικὸ λειτουργίας καὶ συντηρήσεως τῶν συγκροτημάτων κλ.), ἀλλὰ καὶ ποιοτικά. Τὸ τελευταῖο εἶναι πολὺ σημαντικό, γιὰ τὸ ὄχι μόνο θὰ ἀλλοιωθῇ ἡ σύνθεση τῆς κοινωνίας μας μὲ τὰ νέα προϊόντα - μέλη πού θὰ διοχετεύουμε σ' αὐτή, ἀλλὰ καὶ θὰ χάσῃ τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ τῆς, τὴν ἀνθρωπιά της. Ἡ μαζικὴ ἐκπαίδευση δὲν μπορεῖ πᾶρά νὰ μᾶς δώσῃ μαζανθρώπους, βιομηχανικά τυποποιημένα προϊόντα, αὐτὰ τῆς ἡμέρας, χωρὶς προσωπικότητα καὶ προσωπικότητα καὶ φυσικὲς ἀτομικὲς διαφορές, πού ἀναπτύσσονται καὶ προοδεύουν σὲ ζεστὰ ἀνθρώπινα παιδαγωγικά περιβάλλοντα, πού στηρίζονται στὴν ψυχικὴ ἐπαφή, στὴ βαθειὰ γνωριμία καὶ ἐκτίμηση, στὴν ἐλεύθερη ἐξέλιξη τῆς ἀτομικότητας καθενός, μέχρι τοῦ ἀνώτατου σημείου πού ἡ φύση του τοῦ ἐπιτρέπει καὶ κάτω ἀπὸ τὶς ἴδιες καὶ ἴσες εὐκαιρίες πού τοῦ προσφέρει τὸ σύστημα. Τὸ σχολεῖο εἶναι μία μαθητικὴ κοινότητα καὶ ὄχι μία κοινωνία πού σχηματίστηκε κάτω ἀπ' ὅτὴν πίεση κάποιας ἀνάγκης. Ἄν ἡ κοινότητα διαφέρῃ ἀπὸ τὴν ὁποιαδήποτε κοινωνία γιὰ τὶς βαθύτερες καὶ στενότερες σχέσεις τῶν μελῶν τῆς, γιὰ τὸν ψυχικὸ δεσμό τους καὶ τὰ κοινὰ βιώματα, τότε τί εἶδους σχολικὲς κοινότητες θὰ ἀναπτυχθοῦν στὰ συγκροτήματα μαζικῆς ἐκπαίδευσως, ὅπου «θὰ χάνῃ ἡ μάννα τὸ παιδί καὶ τὸ παιδί τὴ μάννα»;

Εἶναι ἀντιπαιδαγωγικὸ καὶ ἀψυχολόγητο νὰ τοποθετοῦμε ἓνα παιδί 6 ἢ 12 ἢ καὶ 15 χρονῶν ἀνάμεσα σ' ἓνα πλῆθος 2000-3000 παιδιῶν, στὸν ἴδιο σχολικὸ χώρο, σὲ μιὰ αὐλὴ πού περιβάλλεται ἀπὸ

πιμελῶς τὴν ἐνιαία γλῶσσα τῆς δημιουργικῆς λογοτεχνίας, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀγωγῆς, πού θὰ κατευθύνῃ τὴ μεγάλη προσπάθεια τῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως στὸ χῶρο τοῦ σύγχρονου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Ένα ή περισσότερα συγκροτήματα ή πτέρυγες 50 και 100 αίθουσών διδασκαλίας και άλλων εκπαιδευτικών αναγκών, αν θέβαια τηρηθούν οι αναλογίες 30 μαθητές σε κάθε τάξη, και ανάμεσα σ' ένα άλλο πλήθος 50 ή 100 ή και παραπάνω διδασκάλων και καθηγητών! Το αποτέλεσμα θα είναι ή έκμηδενιση της προσωπικότητας, ο στραγγαλισμός της πρωτοβουλίας και της ατομικής ευθύνης, ή μηχανοποίηση της διδασκαλίας και ή εξαφάνιση της βαθύτερης παιδαγωγικής σχέσης διδασκάλου και μαθητή.

Τά έντυπωσιακά αυτά στοιχεία δέν γράφονται γιά νά δώσουν κάποια έπιφανειακή έμφαση στους συλλογισμούς μας, αλλά γιατί αποτελούν δυνατούς παράγοντες 'Αγωγής. Αυτά δλα αποτελούν τό φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον, πού άσκει μεγαλύτερη και αποτελεσματικότερη επίδραση στη διαμόρφωση της προσωπικότητας και του χαρακτήρα του ατόμου, από την επίδραση πού άσκει ή διδασκαλία των γνώσεων πού γίνεται μέσα στην τάξη. 'Η σωστή 'Αγωγή δέν προσφέρεται μόνο από τόν καλό διδάσκαλο και τόν καταρτισμένο έπιστήμονα, αλλά και από τό ευρύτερο κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον και ιδιαίτερα από τό σχολικό περιβάλλον, πού άκριβώς γι' αυτό τό λόγο πρέπει νά έχει συστηματικά οργανωθή. 'Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας κ. Κ. Τσάτσος είχε μέ πολλή ευστοχία έπισημάνει παλαιότερα την σπουδαιότητα του θέματος λέγοντας ότι «ή ποιότητα της πορείας ενός έθνους, κρίνεται από τη σοβαρότητα και τόν σεβασμό μέ τόν όποιον αντιμετώπιζει τά θέματα της Παιδείας. Το υπερμεγέθες σχολείο, αποτελεί ρήξη της άρμονίας του φυσικού και τεχνητού χώρου και άκόμη ρήξη της άρμονίας ανάμεσα στις μορφές πού εκπροσωπούν την έξουσία και στην έκ των ήραγμάτων άδυναμία του ψυχικού οργανισμού του παιδιού. "Ετσι ή προσωπικότητά του θα έκμηδενίζεται και μοιραία θα έπέρχεται μία θαθμισία αλλά σύγυρη άλλοτρίωση του ανθρώπου σε μία μονάδα πανομοιότυπη μέ άλλες μονάδες ενός όχλου μέ τά χαρακτηριστικά της άνωμίας, του ψυχικού έκφυλισμού και της ψυχικής νόσου. "Ετσι θα γίνη ένα άτομο κατάλληλο ίσως γιά μία όλοκληρωτική κοινωνία όχι όμως κι ένας άνθρωπος ώριμος, έλεύθερος και εύτυχής».

'Στόν ύπ' αριθ. 39)4 του 1969 τόμο της «Έκπαιδευτικής Έπιθεωρήσεως» του Πανεπιστημίου του Χάρβαρντ HARVARD EDUCATIONAL REVIEW πού είναι αφιερωμένος στη σχολική αρχιτεκτονική, ανάμεσα σε άλλα αναφέρονται και τά εξής: «'Ο άρ-

χιτέκτονας πού σχεδιάζει ένα σχολείο θα πρέπει νά προσέχη ιδιαίτερα την όργάνωση του χώρου πού θα έπιτρέπει την πραγματοποίηση των εκπαιδευτικών σκοπών και θα βασίζεται στην παιδαγωγική και ψυχολογική ύποδοχή και αντιμετώπιση του παιδιού. Το καλά σχεδιασμένο σχολείο «μιλάει» στο παιδί και τό τραβά κοντά του κι αυτό πηγαίνει μέ χαρά, μαθαίνει και δέν θέλει νά φύγη. Αντίθετα τό κακοσχεδιασμένο σχολείο διώχνει τό παιδί ή τό πηγαίνουν σ' αυτό οι μεγάλοι κι αυτό δέν βλέπει την ώρα νά φύγη». Το πρώτο βοηθάει στη σωστή 'Αγωγή και μάθηση και κοινωνικοποίηση του ατόμου, τό δεύτερο τό κάνει αντικοινωνικό ή μεταγχολικό και άβουλο πλάσμα πού «φέρεται και άγεται» από τό ποτάμι της άνθρωπινής μάζας. Στόν ίδιο τόμο αναφέρονται και σχέδια σχολείων - πόλεων (κάτι παρόμοιο μέ τις γνωστές πανεπιστημιούπολεις), στα όποια όμως υπάρχουν σχολεία όλων των βαθμίδων και τό σημαντικότερα, σχεδιάζονται γιά πόλεις πού δέν υπάρχουν άκόμη ή αποτελούν προεκτάσεις άλλων και προβλέπουν την παράλληλη οικοδόμηση και των κατοικιών των οικογενειών και των καταστημάτων και όδών χωρίς κίνηση αυτοκινήτων και ό,τι χρειάζεται μία μικρή πόλη - σχολείο A PLANNING PROPOSAL, BY SHADRACH Τέτοια όμως σχέδια είναι έντελώς ξένα στην έλληνική πραγματικότητα και τά σχολικά συγκροτήματα πού σχεδιάζονται δέν νομίζω νά διακρίνονται γιά τέτοια και τόση προσοική.

Στη χειρότερη περίπτωση άναγκαστικής δημιουργίας σχολικών συγκροτημάτων σήμερα, θα πρέπει τουλάχιστον νά ύπολογίσουμε σοβαρά τόν παράγοντα της συνθέσεως αυτών μέ σχολεία διάφορων βαθμίδων. "Αλλο είναι νά έχουμε δύο-τρεις χιλιάδες μαθητές Γυμνασίου π.χ., στο ίδιο συγκρότημα και άλλο τό πλήθος αυτό νά περιλαμβάνη μαθητές διαφορετικών σχολείων μέ χωριστά και άνεξάρτητα κτίρια και προαύλια. "Ενα-δύο Δημοτικά σχολεία μέ 300-500 μαθητές, ένα Γυμνάσιο μέ τόν ίδιο αριθμό μαθητών, ένα Λύκειο μέ 250 μαθητές και μία τεχνική σχολή μέ 250 περίπου μαθητές, θα ήταν μία καλή κατανομή ενός πλήθους 1500 περίπου μαθητών, πού αντίπροσωπεύει σε πολλές περιπτώσεις τό μαθητικό δυναμικό γενικής έκπαίδευσής μιας άστικής γειτονιάς.

Προσεκτική κοινωνιολογική, ψυχολογική και αρχιτεκτονική στάθμιση των διάφορων παραγόντων πού συνθέτουν τό πρόβλημα, θα όδηγήση στη σωστότερη λύση

Επιβάλλεται ό προσανατολισμός τής ελληνικής εκπαίδευσης πρός τόν εύρωπαϊκό χώρο

Γράφει ό ΑΡΚΑΔΙΟΣ ΠΗΓΑΙΟΣ

Ύστερ' από τόν επαναπατρισμό τής
Λευτεριάς και τής Δημοκρατίας στην Έλ-
λάδα, γίνεται προσπάθεια ανόρθωσης κι
αναδημιουργίας στον Έλληνικό Χώρο.

Ανάμεσα στ' άλλα προβλήματα, πού
αντιμετωπίζονται αυτό τόν καιρό, όρθώ-
νεται πύργος και τό εκπαιδευτικό πρό-
βλημα τής Χώρας. Τό μέγεθος και ή σπου-
δαιότητά του θαρρώ πώς δν ύπολείπεται
τών άλλων προβλημάτων, αλλά κι ή Ι-
στορία τον, αν δέν είναι ή αρχαιότερη,
έχει τουλάχιστο την αρχή της εκεί, πού
ύπάρχει και ή αφετηρία των άλλων σπου-
δαιών προβλημάτων, πού διαιωνίζονται ά-
πό την δημιουργία τής Έλληνικής Πολι-
τείας.

Επειδή όμως ή επένδυση στον εκπαι-
δευτικό τομέα δέν αποδίδει τόσο άμεσα
και θεαματικά αποτελέσματα, ίσως, μέ-
χρι σήμερα νά περνούμε σέ δεύτερη σειρά
ή αντιμετώπιση του εκπαιδευτικού προ-
βλήματος, πού, όπωσδήποτε, άποτελεί
συνάρτηση τής σωστής αντιμετώπισης του
πολιτικού και οικονομικού προβλήματος.

Σήμερα λοιπόν, πού ή μοίρα του Έλ-
ληνικού Λαού και του Έθνους άρχισε πάλι
νά χαμογελά, θαρρώ πώς είναι καιρός
κι εύκαιρία ν' αντιμετωπιστεί και τό εκ-
παιδευτικό πρόβλημα τής Χώρας, παράλ-
λαλα μέ την αντιμετώπιση των λοιπών
προβληματικών καταστάσεων, πού τής
κληροδότησε τό άμεσο άμαρτωλό παρελ-
θόν τής έσωτερικής κατοχής και σέ συν-
άρτηση μέ την ρύθμιση των προβλημάτων

του και θά ώφελήση όλους. Μπορούμε μέ
τά ίδια σχεδόν έξοδα νά χτίσουμε σχο-
λεία στις πόλεις μέ τέτοια πού νά άπο-
τελούν πραγματικά έργα μακρόπνοης εκ-
παιδευτικής ύποδομής. Όχι θέβαια μνη-
μειακά έργα, όπως τόνοιε στην Έπιτρο-
πή Παιδείας ό Πρόεδρος τής Κυβερνήσε-
ως κ. Κ. Καραμανλής, αλλά έργα εύπρό-
σάρμοστα στις άπαιτήσεις των καιρών.
Έργα πού νά εξασφαλίζουν την θετική
πρόοδο και ανάπτυξη τής ελληνικής Παι-
δείας και τής ελληνικής Κοινωνίας.

αυτών, μέ ριζική και θαρραλέα και προ-
οδευτική αντιμετώπιση.

Όπωσδήποτε ή κάθαρση επιβάλλεται
σ' όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες, άλ-
λά δέν είναι τό πάλν. Είναι όμως ή προϋ-
πόθεση μιās σωστής δουλειάς. Γιατί έφό-
σον την εύθύνη και την άρμοδιότητα των
εκπαιδευτικών πραγμάτων θά κρατούν
στά χέρια τους οι άνθρωποι, πού ή μέχρι
σήμερα πολιτεία και προσφορά τους είναι
άρνητικές κι έπομένως δέν είναι αυτές
πού χρειαζόμαστε για μιá σωστή επίλυση
αυτού του προβλήματος, είναι θέβαιο πώς
καμμιά πρόοδος στον εκπαιδευτικό τομέα
δέν πρόκειται νά σημειωθεί. Πρόχει λαι-
πόν ή χωρίς δισταγμό κάθαρση, πού,
στο χώρο, τής γενικής εκπαίδευσης, ως
την ώρα, είναι ούσιαστικά άνύπαρκτη.

Αφού λοιπόν άφαιρεθεί άπ' όλους αυ-
τούς, πού δοκιμάστηκαν κι άπότυχαν, άλ-
λά και προωθήθηκαν μέ κριτήριο την ά-
φοσίωσή τους στην χούντα, κάθε δικαίω-
μα επέμβασης, άφού πάψουν ν' άσκοούν
διοικητικό έργο, άφού άπομονωθούν, ώστε
νά μην έχουν άρμοδιότητες, πού νά μπο-
ρούν νά επηρεάσουν τό μεταρρυθμιστικό
έργο, ούτε μ' άπλή κωλυσιεργία - όπως έ-
καμαν πριν από δέκα χρόνια, - άλλ' ούτε
και μέ τις στείρες αντίληψεις τους, τότε
πιά και μόνο πρέπει ν' άρχίση ή κοσμο-
γονία στην Έλληνική Έκπαίδευση. Διαφο-
ρετικά είναι καταδικασμένη νά έχει την
τύχη τής Έκπαιδευτικής Μεταρρύθμισης,
πού άποπειράθηκεν ό αείμνηστος Γ. Πα-
πανδρέου, μέ βασικούς συνεργάτες - συν-
τελεστές τους λαμπρούς έπιστήμονες Εύ-
άγγελο Παπανούτσο και Γιάννη Κακρι-
δή.

Η νέα προσπάθεια πρέπει νά βασιστεί
πάνω σέ φορείς προοδευτικούς, πού νά
πιστεύουν στην άναγκαιότητα και την ά-
ποτελεσματικότητά της. Νά είναι σέ θέση
οι φορείς αυτοί νά έρμηνεύσουν και νά έ-
φαρμόσουν τις σύγχρονες αντίληψεις και
τάσεις τής Άγωγής και τις επιδιώξεις του
έλληνισμού στον Εύρωπαϊκό Χώρο, αλλά
και νά επιδιώξουν την έπιτυχία τής όμα-
λής προσαρμογής και τής άνώδυνης έν-
ταξης του αύριανού Έλληνα πολίτη μέσα

στον χώρο αυτό, που τώρα αυτός δεν έχει τα χεῖρνα να επιτύχει, γιατί στερείται από βεῖω και μιά στοιχειώδη προετοιμασία.

Ετοι λοιπόν στελεχωμένη και βασισμένη και πάνω στις σύγχρονες αντιλήψεις περί του κόσμου και της ζωής, στις ελληνικές επιδιώξεις και τους στόχους, στις κατακτήσεις της Επιστήμης και στις οικονομικές δυνατότητες, ή Μεταρρύθμιση, δεν θα είναι κάτι τὸ ἐπιφανειακό, που θα ἐξυπηρετήσει ίσως τὴν πολιτική σκοπιμότητα και τὴν τρέχουσα κατανάλωση, ἀλλὰ θα θλάψει τὸ Λαὸ και τὸ Ἔθνος. Θα είναι ὅ,τι χρειάζεται για ν' ἀνυψωθεί ἡ Ἑλληνική Ἐκπαίδευση και νὰ φτάσει τὰ ἐπίπεδα τῶν Κρατῶν ἐκείνων, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιεῖ σὰν πρότυπα και τ' ἀντιγράφει.

Ἐξ ἄλλου τὸ πείραμα τῆς μεταφύτευσης στὸν ἑλληνικὸ χώρο «φρούτων», που προέρχονται ἀπὸ ξένα κοινωνικά και φυσικά περιβάλλοντα, ἀποδειχτηκε στὸ παρελθόν ἀτυχο τουλάχιστο και γι' αὐτὸ δεν πρέπει νὰ ἐπαναληφτεῖ ἐκ νέου. Τὰ ἑλληνόπουλα δεν είναι οὔτε ἀμερικανικά, οὔτε παιδιὰ και νέοι, που προέρχονται και ζοῦν σ' ἄλλο ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ κοινωνικὸ και φυσικὸ περιβάλλον. Γι' αὐτὸ μέτρο πρέπει νὰ είναι ἡ προσωπικότητα τοῦ ἑλληνόπουλου ἐνταγμένη μέσα στὸ κοινωνικὸ και φυσικὸ περιβάλλον τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου, με προεχτάσεις πρὸς τὸν Εὐρωπαϊκὸ Χώρο, ἐφόσον κατατείνει πρὸς τὰ 'κεῖ τὸ ἑλληνικὸ συμφέρο και ἡ ἑλληνική πολιτική. Τότε μόνο θα εἴμαστε ἐντάξει ἀπὸ πλευρᾶς ὑποχρεώσεων μας πρὸς τὸ ὑποκείμενο τῆς Ἀγωγῆς, δταν θέσουμε σκοπὸ τῆς τὴν δημιουργία ΑΝΘΡΩΠΩΝ και ὕστερα ΕΛΛΗΝΩΝ, ὁπλισμένων για νὰ είναι σὲ θέση νὰ κινηθοῦν, νὰ ζήσουν και νὰ ἐπιβιώσουν μέσα στὸν Εὐρωπαϊκὸ Χώρο.

Ἄν δεν ἔχομεν αὐτάρκεια, ἂν δεν ὑπάρχει κάτι τὸ γνήσια ἑλληνικὸ, και ὑποχρεωθοῦμε νὰ καταφύγομε σὲ ἀπομιμήσεις ξένων προτύπων, τὸ κακὸ θα είναι μικρότερο, ἂν τὰ πρότυπά μας αὐτὰ τὰ πάρουμε ἀπὸ χώρο, που νὰ ἀποτελεῖ προέχταση τοῦ ἑλληνικοῦ και νὰ προσιδιάζει πρὸς αὐτόν. Κι' ὅ,τι πάρουμε νὰ φροντίσουμε νὰ είναι δοκιμασμένη ἡ ἀντοχή του, που νὰ μπορέσει ν' ἀντέξει μέσα στὴν ἑλληνική πραγματικότητα, στὸ ἑλληνικὸ κοινωνικὸ και φυσικὸ περιβάλλον, μέσα στὸ ὁποῖο θρίσκονται και καλλιεργοῦνται οἱ καταβολές τοῦ ἑλληνόπουλου.

Ἡ Ἑλλάδα ἀποτελεῖ συνάρτηση τῆς Εὐρώπης κι ὁ πολιτισμὸς τῆς μιάς είναι προέχταση και συγκερασμὸς τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἄλλης. Ἐπὶ αἰῶνες ἔχουν ἀλ-

ληλεπίδραση εὐεργετική κι ἔζησαν ἀπὸ κοινοῦ ἐδτυχωμένες εἰρηνικές και νηφάλιες περιόδους.

Ἡ ἀναζήτηση προτύπων πέραν τοῦ Ἀτλαντικοῦ παραπλάνησε τίς τελευταίες γενιές. Τὰ κοινὰ σημεῖα γίνονται ἐλάχιστα ἢ και ἀνῦπαρκτα σ' αὐτές τίς ἀποστάσεις. Ἀλλὰ και τὰ «πρότυπα» αὐτά, ναί μὲν είναι πρωτότυπα, πάντως δεν ἀποτελοῦν πρότυπα για μίμηση.

Οἱ Εὐρωπαϊκές σύγχρονες ἀντιλήψεις περί τοῦ κόσμου και τῆς ζωῆς είναι πιὸ προσιτές και πιὸ ὀρθόδοξες και σύμφωνες με τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμὸ και τὴν παράδοση - μιά και πρέπει νὰ μὴν ἀποκοποῦμε κι ἀπ' αὐτή, χωρίς ὁμως και νὰ γίνουμε αἰχμάλωτοι δικοῖ της - ἀπὸ τίς πέραν τοῦ Ἀτλαντικοῦ ἀντιλήψεις τῶν ξηρῶν, χωρίς συναίσθημα, «μπίζνεσμεν», τῶν προσηλωμένων στὴν ὕλη τόσο, ὥστε τὰ πάντα νὰ μετροῦν με τὴν δύναμη τοῦ χρήματος και τὰ πάντα ν' ἀναγάγουν σὲ χρήμα.

Ἀφοῦ, δταν δεν μποροῦμε νὰ πρωτοτυπήσουμε, δημιουργοῦντες, καταφεύγομε στὴν μεταποίηση, ἂς φροντίσουμε νὰ μεταποιήσουμε στὴν προκεκμενη περίπτωση, ὅ,τι θα συναντήσουμε παρθένο στὸ ἀμεσο μέλλον στὴν γειτονιά μας, και που δεν ὑπολείπεται τῶν ἄλλων ξένων προτύπων.

Στόχος κι ἐπιδίωξη τῆς ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς είναι και ἡ γεφύρωση τοῦ χάσματος και ἡ κατάληξη στὴν πλήρη σύνδεση με τὴν ΕΟΚ. Αὐτὸ τὸν στόχο, αὐτὴ τὴν ἐπιδίωξη δεν πρέπει νὰ ξεχάσει κανένας ἀπ' ὅσους θ' ἀνακατευθοῦν στὰ ἐκπαιδευτικά πράγματα οὔτε μιά στιγμή. Ἀντίθετα μάλιστα ὀφείλουν ὅλοι σὲ κάθε στιγμή και περίπτωση νὰ ἔχουν μέτρο τῶν ἐνεργειῶν, προτάσεων, και λοιπῶν μεταρρυθμιστικῶν πράξεων τους και αὐτὴ τὴν ἐπιδίωξη και νὰ ἐξετάζουν τὰ πράγματα κι' ἀπὸ τὴν ὀπτική γωνία τῆς Ἑλλάδος - Μέλους τῆς ΕΟΚ.

Ἄν ἡ Ε.Ο.Κ. είναι σήμερα μιά οικονομική πραγματικότητα, αὔριο, ἐφόσον πρὸς τὰ 'κεῖ κατατείνει, θα είναι και μιά πολιτική με τὴν εὐρύτητα τῆς λέξης θεωρούμενη.

Ετοι ἡ Ἑλλάδα με τὸν ρυθμὸ που προχωρεῖ τελευταῖα ἡ ὑπόθεσή της, δεν θ' ἀργήσει νὰ θρεθεῖ μέσα σ' ἓνα εὐρὺ οικονομικὸ, κοινωνικὸ κλπ. περιβάλλον. Πῶς θα τὸ ἀντιμετωπίσει ἂν τὸ ἐμψυχο δυναμικὸ της, παράλληλα με τὸ ἄψυχο, δεν ἔχει προετοιμαστεῖ κατάλληλα; Καὶ τὴν κύρια προετοιμασία τοῦ ἐμψυχου δυναμικοῦ τῆς Χώρας πρέπει νὰ τὴν ἀναλάβει τὸ Ὑπουργεῖο τῆς Παιδείας, γιατί είναι δουλειὰ που ἀφορᾷ τὴν Ἑλληνική κουλτούρα τῆς αὔριο. Γι' αὐτὸ πρέπει ἡ Ἑκ-

ΓΛΩΣΣΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΜΑΝΩΛΗ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ,
Καθηγητού Πανεπιστημίου

Ἡ Κυβερνητική ἀπόφασις γιὰ τὴν καθιέρωσιν τῆς δημοτικῆς στὰ σχολεῖα φαίνεται πὺς κλείνει ὀριστικὰ μιὰ πολὺ χρονὴ πληγὴ καὶ παραμερίζει ἕνα καίριον ἔμπόδιον στὴν ἀνανέωσιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν προγραμμάτων. Χρόνια πολλὰ καὶ δυνάμεις χρήσιμες ξοδεύτηκαν γιὰ, νὰ ἀποδειχτοῦν πράγματα αὐταπόδεικτα καὶ στὸ θέμα αὐτό, ὅπως καὶ σὲ τόσα ἄλλα θέματα τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς. Στὰ ἑκατὸν πενήντα χρόνια τῆς ἐλευθέρης ζωῆς τοῦ ὁ ἐλληνικὸς λαὸς χρειάστηκε νὰ ἀγωνίζεται κάθε μέρα γιὰ νὰ καταχτᾷ μὲ πολὺν ἰδρώτα καὶ αἷμα τὰ δικαιώματά του ἕνα - ἕνα.

Ξένοι ἀφέντες ἢ προστάτες ἢ σύμμαχοι καὶ ἰθαγενεῖς ὁμόφρονές τους μὲ ὑπερφυστικὴ ἀλαζονεία καὶ ὑποκριτικὴ συγκατάθεσις εἶχαν ἀναλάβει τὸ ρόλον τοῦ "παιδαγωγοῦ, ποὺ θὰ ὀδηγοῦσε τὸ ἀνώνυμον καὶ ἀτακτὸ παιδί στὸν ἴσιον δρόμον. Ὅσο τὸ παιδί αὐτὸ φερνόταν φρόνιμα, τὰ μέσα τῶν παιδαγωγῶν ἦσαν ἥπια· ὅταν ὅμως κάποτε τὸ παιδί

δυστροποῦσε καὶ χτυποῦσε τὸ πόδι του, τότε φυσικὰ εἶχαν χρέος νὰ καταφύγουν σὲ πῶς δραστικούς τρόπους, καθλώνοντας το σὲ χειρουργικὸ κρεβάτι, ἄς ποῦμε, ἢ χρησιμοποιώντας ὀρθοπεδικὸ νάρθηκα μὲ γύψον. Λιγότερον σκληρὴ φαινομενικὰ, ἀλλὰ μὲ πῶς μακροπρόθεσμη παιδαγωγικὴ συνέπειαν στάθηκε στὴν ἐκπαιδευτικὴ πρακτικὴ ἡ τιμωρία τῆς νηστείας· τὸ τιμωρημένον παιδί ἐνιωθε ἀμεῖσα τὴν ἀνάγκη τῆς ὑπακοῆς στοὺς ἀνωτέρους του καὶ μάθαινε πὺς γιὰ νὰ ἐπιζῇ σὲ οὐδεὶς νὰ μὴ ξεχνᾷ τὸ ἔμπραχτον αὐτὸ μάθημα. Μιὰ τέτοια τιμωρία ἐπαίρνε κάποτε ὁμαδικὸ χαρακτῆρα στὸ σχολεῖον, μὲ πολὺ πῶς σίγουρον ἀποτελέσματα, καθὼς ἀνάγκαζε τοὺς «ἀθώους» καὶ τοὺς «εὐτακτοὺς» νὰ ἐπιβάλλουν στοὺς ὑπόλοιπους τὴν τάξιν. Ἔτσι ἔφτανε καὶ μόνον ἡ ἀπειλὴ μιᾶς τέτοιας τιμωρίας νὰ συνετίσει τὸ σύνολον. (Δὲν ξέρω ἂν τέτοιες μεθόδους ἐφαρμόζαν ἢ ἐφαρμόζουν στὰ δικά τους παιδιὰ οἱ δυτικοευρωπαῖοι, ὑποπτεύομαι ὅμως πὺς

παίδευσιν νὰ προσανατολιστεῖ ὅσο πῶς γρήγορα καὶ ὅσο πῶς τέλεια γίνεται πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνσιν, ὥστε ὁ Ἕλληνας νὰ προσανατολιστεῖ σωστὰ γιὰ νὰ μπορέσει νὰ προσαρμοστεῖ τέλεια στὶς μελλοντικές καταστάσεις ζωῆς καὶ νὰ μὴν βρεθεῖ ἀνάμεσά τους ἀπαράσκευος, σάν νὰ ἔπεσε ἀπὸ τὸ σύννεφον. Ὅλες οἱ ἐκπαιδευτικές βαθμίδες ὀφείλουν νὰ προετοιμάσουν τὰ ὑποκείμενα στὴν Ἀγωγή καὶ νὰ τοὺς προσφέρουν προσδευτικὰ ὁλοκληρούμενην πλήρη τὴν γνώσιν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Χώρου, μέσα στὸν ὁποῖον ὁ αὐριανὸς Ἕλληνας πολίτης θὰ δράσει εἴτε σάν ἐπαγγελματίας, εἴτε σάν ἐπιστήμονας, εἴτε σάν λειτουργός, εἴτε σάν πολιτικός...

Γι' αὐτὸ πρέπει ν' ἀρχίσει ἀμέσως σκληρὴ δουλειά. Ὁ καιρὸς περνᾷ. Δὲν περιμένει. Καὶ τίς συνέπειες τῶν ὁποιῶν πράξεών μας, καλές ἢ κακές, θὰ τίς κληροδοτήσουμε στὶς κατοπινὰς γενεάς, ποὺ θὰ ὑφίστανται μελλοντικά, χωρὶς καὶ νὰ

εὐθύνονται, τ' ἀποτελέσματα τῶν δικῶν μας πράξεων!

Καὶ θέβαια δὲν εἶναι καθήκον μόνον τῆς Ἑλληνικῆς πλευρᾶς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Εἶναι καθήκον καὶ τῶν λοιπῶν Κρατῶν-ελλῶν τῆς Ε.Ο.Κ.

Πρέπει ὅλοι γιὰ ὅλους καὶ ὁ καθένας γιὰ τὸν ἑαυτὸν του.

Γι' αὐτὸ τὰ λοιπὰ Κράτη - Μέλη πρέπει νὰ ἔρθουν ἀρωγὰ πρὸς τὴν Ἑλλάδα, βοηθώντας τὴν ὅσο, ὅπως, καὶ ὅπου πρέπει νὰ ξεπεράσει τὰ ἐμπόδια, πρὸς τὸ Κοινὸ συμφέρον. Καὶ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοὺς ὑπογραμμίζουν καὶ τὴν κοινὴν ὑπόθεσιν προωθοῦν στὴν ὁλοκληρώσιν της. Τὴν στιγμὴ μάλιστα, ποὺ ἀσπονδοὶ φίλοι τῆς Ε.Ο.Κ., τόσο περίτεχνα καὶ τόσο φθονερά, προσπαθοῦν νὰ ματαιώσουν κάθε πρόοδον καὶ εὐνοϊκὴ ἐξέλιξιν, παρεμβάλλοντας πλῆθος ἐμποδίων παρασκηνιακά, ἢ ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὸ προσκήνιον, ἀφήνοντας στὴν ἀκρὴ καὶ τὸ τελευταῖον πρόσχημα.

δεν τις αγνοούν όταν θέλουν να εκπαιδεύσουν «ξένα παιδιά»).

“Ας ξαναγυρίσουμε όμως στο θέμα μας. Η κυβερνητική απόφαση για την εκπαιδευτική γλώσσα κλείνει, είπαμε, μία πληγή και επιτρέπει την αίσιοδοξία για την ουσιαστική μεταρρύθμιση της παιδείας. Γι’ αυτό και τη δέχτηκαν με ανακούφιση και ενθουσιασμό όλοι οι υπεύθυνοι άνθρωποι και προπάντων όλος ο λαός. Όσοσο είναι ανάγκη να επισημάνουμε άμέσως πώς τα προβλήματα της Παιδείας δεν λύνονται από τη μία στιγμή στην άλλη, και προπάντων δεν λύνονται με τόσο γενικές αρχές. Προτού όμως προχωρήσουμε σε πιο ουσιαστικά θέματα, όπως λ.χ. το αναλυτικό πρόγραμμα και το περιεχόμενο των σπουδών, είναι ανάγκη να αντιμετωπίσουμε τις συνέπειες της γλωσσικής μεταβολής.

Η κυβερνητική απόφαση μιλά για «δημοτική χωρίς ακρότητες». Νομίζω πώς όλοι είμαστε σύμφωνοι σ’ αυτό και πιστεύω πώς η απόφαση κάνει καλοπροαίρετα αυτή τη διευκρίνιση. “Οποιος όμως γνωρίζει την ιστορία του γλωσσικού ζητήματος καταλαβαίνει πώς οι γλωσσαμύντορες θα ξαναρχίσουν τον άχαρο αγώνα τους ταμπουρωμένοι σ’ αυτό το τελευταίο τους όχυρό, άλλωστε παλεμώντας τη ζωντανή γλώσσα χρόνια ολόκληρα και μη έχοντας κανένα όπλο και καμιά έλπίδα μεταχειρίστηκαν την υποκριτική τακτική της «μετριοπάθειας». Δημοτική ναί, θα πούν, όχι όμως ακρότητες! Και από δω θ’ αρχίσουν την προσπάθεια της νοθείας, αφού κανένας δεν είναι σε θέση να καθορίσει αντικειμενικά τί σημαίνει «γλωσσική ακρότητα», γιατί, όσο ξέρω, στη γλώσσα δεν υπάρχει ούτε «μεσότητα» ούτε «ακρότητα». Υπάρχει ορθότητα γλωσσική και προπάντων υπάρχει γλωσσική ευαισθησία που καλλιεργείται από την επίμονη και μακρόχρονη άσκηση και οίκειωση με τα υψηλά δείγματα της τέχνης του λόγου.

Ίσως μερικοί αναγνώστες θεωρήσουν περιττή και άκαιρη αυτή τη «συγκρατημένη αίσιοδοξία» (για να χρησιμοποιήσω τη γλώσσα των διπλωματών, που γνωρίζουν τόσο καλά να κρύβουν τη σκέψη με το λόγο), όμως θα μου επιτρέψουν να τη διατηρήσω για όσο διάστημα εξακολουθεί η μεταβατική φάση από την κυβερνητική απόφαση ως την καθοριστική στιγμή της σχολικής πράξης. Θά έπρεπε να είναι, ίσως, περισσότερο αίσιοδοξος, βλέποντας πώς η Φιλοσοφική Σχολή Αθηνών όχι μονάχα δε διαμαρτυρήθηκε για την απόφαση, αλλά αρχίζει να κάνει τα

πρώτα δισταχτικά και αθέθια θέματα έξω από τα σύνορα της άτεγκτης (και συχνά λανθασμένης) καθαρεύουσας. Από την ίδια ωστόσο πηγή αναβλύζει και πάλι το θολό νερό που ονομάστηκε ΚΝΕ (=Κοινή νεοελληνική) και εδράζεται τάχα στα πορίσματα της σύγχρονης γλωσσολογίας. “Αν αυτοί που θα έχουν αὖριο την ευθύνη για τη διδασκαλία της γλώσσας στα σχολεία ποτιστούν από μία τέτοια πηγή, πώς είναι δυνατό να τη διδάξουν σωστά στα παιδιά, όταν δεν την έχουν μάθει πρώτα οι ίδιοι ή, ακόμα χειρότερα, αν την έχουν μάθει στραβά; Η σύγχυση που σκόπιμα προκαλείται με τέτοια κηρύγματα θα ταλανίσει για πολλά χρόνια τους δασκάλους και τους μαθητές.

“Έξω όμως απ’ αυτές τις αντιδράσεις και δυσκολίες, που είναι ίσως αναπόφευκτο να συναντήσει η πρώτη εφαρμογή της γλωσσικής μεταβολής, είναι ανάγκη επιτακτική να προχωρήσουμε πέρα από τους γραμματικούς τύπους στην ουσιαστική γνώση της γλώσσας, που θα πει στη δομή της και στο σημασιολογικό της μήνυμα. Η διγλωσσία είχε καλλιεργήσει την αυθαιρεσία όχι μονάχα στο τυπικό της γλώσσας, αλλά προπάντων σ’ αυτό που ονομάζουν οι γραμματικοί «σύνταξη». Και η τάση για την εύκολη διεκπεραίωση των υποθέσεών μας ή για το ξεπέρασμα της κάθε δυσκολίας με τον πιο άσκοπο τρόπο βοήθησε στη δημιουργία μιας γλωσσικής μορφής αγοραίας, όπου έβρισκε κανείς τις πιο τριμμένες και κενές λέξεις χρησιμοποιημένες με ανακριβολογία επικίνδυνη και τις πιο έτερόκλητες γραμματικές μάρφες σε μία φράση χωρίς άρθρωση και χωρίς μορφή, όταν δεν ήταν και ολοφάνερα ασύντακτη. Το κακό είχε νομίζω προχωρήσει πολύ, αφού είχε φτάσει να προσβάλει ότι πιά τους δασκάλους τους ίδιους, αλλά και κείνους που υποθέτουμε πως τιμούν και καλλιεργούν τη γλώσσα περισσότερο από κάθε τί άλλο έννοω τους τεχνίτες του λόγου.

“Ελπίζουμε όλοι πώς η γλωσσική μεταβολή στα σχολεία και στα διδακτικά βιβλία των παιδιών θα οδηγήσει στην ουσιαστική μεταρρύθμιση που έχει ανάγκη η παιδεία μας στο πέρασμα από τον τύπο στην ουσία των πραγμάτων γιατί από μίαν αποψη το έλληνικό σχολείο δούλευε με αρχές μεσαιωνικές, αφού φόρτωνε τον νέο με ένα σωρό ακατανόητες λέξεις και όρισμούς και αγνοούσε τα ίδια τα πράγματα. Πόσο συντελούσε σ’ αυτό η γλωσσική μορφή της διδασκαλίας είναι εύκολο να το καταλάβει κανείς αν σκεφτεί πώς η γαλή και ο κύων, ο δνος αι το στρουθίον ακόμη και το ύδωρ και

Τὸ πρῶτο ἑλληνικὸ βιβλίον

Χρυσοστόμου Κριμπᾶ, Διδύλου

«Δημήτριος ὁ Κρής τοῖς εὖ γεγυνομένοις καὶ σπουδαίοις τῶν μεираκιῶν εὖ πράσσειν».

(Ὁ Δημήτριος ἀπὸ τὴν Κρήτη, χαίρει ἐγκάρδια τὰ καλὰ παιδιὰ πού ἀγαποῦν τὴ μάθησιν).

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ
Χρυσοστόμου Κριμπᾶ
Δύλου τοῦ Α' Δημ. Σχολείου Ἀθηνῶν

Ὁ πνευματικὸς Ἑλληνισμὸς, γιορτάζει ἐφέτος τὰ πεντακόσια χρόνια ἀπ' τὴν ἐκδοσὴ τοῦ πρώτου ἑλληνικοῦ βιβλίου. Τὸ πρῶτο ἑλληνικὸ βιβλίον τυπώθηκε στὸ Μι-

λάνο τῆς Ἰταλίας στὶς 30 Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 1476. *Ἦταν Γραμματικὴ. Συγγραφέας τῆς, ὁ Κων)νος Λάσκαρης θυζαντινὸς «διδάσκαλος τοῦ Γένους».

Ὁ τίτλος πού ἔδωσε ὁ συγγραφέας στὸ βιβλίον του ἦταν: «ΕΠΙΤΟΜΗ ΤΩΝ ΟΚΤῶ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΜΕΡΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΤΙΝΩΝ ΑΝΑΓΚΑΙΩΝ, ΣΥΝΤΕΘΕΙΣΑ ΠΑΡΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΛΑΣΚΑΡΕΩΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ». Ἐκδότης τοῦ βιβλίου, ὁ Δημήτριος ὁ Κρής (Κρητικὸς) καὶ τυπογράφος ὁ Διονύσιος Παραβυζή- νος.

Ἡ Γραμματικὴ τοῦ Κων)νου Λάσκαρη εἶναι ἓνα μικρὸ βιβλίον «τυπωμένο με ἑλλη-

τὸ νέφος δὲν προκαλοῦν στὸ παιδί τὴν ἀνάπλασιν καμμιᾶς παράστασης, δὲν τοῦ φέρνουν ἄμεσα στὸ νοῦ τὰ ἀντικείμενα πού ὀνοματίζονται.

Ὅμως τὸ κακὸ πηγαινε ἀκόμα πιὸ βαθιά· στὴν ἠθικὴ προσωπικότητα τοῦ νέου ἀνθρώπου. Χρησιμοποιώντας μιὰ γλῶσσα πού δὲν ἔφερε οὔτε μποροῦσε ποτὲ νὰ μάθει, μιὰ γλῶσσα πού δὲν εἶχε κανένα συναισθηματικὸ φορτίον καὶ δὲν τοῦ προκαλοῦσε ἄμεσες ψυχικὲς ἀντιδράσεις συνήθιζε σιγά - σιγά νὰ ψευτίζει τὴ σκέψιν του, νὰ τὴν κρύβει κάτω ἀπὸ τὸ ξένο αὐτὸ φόρεμα, γινόταν, εἴτε τὸ ἤθελε καὶ τὸ ἔφερε εἴτε ὄχι, ὑποκριτής. Ὁ ποιητὴς πού νιώθει καὶ τὴ γλῶσσα καὶ τὸ λαὸ τοῦ χρειάστηκε νὰ μᾶς εὐαγγελιστοῦ πὼς «θὰ θροῦμε αὐτὰ τὰ λόγια πού παίρνουν τὸ ἴδιον βάρος σ' ὅλες τὶς καρδιές, σ' ὅλα τὰ χεῖλη (ἔτσι νὰ λέμε πᾶν τὰ σύκα: σύκα καὶ τὴ σκάφη: σκάφη», γιατί πιστεῦε πὼς «δὲν τραγουδᾷ γιὰ νὰ ξεχωρίσει ἀπ' τὸν κόσμον, ἀλλὰ γιὰ νὰ σμίξει τὸν κόσμον». Ἦσως αὐτὸς ὁ λόγος νὰ κλείνει καὶ τὴν οὐσία τῆς γλωσσικῆς μας περιπέτειας. Ἡ γλῶσσα πού δὲν λέει τὰ σύκα: σύκα καὶ γὰρ δσους τὴ μεταχειρίζονται σὲ συνειδητοῦς ἢ ἀσυνειδητοῦς ἐχθροῦς τῆς ἀλήθειας, σὲ ὑπερασπιστοῦς τῆς ὑποκριτικῆς ψευδολογίας, ἢ τὸ λιγότερον σὲ ὑπέρμαχους μιᾶς καθιερωμένης καὶ γενικῆς παραδεχτῆς μορφῆς, εἴτε αὕτη εἶναι ἡ μορφή τῆς κοινωνίας εἴτε ἡ μορφή πού παίρνουν οἱ λεγόμενες κοινωνικὲς σχέσεις τῶν ἀνθρώ-

πων. Ὁ λόγος θὰ μάκρανε πολὺ ἀν συζητούσαμε σήμερον τὶς ἀντιδράσεις πού προκαλεσε στοὺς πνευματικοὺς - με ἡ χωρὶς εἰσαγωγικά - κύκλους ἡ «ἀθυροστομία» πού ἀποκαλύφθηκε με τὴ δημοσίευσιν τῆς ἀλληλογραφίας Γ. Θεοτοκά - Γ. Σεφέρη. Ὅταν ξαφνικὰ βλέπουν πὼς ὁ ποιητὴς ἔχει αἷμα στὶς φλέβες του καὶ λέει τὰ σύκα: σύκα καὶ τὸ σκῶρον: σκῶρον (μόνον πού χρησιμοποιεῖ τὸν πληθυντικὸ ἀριθμ. ὅπως ὅλοι οἱ νεοῖες), ὅς εἶναι καὶ σὲ μιὰ προσωπικὴ ἀλληλογραφία με τὸν ἐνῆλικον φίλον του, τότε «διαρρηγνύουν τὰ ἱμάτια καὶ... ράσε Γιῶργο Κατσὶμπαλη!

Ἡ κυβερνητικὴ ἀπόφασις γιὰ τὴ σχολικὴ γλῶσσα καὶ γιὰ οὐσιαστικὴ ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμισιν ἀποτελεῖ μιὰ πρώτη εὐόωνη πράξις. Ὅμως ἡ πείρα μᾶς ἔχει δείξει πὼς «πολλὰ μετὰξὺ πέλει κύλικος καὶ χεῖλος ἀκροῦ» καὶ προπάντων πὼς οἱ δυνάμεις πού κράτησαν ὡς τώρα τὴν Παιδείαν δέσμια σὲ ἀναχρονιστικὰ σχήματα δὲν καταθέτουν εὐκόλως καὶ πρόθυμα τὰ ὅπλα τους. Ἡ ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμισιν πρέπει νὰ πραγματωθεῖ αἰ νὰ δλοκληρωθεῖ γρήγορα, συστηματικὰ καὶ ἀσυμβίβαστα. Ὁ κίνδυνος τῆς νοθείας καὶ τῆς «κερκόπορας» ὑπάρχει πάντοτε αἰ καλὰ θὰ κάνουν νὰ μὴν τὸ ἐξεχνοῦν ὅσοι με ἀγαθὰς προθέσεις εἶναι πρόθυμοι νὰ ἀποφύγουν τὶς «ἀκρότητες» ὁ δρόμος τῆς καμῆλας ἔχει βοηθήσει πολλὰς φορὰς τοὺς πονηροὺς στὴν ἀδίστακτον πορεία τους.

ΜΑΝΟΛΗΣ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ

νικά στοιχειώτης εποχής εκείνης κι έχει εβδομηνταδύο φύλλα. Οι σελίδες του δεν είναι αριθμημένες. Στην αρχή, έχει έναν ωραίο πρόλογο γραμμένον απ' τον εκδότη Δημήτριον τόν Κρήτα. Παραθέτω στο τέλος αυτής της εργασίας δυο μικρά προσπάσματα.

Η αξία του βιβλίου, βρίσκεται πρώτα, στην παλαιότητα. Ανήκει στις πρώτες εντυπες εκδόσεις. Η εφεύρεση της τυπογραφίας, ήταν πρόσφατη, τότε. Ο μεγάλος Γουτεμβέργιος ο έπινοητής της τυπογραφίας, είχε πεθάνει μόλις οκτώ χρόνια νωρίτερα (1468). Η νέα εφεύρεση, δεν είχε πάρει ακόμη ευρύτερη διάδοση. Εξάλλου τα τυπογραφικά έξοδα ήταν πολύ μεγάλα. Αρκεί να θυμηθούμε ότι ο ίδιος ο Γουτεμβέργιος, είχε έμπλεκη σε δεινές οικονομικές και ήθικές δοκιμασίες, ώσπου τελικά έπεσε θύμα τών τοκογλύφων του.

Η δυσκολία για τα ελληνικά κείμενα ήταν ακόμη μεγαλύτερη, αν φέρουμε στο μυαλό μας ότι στη Δύση, τότε, οι τεχνίτες έφτιαχναν μόνο λατινικά τυπογραφικά στοιχεία. Όλα τα βιβλία, τυπώνονται στη λατινική γλώσσα. Ελληνικά δεν υπήρχαν. Έπρεπε να γίνει ειδική παραγγελία από κάθε ενδιαφερόμενο. Όλες τις δυσχέρειες, τις ξεπέρασε ο Κων)νος Λάσκαρης κι έφερε στο φως το πρώτο ελληνικό βιβλίο. Έτσι, σημάδεψε την αφετηρία για την κατωπινή εξέλιξη της εκδοτικής μας ιστορίας. Τό πώς έγινε αυτός ο άθλος, θα το δούμε πιο κάτω.

Άλλο σπουδαίο γνώρισμα του πρώτου ελληνικού βιβλίου, είναι η πρωτοτυπία στο θέμα. Όλα σχεδόν τα βιβλία που είχαν τυπωθί ως τότε, αλλά και πολύ αργότερα, είχαν θρησκευτικό περιεχόμενο. "Ας μὴν ξεχνούμε ότι ο μεσαίωνας ήταν απόλυτα ιεροκρατικός. Κάθε ανθρώπινη εκδήλωση, ήθελε δέν ήθελε, έφερνε ολοφάνερες τις επιδράσεις του παντοδύναμου Ιερατείου. Δεν μπορούσε να ξεφύγη κανείς εύκολα απ' αυτό το κλίμα. Τό ίδιο έγινε και με τη νέα εφεύρεση. Μπήκε κι αυτή στην υπηρεσία αυτού του πνεύματος.

Τό πρώτο βιβλίο που έβαλε στα σκαριά ο Γουτεμβέργιος και τό ολοκλήρωσε με μύριες δυσκολίες, ήταν ή Βίβλος. Είναι ή περίφημη λατινική δίσηλη Βίβλος τών σαρανταδύο στίχων (1440 μ.Χ.). Τού την πήραν αργότερα οι στυγνοί δανειστές με όλα τα τυπογραφικά του σύνεργα, ύστερα από άδικη δικαστική απόφαση. Μά και οι σφετεριστές της τέχνης του, πάλι θρησκευτικές εκδόσεις έκαναν, πάντα στη λατινική γλώσσα.

Στη Δύση, τότε, ο παπικός δογματισμός ήταν άσφυκτικά περιοριστικός. Δεν επέτρεπε καμμία ανάπτυξη πιο πέρα απ'

την αυστηρά όριοθετημένη περιοχή του. "Αν τολμούσε κανείς να ξεφύγη, ή "Ιερή Εξέταση είχε κιόλας τρακαδιασμένα τα ξύλα της πυράς. "Αν ή τυπογραφία άλλαζε δρόμο, υπήρχε φόβος να χαρακτηριστεί έργο του σατανά και τα ύποστη την εξόντωση. "Ας μὴν ξεχνούμε τόν Γαλιλαίο, τόν Σαβοναρόλα, τόν Τζιορντάνο Μπρούνο και τόσους άλλους μάρτυρες της προόδου.

Ακόμη, υπήρχαν και πρακτικοί λόγοι. Τα νέα βιβλία, τότε μόνον είχαν έλπίδα να πουληθούν κάπως πλατύτερα, αν είχαν θρησκευτικό περιεχόμενο. "Αλλα ενδιαφέροντα ούτε είχε, ούτε τολμούσε κανείς να έχη.

Έτσι, τό πρώτο σουηδικό βιβλίο, τυπώθηκε δέκα χρόνια αργότερα απ' τό ελληνικό κι ήταν θρησκευτικό (1486). Τό πρώτο ρωσικό βιβλίο τυπώθηκε ένενήντα χρόνια αργότερα και ήταν επίσης θρησκευτικό. Οι λατινόφωνοι άποικοι της "Αμερικής τύπωσαν τό πρώτο τους βιβλίο στα 1700 κι ήταν επίσης θρησκευτικό. Τό πρώτο τουρκικό βιβλίο τυπώθηκε στα 1727 με άποσπάσματα από τό Κοράνιο. "Άλλες χώρες πολύ αργότερα.

Βλέπουμε λοιπόν ότι τό πρώτο ελληνικό βιβλίο προηγείται χρονολογικά από πολλές άλλες χώρες. Κι ακόμη, υπερέχει σε πρωτοτυπία, διότι ξέφυγε από την «πεπατημένη». Τό θέμα του δεν είναι θρησκευτικό, αλλά γλωσσικό. Κι αυτό είναι μια πολύ τολμηρή καινοτομία.

Απ' την πρωτότυπη έκδοση του Κων)ναντίνου Λάσκαρη, σώζεται μόνον ένα άρτιο αντίτυπο. Βρίσκεται στην "Εθνική μας Βιβλιοθήκη. Είναι μικρό στο σχήμα, όσο ή παλάμη του ανθρώπου (αυτό τό σχήμα τό λένε δγδοο οι τυπογράφοι). Είναι δερματόδετο κι έχει χρυσά σκαλίσματα στη ράχη. Επίσης, χρυσό είναι και τό πρώτο τυπογραφικό του γράμμα. Η μικρή του έκταση του δίνει σχετικά μεγάλο δγκο. Διαβάζεται εύκολα, αν και τα γράμματα δέν είναι έντελώς όμοια με τα σημερινά.

Υπάρχει κι άλλο ένα αντίτυπο της πρώτης έκδοσης, αλλά είναι φθαρμένο και λειψό. Βρίσκεται στη Γεννάδιο Βιβλιοθήκη. Σώζονται και μερικές μετατυπώσεις. Η πρώτη έγινε στη Βασιλεία της "Ελβετίας στα 1547. Η δεύτερη στη Βενετία στα 1817 από τόν Νικόλαον Γλυκύν τόν «έξ "Ιωαννίνων».

Μά πώς θρέθηκε στο Μεδιόλανο (Μιλάνο) ο Κων)νος Λάσκαρης; Πώς τόλμησε να ξεστράτιση από τό κατεστημένο της εποχής του; Πώς έκαμε προσπάθεια «να φύγη από τα μεταχειρισμένα», όπως θα έλεγε ο Παλαμάς; Πώς δηλ. τύπωσε Γραμ

ματική και όχι μιά Κατήχηση, μιά Παρακλητική ή ένα Κεκραγάριο; Τέλος, πού θρήκε τὰ χρήματα νὰ κάνη αὐτὸ τὸ κατόρθωμα; Ποιὸς ἦταν ὁ ἡθιὸς ὑποστηρικτῆς καὶ ὁ οἰκονομικὸς τοῦ χορηγός;

Νὰ πῶς ἔγιναν ὅλ' αὐτά: Ἡ ἐποχὴ ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ, εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ἀνατολῆς γιὰ τὴ Δύση καὶ τῆς δύσης γιὰ τὴν Ἀνατολή. Εἶναι τὸ ξεκίνημα τῆς Ἀναγέννησης ἀπ' τὸν πνευματικὸ, οἰκονομικὸ καὶ κοινωνικὸ μαρασμὸ τοῦ σκοταδιστικοῦ μεσαίωνα γι' αὐτὸν κόσμον τῆς δυτικῆς Εὐρώπης. Καὶ εἶναι ὁ θυθὸς, ὁ μαρασμὸς, ἡ ὀδύνη καὶ ὁ ὀλεθρὸς γιὰ τὴν βυζαντινὴ Ἀνατολή. Οἱ δυτικοὶ ἀφυπνίζονται ἀπ' τὴ μακρόχρονη νάρκη καὶ τσακίζουν τὰ δεσμά τῆς πολύμορφης σκλαβιάς τους. Οἱ ἀνατολικοὶ, γκρεμίζονται στὰ τάρταρα τῆς πιὸ σκοτεινῆς καὶ πιὸ στυγνῆς τυραννίας ποὺ γνώρισε ὡς τότε ὁ κόσμος.

Μερικοὶ λόγιοι ἀπ' τὴ Βυζαντινὴ Ἀνατολή, μπροστὰ στὸν σαρωτικὸ τουρκικὸ χεῖμαρρο, μετακινοῦνται πρὸς τὴ φιλόξενη Δύση. Βάζουν στὸν κόρφο τους ὅσα προγονικὰ χειρόγραφα μπορέσουν καὶ τρέχουν κατὰ τὴν ἐσπέραν νὰ θροῦν ἄσυλο καὶ γλύτωμό. Ὁχι ἀτομικὸ. Ἐθνικὸ. Πασχίζουν νὰ σώσουν τὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ Γένους. Νὰ διατηρήσουν τὰ σπέρματα τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ἐλληνικοῦ ἥθους.

Ἕνας ἀπ' τοὺς «ἀξιοπρεπεῖς φυγάδες» ἦταν καὶ ὁ βυζαντινὸς σοφὸς καὶ λόγιος Κων)νος Λάσκαρης. Στὶς πικρὲς κι ὀλόμαυρες ὥρες τῆς Ἀλώσης, θρискόταν μέσα στὴν Πόλη. Οἱ Τούρκοι ἐπιδραμεῖς τὸν αἰχμαλώτισαν καὶ τὸν ἐθαζαν σὲ καταναγκαστικὴ ἐργασία. Μὲ τὴν ἰσχυρὴ τοῦ προσωπικότητα, κατάφερε νὰ ἐλευθερωθῇ.

Ἰδὲν τὸν χωροῦσε ὁ τόπος. Ἐφυγε διαδοχικὰ γιὰ τὴν ἐλεύθερη Κρήτη καὶ τὴ Ρόδο. Ἀπὸ κεῖ πῆγε στὸ Μεδιόλανο (Μιλάνο) τῆς Β. Ἰταλίας. Ἐμαθε ὅτι ἄρχοντας τοῦ τόπου (δούκας) Φραγκίσκος Σφόρτζα, ἦταν καλλιεργημένος καὶ ὑποστήριζε τοὺς ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων. Φθάνοντας ἐκεῖ ὁ Λάσκαρης «πλήρης σοφίας, συνέσεως καὶ ἀνάγκης», θρήκε αἰσθήματα φιλίας καὶ ὀλόπλευρη συμπαράσταση στὰ ἠθικὰ καὶ βιοτικά προβλήματα.

Ἀντάλλαγμα ἀξετίμητο σ' ὅλ' αὐτά, ἡ προσφορὰ τῆς ἐλληνικῆς κουλτούρας. Γίνεται ἀμέσως δάσκαλος τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων σὲ στενὸ πρῶτον κύκλο κι ὕστερα σὲ πιὸ πλατεῖα περιοχῇ. Κι ἦταν τότε, μόλις 26 ἐτῶν. Ἀνάμεσα στοὺς μαθητὲς τοῦ Κων)νου Λάσκαρη τὴν πιὸ ἐκλεκτὴ θέση εἶχε ἡ κόρη τοῦ Σφόρτζα. Ὁ δούκας πατέρας τῆς τὴν

ἀγαποῦσε πολὺ κι ἤθελε νὰ τῆς δώσῃ εὐρύτερη μόρφωση καὶ καλλιέργεια.

Ὁ Κων)νος Λάσκαρης, ἔφθασε λοιπὸν ἐκεῖ σὲ μιά εὐτυχισμένη ὥρα. Ὁ Σφόρτζα τοῦ ἐμπιστεύτηκε τὴν πανέμορφη καὶ πανέξυπνη κόρη τοῦ Ἰππολύτη, νὰ τὴν μορφώσῃ «ἐλληνοπρεπῶς». Ὁ σοφὸς δάσκαλος, ἀνέλαβε τὸ ἔργο μὲ μεγάλο ζήλο. Ὁχι τόσο διότι σχετιζόταν μὲ τὸν θιοπορισμὸ τοῦ, ὅσο διότι ἔβρισκε μιά καλὴ εὐκαιρία νὰ μεταδώσῃ τὴν ἐλληνικὴ παιδεία σὲ ἀνώτερα δυτικὰ στρώματα. Σκέφτηκε λοιπὸν ὁ Λάσκαρης, νὰ συντάξῃ μιά ἐλληνικὴ Γραμματικὴ. Τὴν προώριζε γιὰ βοηθητικὸ διδακτικὸ βιβλίο ὅλων τῶν μαθητῶν του. Πρῶτῃ πρακτικῇ ἐφαρμογῇ, ἔγινε μὲ τὴν ἐκλεκτὴ τοῦ μαθητήρια. Σ' αὐτὴν ἔχει κάνει καὶ τὴν ἀφιέρωση: «Τῇ δεσποσύνῃ Ἰππολύτῃ». Ὅλα τὰ ἐκδοτικὰ ἐξοδα τοῦ βιβλίου, φυσικὰ, τὰ ἔκαμε ὁ πατέρας τῆς ἀρχοντοπούλας.

Ἡ Ἰππολύτη, ἀφοῦ συμπλήρωσε τὴν μόρφωσή της κοντὰ στὸν Λάσκαρη, ἔφυγε ὀριστικὰ ἀπ' τὸ πατρικὸ σπίτι. Παντρεύτηκε τὸν Ἀλφόνσο, γιὸ τοῦ βασιλιᾶ τῆς Νεάπολης, ποὺ ἦταν δούκας στὴν Καλαβρία. Ὁ Κων)νος Λάσκαρης, μὲ τὴν ὑποστήριξη τῆς Ἰππολύτης, διωρίστηκε καθηγητῆς τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Νεάπολης. Ὑστερα, διδάξε στὴ Μεσσήνη τῆς Σικελίας. Ἐκεῖ πέθανε στὰ 1501 σὲ ὕλικία 67 ἐτῶν.

Ὅταν ζοῦσε, ὅπου καὶ νὰ θρискόταν, εἶχε ἐπαφὲς μὲ ἐκλεκτὰ πρόσωπα τῆς σκλαβωμένης πατρίδας. Ἐφρόντιζε ἑαυτὸν, νὰ φθάνουν στὰ χέρια τοῦ πολλὰ χειρόγραφα. Ἐκτὸς ἀπ' τὴ Γραμματικὴ, εἶχε τυπώσῃ κι ἄλλα βιβλία στὴν ἐλληνικὴ καὶ τὴ λατινικὴ. Ὅπως τὰ «Ἀργοναυτικά», τὸ «Περὶ ἀέρων καὶ ὑδάτων» τοῦ Ἰπποκράτη καὶ ἄλλα. Μὲ ἰδιώχειρη διαθήκη, ἀφῆσε τὴ βιβλιοθήκη του στὴν ἐλληνικὴ κοινότητα τῆς Μεσσήνης τῆς Σικελίας. Ἀργότερα, τὸ πολῦτιμο αὐτὸ ὕλικό μεταφέρθηκε στὴν περίφημη βιβλιοθήκη Ἐσκαριάλ τῆς Ἰσπανίας.

Ὁ Κων)νος Λάσκαρης, εἶναι πρόσωπο σημαντικὸ. Θεωρεῖται ἕνας ἀπ' τοὺς κορυφαίους ἐκείνους Ἑλλήνες ποὺ πῆραν τὸ φῶς ἀπ' τὸ μισοσθησμένο βυζαντινὸ καντήλι καὶ ἀναψαν τὸν πυρὸς τῆς Ἀναγέννησης στὴ νεκραναστημένη Δύση. Ἀνῆκε στοὺς ἐνωτικούς. Πίστευε ὅτι οἱ δογματικὲς διαφορὲς πρέπει νὰ παραμερισθοῦν γιὰ νὰ σωθῇ ὁ πολιτισμὸς καὶ ὁ κόσμος, ἀπ' τὴν τουρκικὴ λαίλαπα. Πίστευε ὅτι ἡ θρησκεία τῆς ἀγάπης (Χριστιανισμὸς) πρέπει νὰ ἐνώνει τοὺς ἀνθρώπους κι ὄχι νὰ τοὺς χωρίζει. Ἄν τὸν ἀκούγαν, αὐτὸν καὶ τοὺς ἄλλους ὁμοιοεάτες του, δὲν θὰ

φθάνουμε τόσο «θαυραία στοῦ καίκοῦ τῇ σκάλῳ».

Μά ἂν ἡ πνευματικὴ προσφορὰ τοῦ Κων)νου Λάσκαρη ἦταν βασικὴ γιὰ τὴν παρουσίᾳ τοῦ πρώτου ἑλληνικοῦ βιβλίου, δὲν ἦταν μικρότερη καὶ ἡ τεχνικὴ συμβολὴ τοῦ Δημητρίου. Ὁ Δημήτριος ὁ Κρήτης (ἀπ' τὴν Κρήτη) ἦταν, ὅπως εἶπαμε, ὁ ἐκδότης τοῦ βιβλίου. Ἐκλεκτὸς λόγιος κι αὐτός, θερμὸς ἐραστὴς τῆς ἑλληνικῆς σοφίας. Ἐγράψε τὸν πρόλογο τοῦ βιβλίου σὲ γλῶσσα ἀρχαίζουσα. Ἀπευθύνεται στὰ παιδιὰ μὲ στοργή, ἀγάπη καὶ συγκινητικὸ ἐνδιαφέρον. Γιὰ νὰ πάρουμε μιὰ ἰδέα, μεταφέρω δύο ἀποσπάσματα:

Στὴν ἀρχή, ἔχει τὴν προσφώνησιν ποὺ ἔχω θάλει γιὰ ἐπίτιτλο τοῦ ἀρθροῦ. Καὶ συνεχίζει τὰ λόγια του πρὸς τὰ μεράκια: «Ὅρων ὑμᾶς τῶν καλῶν ὄντας φιλομαθεῖς καὶ τὴν τῶν ἑλληνικῶν λόγων παιδείαν προσκτήσασθαι διὰ σπουδῆς ποιουμένους, τὴν τε προθυμίαν ὑμῶν περὶ τὰ τοιαῦτα ἐπεικῶς ἡγάμην, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς γενναῖον τε καὶ φιλόμουσον μακαρίζων, ἐσκόπουν δὲ ἐκ πολλοῦ τί ἂν ποίων ὑμῖν, τοιοῦτους ὁδοὶ καὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐρασταῖς παιδείας χαρίζοίμην, τῆς θ' ὑμετέρως σπουδῆς ἀξίον τε ἅμα καὶ χάριεν παρεχοίμην...».

Ἐλευθερὴ ἀπόδοσιν τοῦ ἀποσπάσματος: «Καλὰ μοι παιδιὰ, βλέποντας ὅτι διψάτε γιὰ ἐκλεκτὲς γνώσεις κι ἀκόμη ὅτι θέλετε νὰ σπουδάσετε τὴν ἑλληνικὴ σοφία, ἐγέμισε ἡ ψυχὴ μου ἀπὸ χαρὰ βλέποντας νὰ ἔχετε τόσο εὐγενικὰ ἐνδιαφέροντα. Ἐθασάνιζα λοιπὸν τὸν μυαλό μου ἀπὸ καιρὸ νὰ θρῶ ἕναν τρόπο ποὺ νὰ μαθαίνετε μ' αὐτὸν τὰ ἑλληνικὰ εὐκόλα καὶ εὐχάριστα».

Στὴ συνέχεια τοὺς ἐξηγεῖ ὅτι αὐτός ὁ τρόπος εἶναι τὰ καλογραμμένα βιβλία καὶ μάλιστα μιὰ μεθοδικὴ Γραμματικὴ: «Ἐξεν ὅν μοι πρώτον τὴν Κωνσταντίνου Γραμματικὴν, ἀνδρὸς ἐλλογίμου καὶ τὰ περὶ τὴν γραμματικὴν εἶπερ τις διηκριβωκότως ἐντυπῶσαι. Ταῦτο μὲν ὥς πάνυ εὐσύννοπτον οὖσαν καὶ κομιδῇ χρήσιμον τοῖς

εἰσαγομένους...». Μετάφραση: «Ἔτσι, ἀποφάσισα πρώτα νὰ τυπώσω τὴ Γραμματικὴ τοῦ Κων)νου (Λάσκαρη). Ὁ συγγραφέας εἶναι σοφὸς καὶ ἔχει ἀσχοληθῇ μὲ τὴ γραμματικὴ περισσότερο ἀπὸ τὸν καθέναν. Αὐτὸ τὸ βιβλίο εἶναι περιληπτικὸ καὶ πολὺ βολικὸ γιὰ ὅσους μαθαίνουν γιὰ πρώτη φορὰ τὰ ἑλληνικά».

Τέλος, στέλνει στὰ μεράκια (παιδιὰ) τίς εὐχές του γιὰ μιὰ εὐρύτερη κι ἀνώτερη πρόοδο. Κλείνει τὸν πρόλογο μὲ τὴ λέξη: «Ἐρρωσθε. Ὑγιαίνετε ὅπως θὰ ἔλεγαν οἱ παλιότεροι. Καί, γειὰ χαρὰ, ὅπως λένε τὰ σημερινὰ παιδιὰ».

Γράφοντας αὐτὴ τὴ μικρὴ ἐργασία ἐννοίωσα μεγάλη εὐχαρίστηση. Πληροφορίες καὶ στοιχεῖα ποὺ χρειάστηκα, μοὺ δόθηκαν ἀπὸ τὸ βιβλιοπωλεῖο «Βιβλιοφιλία», ὁδὸς Μαυρομιχάλη 7, Ἀθήνα. Δὲν πρόκειται γιὰ βιβλιοπωλεῖο μὲ τὴ στενὴ ἑμπορικὴ ἔννοια. Πρόκειται γιὰ ἀληθινὸ πνευματικὸ κέντρο μὲ ὑψηλὰς στόχους καὶ μὲ ἀξιοσημεῖωτο προσφορὰ στὸν τόπο μας. Ἡ «Βιβλιοφιλία», ἐγκαινίασε ἑκθεσὴ παλαιοῦ βιβλίου στίς 30 Ἰανουαρίου 1976. Ἐκεῖ εἶδαμε μετατυπώσεις τῆς Γραμματικῆς τοῦ Λάσκαρη, καθὼς καὶ ἄλλες σπάνιες παλαιᾶς ἐκδόσεις.

Ἡ «Βιβλιοφιλία», γιὰ νὰ τιμῇ τὰ 500 χρόνια ἀπ' τὴν ἐκδοσὴ τοῦ πρώτου ἑλληνικοῦ βιβλίου, ἐτοιμάζει πιστὴ ἐπανέκδοσιν τῆς ἀρχέτυπης Γραμματικῆς τοῦ Κωνσταντίνου Λάσκαρη. Τὰ ἀντίτυπα θὰ εἶναι μόνο 500 καὶ ἀριθμημένα. Θεωρῶ τὸν ἑαυτὸν μοι τυχερό, διότι πρόλαβα καὶ δηλώσω στίς προεγγράφες, γιὰ νὰ ἀποκτήσω ἕνα ἀντίτυπο. Μὲ πόσο καμάρι καὶ μὲ πόση λαχτάρα θὰ τὸ πιάσω στὰ χέρια μου. Καὶ σὲ πόσο τιμητικὴ θέσιν θὰ τὸ θάλω!

Καὶ πάλιν εὐχαριστῶ τὸν διευθυντὴ τῆς «Βιβλιοφιλίας» κ. Κων. Σπανό καὶ τοὺς συνεργάτες του, γιὰ τὴν ἐκλεκτὴ πνευματικὴ μέθεξιν ποὺ μᾶς χάρισαν.

Θὰ ἦταν εὐτύχημα, ἂν θὰ μπορούσε νὰ ἀποκτήσῃ τὸ κάθε ἑλληνικὸ σχολεῖο (κάθε θαυμάσιος), ἀπὸ ἕνα τέτοιο ἀντίτυπο.

ΕΠΙΤΟΜΗ ΤΩΝ ΟΚΤΩ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ
ΜΕΓΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΤΙΝΩΝ ΑΝΑΓΚΑΙ-
ΩΝ ΣΥΝΤΕΘΕΙΣ ΑΠΑΡΑΚΩΝ ΣΤΑΝΤΙ-
ΝΟΥ ΛΑΣΚΑΡΕΩΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ.

Περὶ διαρίσιως τῶν γραμμάτων

Βιβλίον πρῶτον.

Γράμμα ἐστὶ μέρος ἐλάχιστον φωνῆς ἀδι-
αρίτου. Εἰσὶ δὲ γράμματα ἡκοσσίαστα-

ρα. Τούτων φωνήεντα μὲν ἑπτὰ. α ι

η ῑ ο μικρὸν υ φιλὸν καὶ ω μέγα.

Σύμφωνα δὲ δέκα ἑπτὰ. β γ δ ζ.

θ κ λ μ ν ξ ψ ρ σ τ ϕ χ ψ. Τῶν

δὲ φωνήεντων μακρὰ μὲν δύο η καὶ ω μέγα.

Βραχέα δὲ δύο. ι φιλὸν καὶ ο μικρὸν. Δίχρονα

δὲ τρία. α ῑ υ. Ἐξ ὧν δίφθογοι κυρίως μὲν ἑξ

γίνονται α αυ. ε εϛ ου. Καταχρηστικῶς

δὲ τέσσαρες. α η ι γ. Τῶν δὲ συμφώνων ἑ

κίφωνα μὲν ὀκτώ. ζ ξ ψ λ μ ν ρ σ. ὧν

διπλὰ μὲν τρία. ζ ξ ψ. Ἀμιτάβολα δὲ τέσσα

ρα. λ μ ν ρ. Ἀφωνα δὲ ἑννία. β γ δ κ π

τ θ φ χ. ὧν φιλὰ μὲν τρία. κ π τ. Δασεῖ

α δὲ τρία. θ φ χ. Μίσα δὲ τρία. β γ δ.

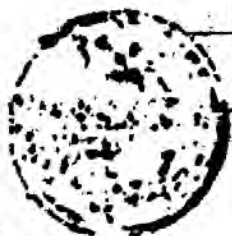
Ἐκ τῶν διαρρένων δὲ τῶνδε γραμμάτων αὖτε

λλαβὰ γίνονται. οἷον τι. ὅθεν αἰεζής. οἷον τί-

τρος. ἑξ ὧν ὁ λόγος οἷον ὅτι τρος ἀναγινώσκει.

Γραμματικὴ Κωνσταντίνου Λαβιναρη.

Ἡ πρώτη σελίδα τοῦ βιβλίου.

Δημήτριος ὁ κρῖς τοῖς ἁγιογρόσι καὶ σπουδαίοις
 τῶν μέγαλιν . ἁγιάσεν . ὁρῶν ὑμᾶς τῶν κα-
 λῶν ὄντας φιλομαθῆς . καὶ τὴν τῶν ἑλληνικῶν λό-
 γων παιδείαν προσκλήσασθαι διὰ σπουδῆς τοιοῦ
 πίνουσιν τι προθυμίαν ὑμῶν εἰς τὰ τοιαῦτα ἐ-
 στίκως ἠγάμην . καὶ τὸ τῆς τύχης σιμῶν τε καὶ
 φιλόμουσον μακαρίζω . ἰσχύουσι δὲ ἐκ πολ-
 λῶν τί ἂν ποιῶν ὑμῖν τοιούτοις ὄνσι καὶ τῆς ἑλλη-
 νικῆς ἱστορίας παιδείας χαρίζοιμην . τῆς θ' ὑμετέ-
 ρας σπουδῆς ἀξιότιμα ἅμα καὶ χάριν παρεχοίμην
 ταῦτα δὲ λογιζόμενος ἄριστον ὑμῖν κεν ἂν πα-
 ρυπεχρισμένον εἶναι καὶ χρήσιμον οὐδὲν ἤτιον .
 ἢ βιβλίῳ ἑλληνικῶν ἅμα πολλῶν διατάξεως καὶ
 δυοχρῆστος ἀποροῦντες τυγχάνοιτε . πρόσθε τὸ
 μαθητὴν ῥαδίως . καὶ τοῦ προκείμενου σκοποῦ
 τυγχάνειν ἀσμένως . ἐμοὶ δὲ εὖ σπουδάζοντι
 καὶ εὐλόγος ἀξίον λόγον , ἔτι τοιούτον ὑμῶν τε
 καὶ ἐμαυτοῦ χάριν ἀσφαλῶς κατορθῶσαι δυνά-
 μιν . δι' οὗ πολλὰ μὲν τῷ λογισμῷ εὐχάστα δὲ
 τῇ σφύρα διατομήσας . μόλις ἄρ' ὥς τ' ἔχον καὶ
 βιβλους ἑλληνικὰς ἐκτυπῶσαι . κατὰ περὶ τῶν
 γραμμάτων σωθῆκεν πολλῶν καὶ τοικίλην πα-
 ρ' ἑλλήσιν ὄνσαν καὶ τοὺς τῶν σπουδῶν τόπον
 εὖ τιτλόγτι καὶ οὐκ ὀλίγην διόμηνον σκέψιν ἰ-
 χούσας . ἔδοξεν οὖν μοι εὖ τὸν τῶν κωνσταντίνου

Γραμματικῇ Κων/κην Λάβουρη.
 Αὐτοῦσας αὐτὸν ἀρλόγο
 τοῦ Δημητρίου Κρητός.

Πώς πρέπει να οργανωθῇ ἡ ἐκπαίδευσις εἰς τὴν Ἑλλάδα*

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο)

ΠΑΡΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗΣ ΔΙΑΡΘΡΩΣΕΩΣ

Ἡ προτεινομένη διάρθρωσις:

1. Ἐξυπηρετεῖ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν δυνατοτήτων ἑκάστου ἀτόμου ἀπὸ ἀρχῆς μέχρι τέλους τῆς ἐκπαιδεύσεως.
2. Εἶναι εὐέλικτος καὶ ἐξασφαλίζει τὴν ἀνετον μετάβασιν ἀπὸ τῆς μιᾶς βαθμίδος εἰς τὴν ἑτέραν. Δὲν ὁδηγεῖ εἰς κλειστάς διόδους - ἐκπαιδευτικὰς ἀδιεξόδους - καὶ παρέχει εὐχέρειαν συνεχοῦς μορφώσεως καὶ ἐπιμορφώσεως.
3. Ὁδηγεῖ εἰς τὴν εἰδίκευσιν καὶ τὴν πλήρη ἐπιστημονικὴν κατάρτισιν. Καθ' ἑκάστον παρερχόμενον ἔτος ἐλαττοῦται ἡ δυνατότης ἀλλαγῆς κατευθύνσεως ἢ αὐξάνεται ἡ δυνατότης ταχύτερας εἰδίκευσεως. Ἐπίσης καθ' ἑκάστον παρερχόμενον ἔτος ἐλαττοῦται ἡ δυνατότης ταχύτερας εἰδίκευσεως. Ἐπίσης καθ' ἑκάστον παρερχόμενον ἔτος ἀπαιτεῖται περισσότερος χρόνος προκειμένου περὶ ἀλλαγῆς κατευθύνσεως.
4. Δίδει τὴν δυνατότητα σχεδιάσεως καὶ προγραμματισμοῦ εἰς τοὺς μαθητὰς - σπουδαστάς, οἱ ὅποιοι ἀποφασίζουν διὰ τὸ μέλλον τῶν ἐν συνεργείᾳ μετὰ τῶν γονέων τῶν. Τὸ σχολεῖον καὶ οἱ συναφεῖς φορεῖς ἔρχονται ἀρωγὸν εἰς τὸν μαθητὴν - σπουδαστὴν καὶ τοὺς γονεῖς τοῦ διὰ τὴν ὀρθὴν ἐπιλογὴν κύκλων σπουδῶν, τὴν σχολικὴν κατεύθυνσιν καὶ τὸν ἐπαγγελματικὸν προσανατολισμόν.
5. Παρέχει τὴν δυνατότητα ἐφαρμογῆς μερικῶς τῆς ἐξατομικευμένης διδασκαλίας.
6. Ἀποτελεῖ πηγὴν συνεχοῦς παρωθήσεως τῶν μαθητῶν - σπουδαστῶν διὰ μάθησιν. Μὲ τὴν προτεινομένην διάρθρωσιν ὁ κάθε μαθητὴς παρακολουθεῖ μαθήματα τῆς δυνατότητός του καὶ τῆς προτιμήσεώς του.
7. Μειώνει εἰς τὸ ἐλάχιστον καὶ τελικῶς μηδενίζει τὴν παρατηρουμένην διαρροὴν (33,01% ἀπὸ τοῦ δημοτικοῦ εἰς Α' κύκλον Μέσης Ἐκπαιδεύσεως 29,63% ἀπὸ Α' κύκλον Μ.Ε. εἰς Β' κύκλον Μέσης

Ἐκπ)σεως καὶ 24,23% ἀπὸ Β' κύκλον Μ.Ε. μέχρι πέρατος αὐτοῦ).

8. Συνηθίζει τὸν μαθητὴν νὰ κρίνῃ, νὰ ἐπιλέγῃ καὶ νὰ ἀποφασίζῃ ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας, χαρακτηριστικὸν τὸ ὁποῖον συνιστᾷ δραστηριοποίησιν εἰς τὸν μέγιστον δυνατὸν βαθμὸν τοῦ ἀτόμου.

9. Ἐξασφαλίζει τὴν πορείαν πρὸς τὸν τελικὸν σκοπὸν τῆς ἐκπαιδεύσεως διὰ τῆς καθιερώσεως ὑποχρεωτικῶν κύκλων σπουδῶν, οἱ ὅποιοι καλύπτουν σχεδὸν ὅλον τὸ πρόγραμμα εἰς τὴν θάσιν διὰ νὰ μειωθοῦν μὲ τὴν πάροδον τῶν ἐτῶν ὀλίγον κατ' ὀλίγον.

10. Ἐξασφαλίζει τὴν ἰσορροπὸν κατανομῆς τῶν μαρφωτικῶν ἀγαθῶν καὶ προφυλάσσει οὕτω ἀπὸ τὴν μονομερῇ καλλιέργειαν τῆς τεχνικῆς μορφώσεως εἰς βάρος τῆς κλασσικῆς ἀνθρωπιστικῆς διὰ τῆς ὑποχρεωτικῆς παρακολουθήσεως ὑφ' ὅλων ὀρισμένων κύκλων σπουδῶν, οἱ ὅποιοι θεμελιώνουν μίαν γενικὴν μόρφωσιν ὅλου τοῦ πληθυσμοῦ.

11. Παρέχει μαρφωτικὰ ἀγαθὰ καὶ ἐρεθίσματα διὰ τὴν πλήρη ἐνεργοποίησιν τῶν δυνατοτήτων τῆς ὅλης προσωπικότητος τοῦ ἀτόμου.

12. Παρέχει ἴσας εὐκαιρίας εἰς ὅλους τοὺς μαθητὰς.

13. Μειώνει εἰς τὸ ἀπαραίτητον λειτουργικὸν ἐπίπεδον τὴν ἀγωνίαν τῶν μαθητῶν. Οὕτω καλλιεργεῖται ἡ ψυχικὴ ὑγεία καὶ ἀποφεύγονται τὰ παρατηρηθέντα ἀνησυχητικὰ περιστατικὰ ψυχολογικῶν προβλημάτων εἰς παιδιὰ σχολικῆς ἡλικίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἑλλειψιν τῆς ψυχικῆς ὑγείας γενικώτερον.

14. Μειώνει εἰς τὸ δυνατόν μικρότερον ποσοστὸν τὸ φαινόμενον τῆς ἐπαναλήψεως μαθημάτων τῆς αὐτῆς τάξεως καὶ οὕτω αὐξάνει τὴν ἀπόδοσιν τοῦ διατιθεμένου κονδυλίου διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν.

15. Προλαμβάνει τὴν πρόωρον ἐπαγγελματικὴν ἐπιλογὴν καὶ ταυτοχρόνως βοηθεῖ διὰ τὴν ὀρθὴν τοιαύτην.

16. Ἐλιώνει τὴν ἀπόδοσιν τῶν μαθητῶν, οἱ ὅποιοι χαίρονται ἐκ τῶν ἐπιτευξέων τῶν (καλοὶ βαθμοί). Χαρὰ ἡ ὁποία προέρχεται ἀπὸ αὐτὴν ταύτην τὴν γνώσιν

συναρπάζει και διασκεδάζει τον μαθητήν.
17. Προλαμβάνει το «μποτυλιάρισμα» εις τας εισόδους της ανωτάτης εκπαιδευσεως.

18. Μειώνει εις το ελάχιστον τους άνειδικεύτους άποφοίτους Γυμνασίου, οι όποιοι επιζητούν μίαν θέσιν.

19. Μειώνει άρχικώς και μηδενίζει τελικώς την ύπαρξιν των φροντιστηρίων.

20. Καλλιεργεί την συνεχή επιστημονικήν θελτίωσιν του επιστημονικού προσωπικού και δημιουργεί προϋποθέσεις καλύψεως των παρουσιαζομένων αναγκών δια της δυνατότητος μετατάξεως από βαθμίδας εις βαθμίδα και από εκπαιδευτικών τάξεως εις εκπαιδευτικών μαθημάτων ή και άντιστρόφως.

21. Δημιουργεί τας προϋποθέσεις δια πλήρη παιδαγωγικήν κατάρτισιν του διδακτικού προσωπικού.

22. Δίδει εύκαιρίας δια πειραματισμόν και δημιουργικήν εργασία.

23. Καθιστά ολιγώτερον επίπονον την σύγκρουσιν με το μέλλον, διότι μειώνει την άκαμψίαν και αύξάνει την προσαρμοστικότητα του άτομου.

24. Είναι ελαστικόν και εύκόλου αναπροσαρμογής. Η επίτευξις ενός σκοπού είναι ένα θήμα εις την συνεχή πορείαν.

ΠΙΘΑΝΑΙ ΑΝΤΙΡΡΗΣΕΙΣ

1. Η παροχή εύχερείας αξιοποιήσεως των 2/24, 3/24 κλπ. του συνολικού ύποχρεωτικού χρόνου θα είναι εις θάρος α) της γενικής μορφώσεως και β) της άνθρωπιστικής τοιαύτης.

Ούτε το ένα πρόκειται να συμβή ούτε το άλλο. Αί ώραι εργασίας — ώρολόγιον πρόγραμμα — των άλλων χωρών είναι ολιγώτεροι των διατιθεμένων παρ' ήμιν. Η κατανομή επίσης του χρόνου εις τους διαφόρους κύκλους σπουδών ήτοι την μητρικήν γλώσσαν και κλασσικήν, τας σύγχρονους γλώσσας, τας θετικές επιστήμας, τας κοινωνικάς επιστήμας και τά λοιπά άντικείμενα (βλέπε σχεδιάγραμμα 3) εις τά διαφόρους χώρας και τά μέχρι τουδε αποτελέσματα δεικνύουν ότι δέν είναι ΜΟ. ΝΟΝ ό παράγων χρόνος. Ίσως αί αίτια θα πρέπει να αναζητηθούν άλλου.

2. Η άδυναμία των μαθητών και των γονέων των δι' όρθην έκλογήν των δι, έπιλογήν παρεχομένων κύκλων σπουδών. Εάν εξασφαλισθούν αί μνημονευθείσαι προϋποθέσεις, ή άδυναμία αύτη δέν ύφίσταται.

3. Οι γονείς θα προτιμήσουν τον φυσικομαθηματικόν κύκλον. Είναι γνωστόν ότι αί αποφάσεις λαμβάνονται πάντοτε βάσει

των ύπαρχουσών πληροφοριών και ότι το άτομον επιλέγει από τας ύπαρχούσας εναλλακτικές λύσεις την συμφερωτέραν δια τον έαυτόν του. Εάν το σύστημα λειτουργήσιν καλώς ή κατανομή των προτιμήσεων θα είναι ή θέουσα.

4. Οι κύκλοι δι' έπιλογήν θα δυσχεράνουν το ώρολόγιον πρόγραμμα. Πρόκειται περί βασικής άντιρρήσεως λόγω της μέχρι τουδε παραδόσεως και της συντηρητικότητας κυρίως των εκπαιδευτικών. Σταδιακή έφαρμογή της προτεινομένης διαρθρώσεως θα άπαλείψη την δυσχέρειαν ταύτην. Βεβαίως είναι δυνατόν έντός της αύτης τάξεως να ικανοποιούνται ταυτοχρόνως ομάδες με διαφορετικά ενδιαφέροντα (πρβλ. Ισχύον πρόγραμμα ολιγοθεσιών σχολείων).

ΤΡΟΠΟΣ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ

Η ύποχρεωτική (Υ.Ε.) επεκτείνεται σταδιακώς εις τον πρώτον κύκλον Μέσης Εκπαιδευσεως — Κατώτερον Γυμνάσιον. Έτος έναρξεως όρίζεται το έτος κατά το όποιον θα εξασφαλισθούν αί προϋποθέσεις ήτοι:

- α) διδακτικών προσωπικών
- β) αναλυτικών πρόγραμματα
- γ) διδακτικά βιβλία
- δ) διδακτήρια.

α) Ός προς το διδακτικών προσωπικών δυνατά λύσεις είναι:

I. Μετεκπαίδευσις εκ των ύπηρετούντων διδασκάλων εις το Διδασκαλείον επί 1-2 έτη και μερική ειδίκευσις εις μαθήματα.

- θεωρητικής κατευθύνσεως
- θετικής κατευθύνσεως
- τεχνικής κατευθύνσεως

II. Παράτασις εκπαιδευσεως των ήδη μετεκπαιδευμένων δευτεροετών διδασκάλων. Ειδίκευσις ως άνωτέρω.

III. Παράτασις εκπαιδευσεως εκ των ήδη δευτεροετών σπουδαστών των Π.Α. Ειδίκευσις ως άνωτέρω.

IV. Μετεκπαίδευσις εκ των άδιορίστων διδασκάλων. Ειδίκευσις ως άνωτέρω.

Οι άνωτέρω εκπαιδευτικοί θα χρησιμοποιηθούν δια την έφαρμογήν της επεκτάσεως της Υ.Ε. μέχρις ότου έξέλθουν οι εκπαιδευτικοί των Σχολών Διδακτικού Προσωπακού εκ της προτεινομένης διαρθρώσεως.

β) Αναλυτικόν Πρόγραμμα. Τα μορφωτικά αγαθά, τά όποια κρίνονται απαραίτητα δια κάθε κύκλον μαθημάτων, διαμορφούνται και ταξινομούνται εις ένότητας συνεχείας. Κάθε ένότης έχει αυτότελειαν. Πρώτη φάσις ολοκληρώσεως αί έν

νέα πρώται ένότητες. Δευτέρα φάσις όλοκληρώσεως αί δώδεκα ένότητες, ήτοι, τό σύνολον της γενικής έκπαιδεύσεως. Πρός τόν σκοπόν αυτόν τά μέχρι τούδε διδασκόμενα μαθήματα εις τό δημοτικόν και γυμνάσιον κατωτέρου κύκλου (Α' ύκλου μέσης έκπαιδεύσεως) ένιαιοποιούνται εις έν ό τ η τ α ς. Τό αναλυτικόν πρόγραμμα άπαλλάσσεται από στοιχειά «κληρονομία» και διατηρεί τά στοιχειά της παραδόσεως. Δίδει έμφασιν εις τόν τρόπον του έργάζεσθαι και ούχι εις την άπομνημόνευσιν πληροφοριών.

γ) Διδακτικά βιβλία. Επί τη βάσει του περιεχομένου του αναλυτικού προγράμματος συγγράφονται τά βιβλία.

δ) Διδακτήρια. Κατάλληλος προγραμματισμός και σχεδιασμός άφ' ενός και χρησιμοποίησις των διδακτηρίων συνεργατικώς από την δημοτικήν και μέσην άφ' έτέρου. Τά σχολεία και άλλα δημόσια καταστήματα πρέπει να χρησιμοποιούνται διά πολλαπλούς σκοπούς - δέν πρόκειται να έπιτείνη τό διδακτηριακόν πρόβλημα τό όποιον ούτως ή άλλως πρέπει να λυθή.

Κατά την έφαρμογήν της προτεινομένης διαρθρώσεως έν συνδυασμῳ προς την έπέκτασιν της Υ.Ε. πρέπει να γίνη διάκρι-

σις μεταξύ πόλεων και άγροτικών - όρεινών περιοχών.

Βασικώς ίσχυοῦμαι την νομοθέτησιν της έννεαετούς Υ.Ε. Η έφαρμογή γίνεται σταδιακώς άφου προηγουμένως:

1) γίνει πειραματική έφαρμογή της προταθείσης άνωτέρω διαρθρώσεως εις μικρόν αριθμόν σχολείων προς διαπίστωσιν και θεραπείαν τυχόν αδυναμιών αλλά και προς παροχήν του άπαραιτήτου χρόνου δι' ένήμερwsιν και οικειοποίησιν του συστήματος υπό του συνόλου, και

2) εξασφαλισθούν αί προϋποθέσεις διά την έφαρμογήν.

Η έφαρμογή άρχεται σταδιακώς:

1) από τάς πόλεις και τάς κωμοπόλεις όπου λειτουργοῦν πλήρη γυμνάσια κατωτέρου κύκλου.

2) από τάς κωμοπόλεις όπου δέν λειτουργοῦν γυμνάσια κατωτέρου κύκλου. Ένταῦθα ή άρχή γίνεται από τά πολυθέσια προς τά όλιγοθέσια δημοτικά σχολεία μέχρι των τριθεσίων.

Δι' όσους έκ του 20% περίπου των μαθητών, οι όποιοι φοιτοῦν εις μονοθέσια ή διθέσια δημοτικά σχολεία (πίναξ 4) εφαρμόζεται σύστημα της έπιδοτήσεως ή ιδρύσεως οίκοτροφείων - σχολείων, όπου δέν δύνανται να έξυπηρετηθούν οὔτοι διά της φοιτήσεως εις γειτονικά γυμνάσια ή δημοτικά σχολεία λόγω δυσκολίας διακι-

νήσεως των. Δέον να ληφθή υπ' όψιν ότι οι τύποι του μονοθεσίου και του διθεσίου δημοτικού σχολείου έλαττοῦνται συνεχώς και σταθερώς. Συγκεκριμένως τό 1969 υπήρχον: 578 μονοθέσια και 2.493 διθέσια ήτοι σύνολον 6.071, ένῳ τό 1971 υπήρχον: 3.069 μονοθέσια και 2.401 διθέσια ήτοι σύνολον 5.470. Παρατηρείται μείωσις έντός διετίας κατά 10%. Όρθολογικότερα μελέτη και θελτίωσις των μέσων συγκοινωνίας δύναται να αύξηση και έπιταχύνη την μείωσιν των όλιγοθεσίων σχολείων και αύξηση των πολυθεσίων τοιούτων.

Διά την ύλοποίησιν των προγραμμάτων της προτεινομένης λύσεως τοποθετοῦνται:

α) Εις τά πλήρη γυμνάσια κατωτέρου κύκλου καθηγηται ειδικότητος - πλέον των βασικών μαθημάτων - αναλόγως της τιθεμένης έμφάσεως εις έκαστον τούτων λόγω αναγκών της περιοχής ή των τάσεων της οικονομίας. Η διδασκαλία μερικῶν έκ των διδασκόμενων μαθημάτων εις τά γυμνάσια κατωτέρου κύκλου ανατίθεται εις τούς ύπηρετοῦντας διδασκάλους εις τά δημοτικά σχολεία της κοινότητος ή το ὕδῃμου - έδρας γυμνασίου - ή γειτονικών κοινοτήτων ή δήμων, οι όποιοι συγκεντροῦν τά άπαραίτητα προσόντα.

β) Εις τάς περιοχάς όπου δέν λειτουργοῦν γυμνάσια κατωτέρου κύκλου αλλά δημοτικά σχολεία από τριθεσίου και άνω τοποθετοῦνται καθηγηται ειδικότητος Μαθηματικών και Έλληνικών. Επίσης τοποθετοῦνται διδάσκαλοι ειδικευθέντες εις μαθήματα θεωρητικής, θετικής και τεχνικής κατευθύνσεως.

Εύνόητον είναι ότι με την όλοκλήρωσιν της έφαρμογής της προτεινομένης διαρθρώσεως λυεται αυτομάτως και τό πρόβλημα του προσωπικού. Δέν κρίνεται σκόπιμον να σχολιασθή ή μεγάλη οικονομία του προτεινομένου τρόπου ύλοποιήσεως του σχεδίου τούτου.

ΕΡΕΥΝΑ

Πρός διευκόλυνσιν ύλοποιήσεως του προτεινομένου σχεδίου κλιμάκwsιν του σχεδίου έφαρμογής είναι άνάγκη, όπως από τά περιφερειακά όργανα της έκπαιδεύσεως γίνη:

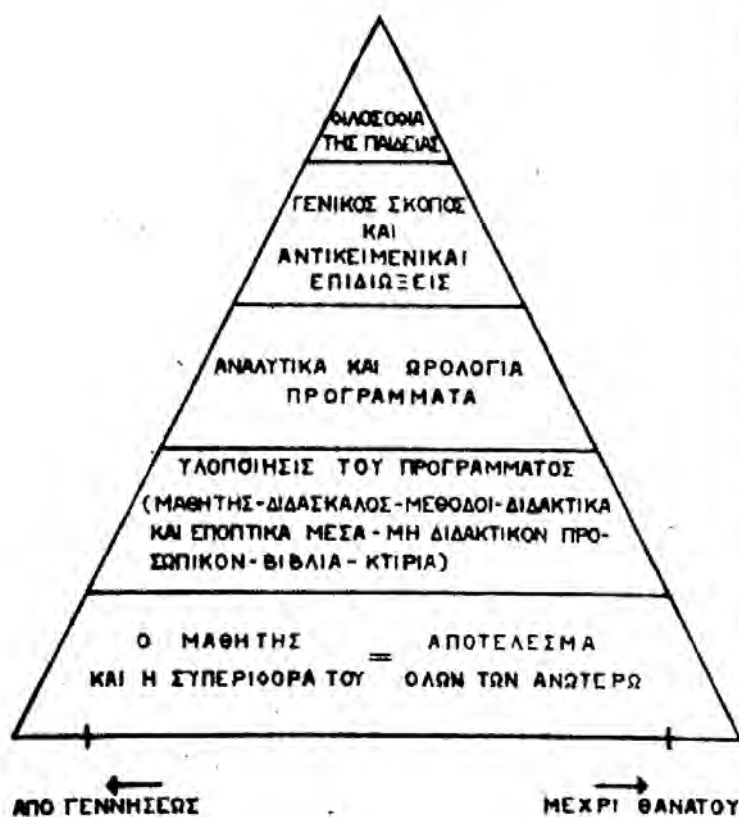
1) Χαρτογράφησις των ύπαρχόντων γυμνασίων κατωτέρου κύκλου.

2) Άπογραφή των κοινοτήτων ή συγκροτήματος κοινοτήτων, αί όποιαι συγκεντρώνουν αριθμόν μαθητών διά την ίδρυσιν γυμνασίου κατωτέρου κύκλου ή πλήρους γυμνασίου έν συνδυασμῳ προς τά λειτουργοῦντα εις αὐτάς δημοτικά σχο-

λεία μετά της οργανικότητός των, αριθμού μαθητών τελευταίας τριετίας, είδους συγκοινωνίας, απόστασεως εκ της έδρας του ιδρυθησομένου γυμνασίου, αριθμού κατοίκων εξυπηρετηθησομένων κοινοτήτων, υπολογισμού απαιτούμενης δαπάνης διά μεταφοράν μαθητών, στέγασιν ή ίδρυσιν οικοτροφείου αναλόγως της προτάσεως.

3) 'Απογραφή εκπαιδευτικών ειδικότητος οι οποίοι δύνανται καί επιθυμούν να διδάξουν μαθήματα της ειδικότητός των εις τόν Α' κύκλον γυμνασίου ή 'Ανώτερον Δημοτικόν σχολείον (Ζ', Η', Θ' τάξεις του ένιαίου σχολείου) ή τόν Β' κύκλον γυμνασίου καί εις τόν τόπον καταγωγής των. Οδοί δυνατόν να έχουν πλήρες ώρARIOν ή μερικάς ώρας διδασκαλίας. Οι επιθυμούντες να διδάξουν θα τύχουν ταχυρύθμου μετεκπαιδεύσεως εις τας έδρας των διαμερισμάτων.

4) 'Απογραφή των ώργανωμένων καί καλώς λειτουργούντων θιομηχανιών, εργοστασίων καί βιοτεχνιών, αι οποίαι δύνανται να συνεργασθούν με τά σχολεία διά την επαγγελματικήν ενημέρωσιν, προσανατολισμόν καί ειδικεύσιν των μαθητών.

(Σχέδ. 1)

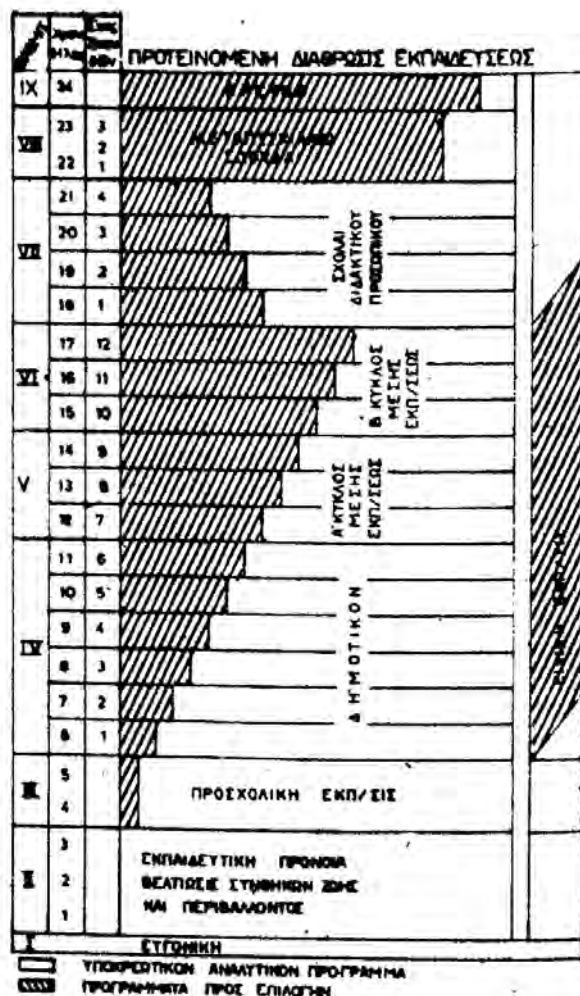
ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Διά την έπιτυχίαν του έργου της παιδείας είμεθα συνεταίροι -συνυπεύθυνοι. Το σημαίνει ότι τό οργανικόν σύνολον -κοινωνία - αποτελείται από μέλη τά όποια έχουν μερικην ευθύνην έπιτυχίας του έπιδιωκομένου σκοπού υπό των διαφόρων ιδρυμάτων - φορέων, όπως είναι τό σχολείον.

Είς τελευταίαν ανάλυσιν όμως, τοϋτο σημαίνει ότι εγώ μόνον ως μονάς λογίζομαι υπεύθυνος. 'Εγώ ευθύνομαι καί εγώ πρέπει να έχω την γενναιότητα να δεχθώ καλοπροαίρετον κριτικήν διά τό έργον μου καί τόν ανδρισμόν καί τό θάρρος να έκφέρω γνώμην διά τό έργον ενός έκάστου των συνεταίρων μου.

Ός άτομον είμαι αποφασισμένος να έπιτύχω.

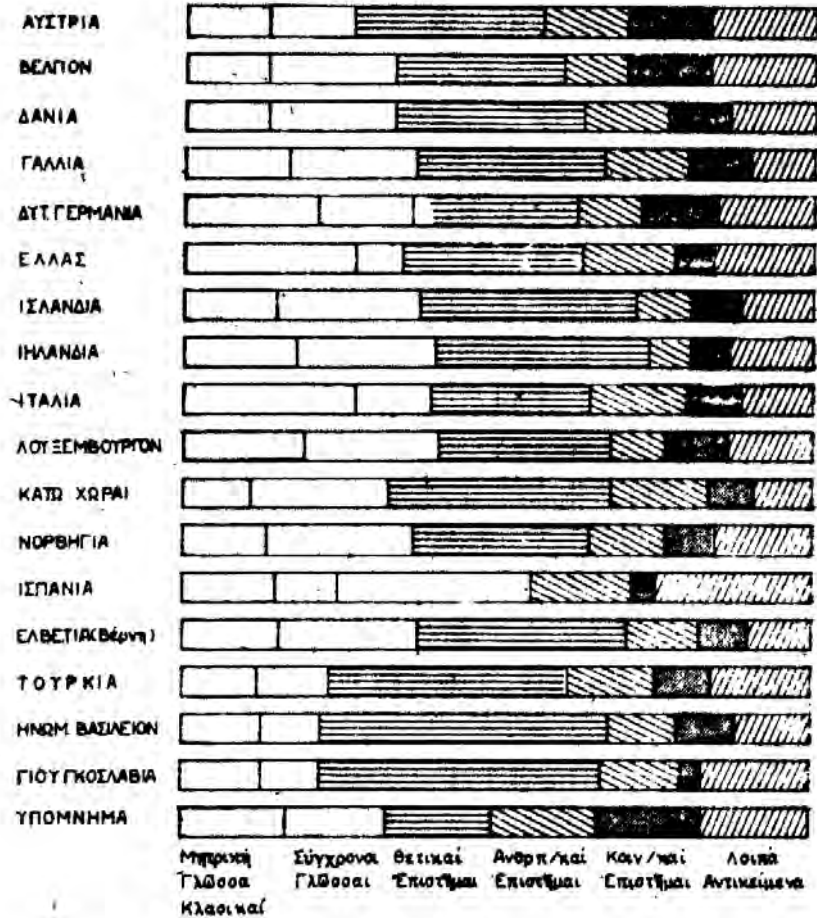
Δέν αγωνιζώ διά τό αύριον. Θα αγωνισθώ με όλας μου τας δυνάμεις δι' ένα καλύτερον αύριον.

(Σχέδ. 2)

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3

ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΙΚΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΕΙΣ
ΤΗΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΝ ΘΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠ/ΣΕΩΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

BRUNER JEROME S. : 'Η διαδικασία της Παιδείας (Μετάφρασις Χρ. Κληρίδη) Έκδοσις Καρτζια, 'Αθήναι, 1960.

- CROSLAND, ANTHONY** : Comprehensive education (speech at the North of England Education Conference) 1966, January 7.
- EBLE, KENNETH E.** : A perfect education. New York. The Macmillan Company. 1966.
- FARCON, RICHARD E.** : 'Η 'Αγωγή του 'Ιερεμίου, ήτοι ή 'Εκπαίδευσις του 1984. (Μετάφρ. εκ του 'Αγγλικού υπό Κων. Τσιμπούκη). 'Ανάτυπον εκ του περιδ. «'Ελληνοχριστιανική 'Αγωγή» 1970 ('Ιούνιος).
- GEMINARD LUCIEN** : Formation des professeurs des enseignements techniques et professionnels en Europe. Paris : Institut National de Recherche et de Documentation Pedagogiques, 1971.
- L'EDUCATION EN EUROPE** : Guide des systems scolaires. (Edition Revisee) Strasbourg. Conseil de la Cooperation Culturelle du Conseil de l'Europe, 1970.
- ΚΟΥΛΑ ΛΕΩΝ.** : Γενική 'Εκπαίδευσις. Εισήγησις πρὸς τὴν 'Επιτροπὴν Παιδείας, Σεπτέμβριος 1971.
- MINISTERE DE L'EDUCATION NATIONALE** : Le mouvement educatif en France principales tendances 1968 - 1971. Paris : Institut National de Recherche et de Documentation Pedagogiques, 1971.
- ΜΠΡΙΚΑ, Μ.** : Συμβολή στὴν 'Εκπαιδευτικὴ Μεταρρύθμιση. Θεσσαλονίκη, Ψυχολογικὸν Κέντρον Βορ. 'Ελλάδος, 1964.
- NYBERG. RENE** : Educational reform in Finland in the 1970. Helsinki : Reference Publications 4, Ministry of Education, 1970.
- ΞΑΡΛΗ. Σ.** : «Τὸ ὀκτατάξιον Δημοτικὸν Σχολεῖον» 'Επιστημονικὸν Βῆμα τοῦ Διδασκάλου, τεύχ. 3 - 4, 1963.
- ΞΗΡΟΤΗΡΗ. ΗΛΙΑ** : 'Η Παιδεία μας σήμερα, 'Αθήναι, 1970.
- ΞΗΡΟΤΗΡΗ. ΗΛΙΑ** : 'Η 'Υποχρεωτικὴ 'Εκπαίδευσις καὶ ἡ 'Επέκτασίς της. 'Εκδόσεως «Νίκη», 'Αθήναι, 1964.
- Ο Ε C D** : The education ,training and functions of technicians. Greece, 1970.
- Ο Ε C D** : The education, training and functions of technicians. Italy, Paris, 1970.
- Ο Ε C D** : The education, training and functions of technicians. Portugal, Paris, 1970.
- Ο Ε C D** : Education expansion in OECD countries since 1950 conference on policies for educational growth. Paris, 3 - 5, June 1970.

- L'ORGANISATION DE L'ENSEIGNEMENT EN FRANCE.** Paris : Institut national de recherche et de documentation pédagogiques, 1970.
- PROFILES OF CHILDREN.** 1970 : White house conference on children. Washington. U.S. Government printing office, 1970.
- REPORT ON DEVELOPMENT IN THE UNITED KINGDOM** 1970 - 71 : International conference in education, 1971.
- SCHOOL ORGANIZATION ACT 1962** : Federal ministry of Education, Austria, 1965.
- ΕΠΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, ΠΑΝ.** : Παιδεία και Τεχνική Πρόοδος, 'Αθήναι, 1971.
- ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ.** 1968 - 69, 'Εθνική Στατιστική 'Υπηρεσία της 'Ελλάδος, 1971.
- STATISTICAL YEARBOOK,** 1969. Belgium, UNESCO, 1970.
- ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΡΟΗΣ ΜΑΘΗΤΙΚΟΥ-ΣΠΟΥΔΑΣΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ.** 'Αθήναι : 'Υπουργείον 'Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Διεύθυνσις Προγραμματισμού και 'Επιχειρησιακών 'Ερευνών, 1971.
- ΤΣΙΜΠΟΥΚΗ ΚΩΣΤ:** «'Επέκτασις της 'Υποχρεωτικής 'Εκπαιδεύσεως». 'Ελληνοχριστιανική, 'Αγωγή, 1970, 190, 77 - 82.
- ΤΟΦΦΛΕΡ, ΑΛΒΙΝ** : «Σύγκρουση με τὸ Μέλλον». Διάλογος, Φθινόπωρο 1971, 3 - 24.
- VASUDEVAN. M.** : Προοπτική 'Εκπαιδεύσεως ἐν 'Ελλάδι 1970 - 1965, 'Ανάλυσις τοῦ Τομέως. 'Αθήναι : Κέντρον Προγραμματισμοῦ καὶ Οικονομικῶν 'Ερευνῶν, 1971.
- HASSAPIS, J., PARASKEVOPOULOS. J., KASSIMOS CHR. and PAPAGEORGIOU. K.** : «Psychological problems among primary school Greek children». Middle East and Mediterranean Congress, Tehran, 1970.
- ΧΙΟΝΙΔΟΥ, Ν.** : 'Υποχρεωτική 'Εκπαίδευσις. Εισήγησις πρὸς τὴν 'Επιτροπὴν Παιδείας, 'Αθήναι 1971.
- ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ** τοῦ 'Ισραήλ, Τμήμα Πληροφοριῶν. 'Ισραήλ. 1971. Γεγονότα καὶ 'Αριθμοί. 'Αθήναι 1971.
- LESSINGER LEON** : Accountability in education. National committee for support of the public schools. February, 1970, 1.
- POWELSON JOHN P.** : Institution of economic growth : A theory of conflict management in developing countries. Princeton, New Jersey : Princeton University Press, 1972.

Ἡ τηλεόραση στὴν ὑπηρεσία τῆς Ἑκπαιδεύσεως

ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ ΝΟΥΝΗ, Διδασκάλου

Α' ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τὸ πρόβλημα παιδαγωγικῆς χρησιμοποίησης τῆς τηλεόρασεως κατὰ συστηματικὸ τρόπο καὶ ἡ σημασία του.

Ἡ μεγάλη ἐξέλιξη τῆς τεχνικῆς, μετὰ συνήθιστο τρόπο στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας μέσα στὸν αἰῶνα μας, δημιούργησε ριζικὲς ἀλλαγές. Ζοῦμε μιὰ ἄλλη ἐποχὴ. Σύγχρονα τεχνικὰ μέσα στὴ διάθεσιν ὅλων, μᾶς ἐφεραν μπροστὰ σὲ νέες καταστάσεις, δημιούργησαν ἀναστάτωση, τείνουν ν' ἀλλάξουν καθιερωμένες συνήθειες καὶ δημιουργοῦν νέες προοπτικές.

Ἐνα παρόμοιο μέσο, ἀπὸ τὰ περισσότερο ἐπαναστατικὰ, θαυμάσιο δῶρο τῆς σύγχρονης τεχνικῆς, ποὺ κατάρκτησε ὅλα τὰ ἑλληνικὰ σπίτια, εἶναι καὶ ἡ τηλεόραση. Αἰχμαλωτίζει γιὰ πολλὰς ὥρες καθημερινὰ μικροὺς καὶ μεγάλους καὶ δικαιολογημένα γίνεται πολὺς λόγος γιὰ τὶς καλὰς καὶ κακὰς ἐπιδράσεις τῆς σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὄριμους καὶ ἀνώριμους λίγο ἢ πολὺ μορφωμένους.

Δικαιολογημένα προσπαθοῦν πολλοὶ νὰ βροῦν τὴ μέθοδο ποὺ θὰ ὀδηγήσῃ στὴν ἀποτελεσματικὴ χρησιμοποίησίν της. Δικαιολογημένα διατυπώνονται γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ αἰσιόδοξες ἢ ἀπαισιόδοξες σκέψεις, γίνονται ὑποθέσεις ἢ ἐπινοοῦνται καὶ σχεδιάζονται ἐνέργειες.

Ἀπὸ πρώτη ἀποψη πολλοὶ θεωροῦν σημαντικότερα τὰ πλεονεκτήματα τῆς τηλεόρασεως καὶ πολὺ ἀσήμαντα τὰ μειονεκτήματα. Ὅχι λιγότεροι θεωροῦν σωστὸ τὸ ἀντίθετο καὶ οἱ περισσότεροι πιστεύουν ὅτι οἱ καλὰς ἢ κακὰς τῆς ἐπιδράσεις ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὰ προγράμματα καὶ τὸ σωστὸ τρόπο χρησιμοποίησεως καὶ ἀξιοποίησεως αὐτῶν, τὴ σωστὴ καὶ μετρημένη χρῆσιν της.

Παρ' ὅλες τὶς ἀντιθέσεις θεωρεῖται βέβαιον ὅτι ἡ τηλεόραση ἐπιδρᾷ ἐποπτικὰ πρὸς τὸ καλὸ ἢ τὸ κακὸ φυσικὰ καὶ ἀβίαστα, ἔγινε σημαντικὸς παράγοντας στὴ μόρφωση ἐνηλίκων καὶ ἀνηλίκων καὶ ἔχει μεγάλη ἀποτελεσματικὴ θετικὴ ἢ ἀρνητικὴ. Τὸ ὅτι μπορεῖ νὰ κἀνὲ μεγάλο καλὸ, ὅπως μετὰ ἴδιες πιθανότητες μπορεῖ νὰ κἀνὲ μεγάλο κακὸ, μᾶς δημιουργεῖ τὴν ἀνάγκη νὰ βροῦμε γρήγορα τὴ χρυσή το-

μή γιὰ μεθοδικὴ καὶ ἀποτελεσματικὴ σιμοποίησίν της σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς καὶ πιὸ πολὺ στὴν ἐκπαίδευση.

Ἰδιαίτερα γιὰ μᾶς τοὺς Ἕλληνες ποὺ χρειαζόμαστε περισσότερες αἰθούσες διδασκαλίας, περισσότερο ἐποπτικὸ καὶ διδασκτικὸ προσωπικὸ, περισσότερα ἐξοπλιστικὰ καὶ λοιπὰ μέσα καὶ δὲν ἔχουμε ἀκόμα στὴ διάθεσίν μας, τὶς ἀπαραίτητες πιστώσεις, ἡ οἰκονομικὴ καὶ σύγχρονα ἀποδοτικὴ χρησιμοποίησιν τῆς τηλεόρασεως γιὰ ἐκπαιδευτικοὺς σκοποὺς ἔχει πολὺ πῶς μεγάλη σημασία.

Οἱ σκέψεις αὐτὲς ὀδηγήσαν καὶ τὸν ὑποφαινόμενο στὴν προσπάθεια γιὰ συσχέτισμό τῶν προϋποθέσεων ποὺ διαθέτει καὶ τῶν περιορισμῶν ποὺ ἐπιβάλλει ἡ ἑλληνικὴ πραγματικότητα καὶ στὴ διατύπωση στὴ συνέχεια συγκεκριμένων προτάσεων γιὰ ἀξιοποίησιν καὶ ἀποτελεσματικὴ χρησιμοποίησιν τῆς τηλεόρασεως γιὰ τὴ μόρφωση τῶν παιδιῶν.

Προτοῦ διατυπώσουμε τὶς συγκεκριμένες προτάσεις μας πάνω στὸ πρόβλημα τῆς συστηματικῆς, ἀποτελεσματικῆς, ἀμεσῆς καὶ οἰκονομικῆς χρησιμοποίησεως τῆς τηλεόρασεως γιὰ ἐκπαιδευτικοὺς σκοποὺς, θεωροῦμε σκόπιμον νὰ κάνουμε μιὰ σύντομη ἀναδρομὴ στὴ σχετικὴ βιβλιογραφία.

Β' ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΣΧΕΤΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

Ἡ προσπάθεια γιὰ ὀργάνωση σχολικῆς τηλεόρασεως ἀρχισε ἀπὸ τὶς Η.Π.Α. τὸ 1949(1). Ἀρχισαν ἀπὸ τότε νὰ γίνωνται ἐρευνες. Δοκιμάζονται τρόποι χρησιμοποίησεως της. Ἐχουν ἐξαχθῇ ὀρισμένα συμπεράσματα, ποὺ μᾶς ἐπιτρέπουν ν' ἀφήσουμε τὸν ὑποχρεωτικὸ ἐμπειρισμὸ καὶ νὰ θεμελιώσουμε τὴ χρῆσιν της πάνω σὲ ἀκριβῆ δεδομένα ποὺ ἐξασφαλίζουν τὴ νὰ παιδαγωγικὴ ἀποτελεσματικότη-

1. Heinrichs H. Μεγάλῃ παιδαγωγικὴ ἐκυκλοπαίδεια. Ἀθῆναι. Ἑλληνικά Γράμματα - 1967. Τόμος 5ος, σελ. 273-274.

τα(2). Δεν έχει γενικευθῇ ὁμῶς ἀκόμα ἡ χρήση τῆς γιὰ συγκεκριμένους διδακτικούς καὶ παιδαγωγικούς σκοπούς.

Γενικά συμπεράσματα ἀπὸ ἔρευνες καὶ ἀπόψεις ποὺ διατύπωσαν κοινωνιολόγοι, ψυχολόγοι καὶ παιδαγωγοὶ μπορεῖ νὰ θεωρηθοῦν τὰ παρακάτω:

Ἡ τηλεόραση, ὅπως προσφέρεται σήμερα ὁδηγεῖ στὴ θία καὶ στὸ ἔγκλημα, στὴν παθητικὴ εἰσδοχὴ γνώσεων, στὴν κατάνηξη τῆς ἐνεργητικότητας, σὲ βλάβες τῆς υγείας (ὀπτικὸ νεῦρο, μάτια, ἀπώλεια ὕπνου, νευραλγίες, Διγγοί, κάματος, ὑπερένταση, νεύρωση, ψύχωση)(3).

Ἡ τηλεόραση εἶναι πολὺ σημαντικὸς παράγοντας μορφώσεως ἀνηλίκων καὶ ἐνηλίκων, κάνει τὸ μάθημα πιὸ ἀποδοτικὸ(4), ἐπιδρᾷ φυσικὰ καὶ ἀδίαστα πλησιάζει τὴν πραγματιότητα(5), χαρίζει ἀκρίβεια καὶ καθαρότητα(6), περικλεῖται διδακτιὸ δυναμιό(7), εἶναι τὸ πιὸ παραγωγιὸ μέσο γιὰ ν' ἀποκτήσουν οἱ μαθητὲς γεωγραφικὲς ἐποπτεῖες(8), καλλιεργεῖ τὴν αὐτενέργειαν, αὐξάνει τὴν ἐνεργητικότητα, τὶς γνώσεις, τὴν ἀναγνωστικὴ ικανότητα τῶν μαθητῶν(9).

Ἐπάρχει ἀνάγκη νὰ θροῦμε γρήγορα ὁ σωστὸ τρόπο χρησιμοποίησεως τῆς τηλεοράσεως γιὰ ἐκπαιδευτικούς σκοπούς. Νὰ μάθουμε στὰ παιδιὰ ν' ἀντιστέκονται στὴ χλωροφόρμηση τοῦ νοῦ ποὺ φέρνει ἡ κινούμενη εἰκόνα καὶ ὁ ἦχος τῆς τηλεοράσεως(10).

Ἀρκετὲς περιοχὲς γνώσεων μπορεῖ νὰ προσφέρωνται καὶ νὰ τεκμηριώνονται μὲ κατάλληλα τηλεοπτικὰ προγράμματα(11). Μπορεῖ θαυμάσια νὰ χρησιμοποιηθῇ ἡ τηλεόραση γιὰ βοήθεια δασκάλων καὶ μαθητῶν σὲ ὅλες τὶς φάσεις τῆς διδασκαλίας(12). Μὲ δημιουργὸ καὶ ρυθμιστὴ τὸ δάσκαλο, πρέπει νὰ συνυφαίνεται κάθε ἐκπομπὴ μὲ κριτικὴ ἐργασία μέσα στὴν τάξη, ὥστε νὰ ὁδηγοῦνται οἱ μαθητὲς ἀπὸ τὸ ἀπλὸ θίωμα στὴν ἐνεργητικὴ συμμετοχή(13).

Ὅλα ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴ ζωντάνια καὶ ἐπικαιρότητα τῶν προγραμμάτων, τὴ σωστὴ καὶ μετρημένη χρῆση τῆς τηλεοράσεως(14), τὴ στάση ποὺ θὰ πάρουμε ἀπέναντί της σὰν κοινωνία καὶ κράτος(15).

Γ'. ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΤΗΛΕΟΡΑΣΕΩΣ

Τὰ στοιχεῖα τῶν ἐρευνῶν καὶ οἱ παρατηρήσεις τῶν παιδαγωγῶν ποὺ ἀναφέρθηκαν στὸ προηγούμενο κεφάλαιο, θετικὲς καὶ ἀρνητικὲς, φαίνεται ὅτι συνηγοροῦν γιὰ ἀμεση καὶ μεθοδικὴ χρησιμοποίησι τῆς τηλεοράσεως σὰν ἐπικουρικὸ μέσου διδασκαλίας, ὥστε νὰ μπορέσουμε ν' ἀ-

νεθᾶσουμε τὴν ποιότητα τῆς παιδείας μας καὶ νὰ ἐπιτύχουμε ὑψηλότερους στόχους. Φαίνεται ὅτι μᾶς χρειάζεται ἀποφασιστικότητα καὶ μεθόδευση ἐνεργειῶν.

Ἐκεῖ ποὺ κατὰ τὴν ἀποψή μας, μπορεῖ ἡ τηλεόραση νὰ βοηθήσῃ ἀμεσα νὰ συμπληρώσῃ ἑλλείψεις καὶ νὰ τονώσῃ ἀδυναμίες τῶν κλασικῶν μεθόδων διδασκαλίας ποὺ χρησιμοποιοῦνται γενικά, εἶναι ἡ πρόσκτηση καὶ ἡ ἐμπέδωση τῶν γνώσεων ὁρισμένων μαθημάτων καὶ ἐνοτήτων.

Στὴν πρόσκτηση γνώσεων παρατηρεῖται ἑλλειψη ἐποπτικῶν μέσων στὴ Γεωγραφία καὶ Φυσικὴ Ἱστορία περισσότερο. Δὲν μποροῦμε νὰ ἐπισκεφτοῦμε ὅλα τὰ μέρη, δὲν ἔχουμε τὶς ἀπαραίτητες εἰκόνες ἢ τὰ φίλμς, τὶς μηχανὲς ἢ τὶς κατάλληλες αἰθουσες πρόθλων, γιὰ νὰ προσφέρουμε τὴν κατάλληλὴ ἐποπτεῖα μιάς περιοχῆς ἢ ἐνὸς ζώου ξένης χώρας στὸ περιβάλλον του. Ἀλλοτε πάλι θρῖσκονται στὴ διάθεσή μας ὁρισμένα μέσα, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθοῦν ἀποτελεσματικὰ, γιὰτὶ δὲν ὑπάρχουν ὅλες οἱ προϋποθέσεις χρησιμοποίησεώς τους.

Τὸ κενὸ αὐτὸ μπορεῖ νὰ συμπληρωθῇ ἀμεσα καὶ ἀποτελεσματικὰ μὲ τὴν προβολὴ ἀπὸ τὸ ἐθνικὸ δίκτυο τηλεοράσεως, ἐποπτειῶν γιὰ πρόσκτηση γνώσεων Γεωγραφίας Ἑλλάδος, Γεωγραφίας Ἠπείρων, Φυσικῆς Ἱστορίας ζώων καὶ φυτῶν

2. Do tirens Παιδαγωγῶ καὶ διδάσκω. Μετάφραση Βασδέκη Γεωργίου (Ἀθήνα. Δίπτυχο 1974) σελ. 118-120.

3. Παπαδάκη Στρατῆ. Τὸ παιδί μαθητής. (Ἀθήνα. Δίπτυχο 1972) σελ. 450-458.

4. Γαβαλᾶ Λαζάρου. Ἡ ἀγωγή ποὺ μᾶς λείπει. Ἀθήνα. σελ. 216-223.

5. Πετρουλάκη Νικολάου. Γενικὴ Διδακτικὴ. Ἔκδοσις Β'. Ἀθήναι. σελ. 329-333. Μεγάλῃ Παιδαγωγικὴ ἐγκυκλοπαίδεια. Ἀθήναι. Ἑλληνικὰ Γράμματα - 1967. Τόμος 5ος, σελ. 275-276.

6. Bruner ycom Ἡ διαδικασία τῆς Παιδείας. Μετ. Χρ. Κληρίδης. Ἀθήναι Ἀ. Καραβθία, σελ. 90.

7. Heiurichs

8. Τσίριμπα Ἀντωνίου Εἰδικὴ Διδακτικὴ. Ἀθήναι σελ. 131. Γενικὴ Διδακτικὴ. Ἀθήναι σελ. 134.

9. Κολλε. Ὁσβελτ. Γνώρισε τὸ παιδί σου. Μεταφρ. Σπανοπούλου. Ἀθήναι. Βλάσση. σελ. 276-277.

10. Do tirens Ὅπου παραπάνω

11. Do tirens Ὅπου παραπάνω

12. Πετρουλάκη Ν. Ὅπου παραπάνω

13. Heiurichs Ὅπου παραπάνω

14. Do tirens Κολλε Ὁσβελτ. Ὅπου παραπάνω

15. Γαβαλᾶ Π. Ὅπου παραπάνω

πού δεν βρίσκονται στην ιδιαίτερη πατρίδα του μαθητή και δεν μπορεί να τις παρατηρήσει στο περιβάλλον τους.

Για να επιτύχει ή προσπάθεια αυτή πρέπει να οργανωθεί ειδικό συνεργείο από δασκάλους, το οποίο θα κάνει επιλογή και θα κινηματογραφηθεί τις διδακτικές ενότητες της Γεωγραφίας των Ήπειρων, της Φυσ. Ιστορίας κλπ. και θα προβάλει στη συνέχεια μία-μία τις ενότητες μετά από σχετική εισήγηση και ανάλυση κατά τρόπο προγραμματισμένο.

Μαθητές και δάσκαλοι θα παρακολουθούν τις εκπομπές στο σπίτι ατομικά ή ομαδικά ή αν υπάρχει τηλεόραση στο σχολείο, ώστε να έχουν πλήρη και σωστή εικόνα κάθε διδακτικής ενότητας. Την επόμενη ή την ίδια μέρα θα ακολουθήσει περιγραφή αυτών που παρατηρήθηκαν, επεξεργασία και έμπέδωση στην αίθουσα διδασκαλίας σύμφωνα με τις συνηθισμένες διαδικασίες και τις σύγχρονες απόψεις της παιδαγωγικής.

Είναι εύνοητο ότι οι εκπαιδευτικές εκπομπές θα γίνονται στις πιο κατάλληλες ώρες είναι δυνατό, ώρες και θα προσαρμόζονται στα σχολικά προγράμματα. Επίσης ότι θα είναι ανάλογες στο χρόνο, τον αριθμό, την ποιότητα και την ποσότητα, με την τάξη και την ηλικία που θα έχουν οι μαθητές για τους οποίους προορίζονται.

Αν πάρουμε σαν παράδειγμα τη Γεωγραφία της Ελλάδας που διδάσκεται στην Δ' Δημοτικού, από την οποία μπορεί να αρχίσει δοκιμαστικά ή προσπάθεια, θα προβάλλεται σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα που ισχύει, κάθε Τρίτη γύρω στο 2 το μεσημέρι μία εποπτική ενότητα γεωγραφική 10λεπτη διάρκεια. Στη συνέχεια θα ακολουθήσει μέσα στην τάξη το απόγευμα της ίδιας ημέρας για τα απόγευμα των τμημάτων και το πρωί της επόμενης ημέρας (Τετάρτης) για τα πρωινά επεξεργασία και έμπέδωτικές εργασίες πάνω στην ενότητα που προβλήθηκε. Θα γίνεται προβολή νέας εικόνας (ενότητας) το μεσημέρι της Τετάρτης και επεξεργασία και έμπέδωση πάνω σ' αυτή κατά τον ίδιο τρόπο το απόγευμα της ίδιας μέρας ή το πρωί της επόμενης.

Το ίδιο μπορεί να γίνει για τη διδασκαλία των Ήπειρων στην Πέμπτη τάξη, της Γεωγραφίας της Ευρώπης στην ΣΤ' τάξη, της Φυσικής Ιστορίας στην Ε' τάξη και αργότερα σε ορισμένες ενότητες άλλων τάξεων και μαθημάτων. Επίσης αργότερα αν ερευνηθεί και μελετηθεί πιο καλά και στην πράξη, μπορεί να εφαρμοστεί ένα σύστημα ενιαίας διδασκαλίας

γύρω από τις γεωγραφικές και ιστορικές εποπτείες που θα προβάλλονται από την τηλεόραση.

Προτείνω την επεξεργασία για το απόγευμα της ίδιας μέρας ή το πρωί της επόμενης γιατί υποθέτω ότι η αναβολή αυτής για 24 ώρες το αργότερο, δεν επηρεάζει σοβαρά τη μνήμη, άλλ' υποβοηθεί αντίθετα τη μάθηση δίνοντας τη δυνατότητα για έσωτερική μίμηση κατ' αναβολή και για μία παραπάνω επανάληψη (16).

Στην έμπέδωση των γνώσεων δεν θα είναι λιγότερη ή προσφορά της έκπληκξης τηλεόρασης. Αυτή σήμερα γίνεται στα σχολεία μας με γλωσσικές, ιχνογραφικές, χειροτεχνικές και λοιπές αναπαραστάσεις, με εφαρμογές στη ζωή, με ασκήσεις για απόκτηση δεξιοτήτων, με επαναλήψεις και με κατάταξη, ταξινόμηση και συστηματοποίηση των γνώσεων στο χώρο και το χρόνο (17).

Η έκπληκξη τηλεόραση, κατά την άποψή μας, θα συμπληρώσει την έμπέδωση, γιατί θα βοηθήσει πάρα πολύ και αποτελεσματικά στην κατάταξη και συστηματοποίηση των γνώσεων μέσα στο χώρο. Κάθε χώρο που θα παρουσιάσει μπορεί να τον συνδέσει και να κατατάξει σ' αυτόν τις γεωγραφικές, τις ιστορικές, τις θρησκευτικές και τις φυσικές του πραγματικότητες. Π.χ. το χώρο των Δελφών θα τον συνδέσει με τις γνώσεις που έχουν οι μαθητές για τον Παρνασσό, τον Απόλλωνα, τα Πύθια, την Πύθια, τον σημερινό τουρισμό.

Στην εφαρμογή της προσπάθειας όπως την περιγράφουμε στα προηγούμενα θα υπάρξουν σίγουρα προβλήματα. Πιστεύουμε όμως ότι δεν θα είναι αλυτα..

Δ' ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όπως είναι γνωστό κάθε παιδαγωγική προσπάθεια είναι υπόθεση τριών παραγόντων του μαθητή, (παιδαγωγούμενου) της ύλης (περιβάλλοντος) και του δασκάλου με τη μέθοδο που χρησιμοποιεί (παιδαγωγού).

Ας δούμε στη συνέχεια αν εξυπηρετείται ή όχι κάθε ένας από τους παραπάνω παράγοντες από τη χρησιμοποίηση της τηλεόρασης κατά τον τρόπο που προτείνουμε.

16. Θεοδωρόπουλου Εὐθυμίου. Έπιτομή Διδακτικής. Αθήναι. Φελέκη 1975, σελ. 32. Μωραΐτου Δμ. Γενική Ψυχολογία. Αθήναι. Έκδοσις Γ' 1955, σελ. 131.

17. Έξαρχοπούλου Νικ. Γενική Διδακτική. Αθήναι. Έκδοσις Δ' Ρούγκα Αλ. Τόμος Β' σελ. 124-148.

α) Ο ΜΑΘΗΤΗΣ (ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΥΜΕΝΟΣ)

Μπορεί να υποτεθῇ ὅτι δὲν θὰ ὠφεληθῇ, γιατί δὲν θὰ παρακολουθοῦν τίς ἐκπομπές ὅλοι οἱ μαθητές. Ἐλπίζουμε ὅτι θὰ ξεπεραστῇ αὐτό μέ τήν ἐνημέρωση καί τήν καθοδήγηση τῶν γονέων, τῶν δασκάλων καί τῶν μαθητῶν. Ἀλλά καί ἂν ὑποθέσουμε ὅτι δὲν θὰ συντονιστῇ ἡ ὅλη προσπάθεια καί οἱ ἐκπομπές δὲν θὰ παρακολουθοῦνται ἀπό τὸ σύνολο τῶν μαθητῶν γιά τοὺς ὁποίους προορίζονται, πάλι θὰ ἔχουμε ὠφέλεια, γιατί ὅπως δὴποτε ἕνα μεγάλο μέρος μαθητῶν καί δασκάλων θὰ τίς παρακολουθῇ καί θὰ ὠφεληθῇ. Ἐνῶ σέ καμιά περίπτωση δὲν θὰ ἔχουμε ἀρνητικά ἀποτελέσματα.

Μπορεῖ νὰ υποτεθῇ ὅτι στήν πρόσκτηση τῶν γνώσεων θὰ περιοριστῇ ἡ αὐτενέργεια θὰ γίνῃ ὁ μαθητής παθητικό στοιχείο, ἑτερόβουλο θύμα μαζικῆς ὑποβολῆς. Αὐτό ὑποθέτουμε ὅτι μπορεῖ νὰ γίνῃ μόνο ὅταν δὲν θ' ἀκολουθῇ πλήρης καί ἐπίκαιρη ἐπεξεργασία καί ἐμπέδωση, πάνω σέ κάθε προβολή (18). Ἀντίθετα στή διάρκεια τῆς ἐκπομπῆς ἡ αὐτενέργεια θὰ ἐκδηλώνεται μέ σταθερή, ἐντονη διαρκή προσοχή καί μέ κινητοποίηση τῆς ἐσωτερικῆς διαθέσεως γιά δημιουργική ἐργασία. Μετά τήν ἐκπομπή ἡ αὐτενέργεια θὰ ἐκδηλώνεται μέ τὸ νοερό λογισμό (19), τήν ἀποφασιστική σιγή, τίς σημειώσεις, τήν ἀνακοίνωση ἢ καταγραφή τῶν ἐντυπώσεων, πού θὰ ἔχουν ἀφετηρία τίς συγκεκριμένες κατ' ἀσθηση ἐποπτείες, τῇ μαγείᾳ τῆς κινούμενης εἰκόνας. Θὰ δοθῇ ἀόμα πιο πέρα ἔδαφος γιά ἔρευνες σέ ἄλλες πηγές, γιά ὁμαδικές ἐργασίες, γιά ἀτομικοποιημένη διδασκαλία.

Θὰ ἐξυπηρετηθῇ καλύτερα ἡ διαδικασία τῆς μαθήσεως, γιατί σύμφωνα μέ τήν πειραματική ψυχολογία, οἱ διακοπές στήν προσπάθεια ἀπομνημονεύσεως ὅταν γίνονται σέ χρονικά διαστήματα, πού δὲν εἶναι μικρότερα τῶν 20' λεπτῶν ἢ μεγαλύτερα τῶν 24 ὥρων, βοηθοῦν πολὺ τῇ μάθησιν (20).

Θὰ γίνῃ ἀκόμα ἡ μάθηση εὐχάριστη καί ἀποδοτική. Οἱ μαθητές θὰ πάψουν νὰ εἶναι ἀγεωγράφητοι, θ' ἀγαπήσουν περισσότερο τήν πατρίδα, τῇ φύσιν καί τὸν πολιτισμό μας, θὰ ἀναπτύξουν ἀκόμα περισσότερο τίς ψυχοπνευματικές καί σωματικές τους ἱκανότητες καί θ' ἀποφύγουν τῇ σύγχυση τήν ἀμηχανία καί τήν κόπωση.

Θὰ κατανοήσουν οἱ μαθητές, πῶς πρέπει νὰ παρατηροῦν μέ σειρά, πῶς ν' ἀξιολογοῦν ὅσα παρατηροῦν, πῶς ν' αὐτενεργοῦν, πῶς νὰ σκέπτονται, νὰ κρίνουν, νὰ

ἀποφασίζουν, νὰ μορφώνουν σωστὲς ἀτομικές καί γενικές ἔννοιες.

Θὰ προλάβουμε τῇ χλωροφόρμηση τοῦ πνεύματος τῶν παιδιῶν μας (21), γιατί θὰ τὰ συνειθίσουμε στή σωστή καί μετρημένη παρακολούθηση τῆς τηλεόρασεως, στήν ἐπιλογή τῶν ἐκπομπῶν καί τήν ἀποφυγὴ ἐκείνων πού θεωροῦνται ἐπιβλαβεῖς.

β) Η ΥΛΗ (ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ)

Μπορεῖ νὰ παρατηρηθῇ ὅτι δὲν εἶναι δυνατό νὰ ἐφαρμοστῇ γιά ὅλα τὰ σχολεῖα ἡ διδακτικὴ ἀρχὴ προσφοράς τῆς ὕλης ἀπὸ τὰ (πλησίον εἰς τὰ μακράν), γιατί οἱ ἐκπομπές θ' ἀπευθύνονται σύγχρονα σέ ὅλα τὰ ἑλληνόπουλα. Σήμερα ὁμως, μέ τήν ἀνάπτυξη τῶν μέσων ἐπικοινωνίας καί ἐνημερώσεως, τῶν ἐμπροσθίων καί ἄλλων ἀνταλλαγῶν, ἔχουν ἐκμηδενιστῇ οἱ ἀποστάσεις καί δὲν μποροῦμε νὰ ὑπολογίζουμε πάντοτε τὰ πλησίον ἢ μακράν μέ βάση τῇ χιλιομετρικῇ ἀπόστασιν (22).

Μπορεῖ νὰ προσφερθῇ στὰ παιδιὰ μας, μέ τὸν τρόπο πού προτείνουμε, μία ἱδανική βοήθεια, γιατί μέ ταινίες πού θὰ κινηματογραφτοῦνται ἀπὸ τὴν ξηρά, τὴ θάλασσα καί τὸν ἀέρα, θὰ παρέχονται ἀριστες, ὀλικές καί μερικές ἐποπτείες γιά συγκεκριμένους ἐπὶ μέρους παιδαγωγικοὺς σκοποὺς καί διδακτικὲς ἐνότητες. Θὰ προσφέρωνται ἐποπτείες πού εἶναι ἀδύνατο ν' ἀποκτήσουν οἱ μαθητές συστηματικὰ μέ ἐπισκέψεις. Εἶναι ἀδύνατο νὰ προσφερθοῦν ἀπὸ κάθε σχολεῖο χωριστὰ ἔστω καί ἂν εὐρίσκωνται στή διάθεσίν τους ὅλα τὰ σύγχρονα ὀπτικοακουστικὰ μέσα.

Θὰ προσφέρεται ἡ ὕλη ὀπτικά καί ἀκουστικά λαμπικαρισμένη μέ τὸ διδακτικὸ δυναμικὸ πού χαρίζει ἡ μαγεία τῆς κινούμενης εἰκόνας. Θὰ δομῇται καί θὰ ἐμπέδωνται μέ κατάταξη, ταξινόμηση καί συστηματοποίηση στὸ χῶρο καί τὸ χρόνο. Θὰ πλησιάζει περισσότερο τήν ἀκρίβεια καί τὴν ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια, γιατί ἡ τηλεόραση πλησιάζει τὴν πραγματικότητα καί σέ μερικές περιπτώσεις, κάνει περιο-

18. Γεωργούλη Κ. Γενικὴ Διδακτικὴ. Ἀθήναι, Παπαδήμα, 1972, σελ. 361-362.

19. Μαραγκουδάκη Γεωργ., Ψυχολογικὴ θεμελίωση τῆς διδασκαλίας, Ἀθήναι, Δίπτυχο, σελ. 107, 144.

20. Θεοδωροπούλου Ε. Ὅπου παραπάνω. Μωραΐτου Δημ. Ὅπου παραπάνω.

21. Do it right Ὅπου παραπάνω, σελ. 121.

22. Ξηροτύρη Ἡλ. Συνοπτικὴ Εἰδικὴ Διδακτικὴ. (Ἀθήναι 1970), σελ. 20.

σότερο πραγματική την πραγματικότητα, παρουσιάζοντας καταστάσεις σε όλη ουδότη φυσικότητα, μέσα στην εξελικτική τους πορεία, με τις γρήγορες ή αργές κινήσεις (άλτης, δρομέας, θλάση, ανθοφορία, καρποφορία φυτών, τις επαναλήψεις, τις αμικρύνσεις ή μεγεθύνσεις τις αεροφωτογραφίες μεγάλων γεωγραφικών εκτάσεων ή πόλεων(23).

γ) Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ ΜΕ ΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΗ ΜΕΘΟΔΟ ΤΟΥ (Παιδαγωγός).

Θά μπορού να έχη στη διάθεσή του άμεση και συνεχή ενημέρωση και καθοδήγηση από την κεντρική υπηρεσία του.

Την ενδεχόμενη ισοπέδωση των γεωγραφικών διαφερόντων όλων των μαθητών της χώρας, με την τυποποιημένη τηλεοπτική έποπτεία και το ενιαίο πρόγραμμα, ο δάσκαλος θά μπορού να την αποφεύγει με τη χρησιμοποίηση κατά την κρίση του των τοπικών διαφερόντων και των άλλων μέσων που έχει στη διάθεσή του.

Ο Έλληνας δάσκαλος είναι γνωστό ότι ζή συνεχώς κάτω από το άγχος της εξερεύσεως της κατάλληλης έποπτείας για κάθε μάθημα. Προσπαθεί, αυτοσχεδιάζει πολλές φορές, έπινωεί και κατορθώνει πολλά. Αλλά όλες φιλότιμες προσπάθειες και αν καταβάλει, είναι αδύνατο να προσφέρη στους μαθητές του τις έποπτείες που διορίζει η σχολική τηλεόραση.

Η σχολική τηλεόραση θά τον όπλωση στην πραγματικότητα με ένα παραπάνω ένεργητικό, ζωντανό, παρωθητικό έποπτι-

κό μέσο, που θά το χρησιμοποιή όταν θέλει και όπως θέλει, χωρίς να ξεφεύγει από τις αρχές της επικαιρότητας και της αωτενέργειας. Ένα μέσο, που θά τον φέρνει κάθε φορά στο σκοπό του με λιγότερη προσπάθεια, με λιγότερη δαπάνη χρημάτων, πιο σύντομα και πιο αποτελεσματικά. Ένα μέσο που θά του έπιτρέψει να έξοικονομεί δυνάμεις για δημιουργική εργασία δική του και των μαθητών του.

Ε' ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Εξετάζοντας το πρόβλημα της χρησιμοποίησης της τηλεόρασης για εκπ)κούς σκοπούς, ανατρέξαμε στη σχετική βιβλιογραφία, που μας πληροφόρησε για την ιστορική εξέλιξη, τα μειονεκτήματα που αποδίδονται, τα πλεονεκτήματα που αναγνωρίζονται, τις δυνατότητες που έχει η τηλεόραση και τις προτάσεις παιδαγωγών για χρησιμοποίησή της στην υπηρεσία της εκπ)σεως. Προτείναμε στη συνέχεια τρόπο χρησιμοποίησης των ελληνικών δικτύων τηλεόρασης για εκπ)κούς σκοπούς, σύμφωνα με τον οποίο θά προγραμματίζονται από ομάδα διδασκάλων έκπομπές για προσφορά και έμπέδωση γνώσεων. Πάνω στις έκπομπές αυτές θά γίνεται έπικαιρη έπεξεργασία και έμπέδωση σε κάθε τάξη.

Θέτουμε τις απόψεις μας στην κρίση όλων των παραγόντων της εκπ)σεως με την έλπίδα ότι θά βρεθί από το διάλογο κάτι καλύτερο για τα παιδιά μας.

Νούνης Θεοδόσιος

23. Πετρουλάκη Ν. "Όπου παραπάνω.

φύγουμε και αὐτοῦ τοῦ τύπου τοὺς μαθη-
τὲς θὰ τοὺς ἐξετάσουμε μὲ ἐρωτήσεις.

Ἀνακεφαλαιώνουμε τοὺς τρόπους μα-
θήσεως: α) διὰ τῆς λύσεως τοῦ προβλή-
ματος, β) δι' ἐνοράσεως, γ) διὰ τῆς συν-
δέσεως, δ) διὰ τῆς μιμήσεως, ε) διὰ τῆς
κατανοήσεως καὶ στ) διὰ τῆς ἀπομνημο-
νεύσεως. Ἐπιμένουμε στὸν τρόπο τῆς
κατανοήσεως ἀπὸ ψυχολογικῆς πλευρᾶς,
γιατὶ στὴν μάθηση κύριο λόγο παίζει ἡ
νόηση μαζί θεθαίως μὲ τὶς συναισθηματι-
κοβουλευτικὰς τοῦ μαθητοῦ τάσεις.

ΠΩΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥΝΤΑΙ ΟΙ ΓΝΩΣΕΙΣ;

ΕΡΧΟΜΑΣΤΕ ΤΩΡΑ ΝΑ ΕΡΩΤΗΣΩΜΕ ΠΩΣ ΟΙΟΔΟΜΟΥΝΤΑΙ ΟΙ ΓΝΩΣΕΙΣ;

(Στὴ λέξη γνώσεις περικλείονται
οἱ παραστάσεις, οἱ ἐννοιες, τὰ συστήματα
ἐννοιῶν, τὸ πρόγραμμα δράσεως διὰ τὴν
λύση ἑνὸς προβλήματος, οἱ δεξιότητες,
ἀκόμη καὶ οἱ στάσεις τοῦ μαθητοῦ ἀπέ-
ναντι στὰ πράγματα, στὰ πρόσωπα καὶ
τὶς καταστάσεις, ἀκόμη - ἀκόμη καὶ οἱ
δραστηριότητες ποὺ θὰ κάμῃ ὁ μαθητὴς
διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὶς γνώσεις, γνώση εἶ-
ναι. Τὸ τελευταῖο δηλ. οἱ δραστηριότητες
ποὺ θὰ κάμῃ ὁ μαθητὴς διὰ νὰ ἀποκτήσῃ
τὶς γνώσεις, εἶναι ἡ ἐπιδίωξη τῆς διδ)λίας
ἀπὸ ψυχολογικῆς πλευρᾶς).

Προτοῦ ἀπαντήσουμε στὴν ἐρώτηση
πῶς οἰκοδομοῦνται οἱ γνώσεις, θὰ πρέπει
πρῶτα νὰ υἱοθετήσουμε μιὰ μονάδα ἀνα-
λύσεως, διότι καὶ τὰ πῶς δύσκολα φαίνό-
μενα ἀποτελοῦν συνθέσεις τῆς ἀρχικῆς
μονάδος. (Τέτοιες μονάδες π.χ. εἶναι τὰ
κύτταρα γιὰ τὴν βιολογία, τὰ άτομα γιὰ
τὴν φυσικὴ κλπ. Ἡ σύγχρονη γενετικὴ
γνωσιολογία χρησιμοποιεῖ στὶς μέρες μας
σάν μονάδα ἀναλύσεως τὸ αὐτορρυθμι-
ζόμενο σύστημα. (Τὸ ἔχει ἀποδεχθῇ καὶ
ἡ Κυβερνητικὴ)).

Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὴν μονάδα ἀνα-
λύσεως, ποὺ υἱοθετήσαμε, (ὑπάρχουν καὶ
ἄλλες μονάδες, ὡς ὁ συνειρμὸς, τὸ ἀνταντα-
κλαστικὸ τῶξο κλπ.) ἔχουμε ἓνα κεντρικὸ
ὄργανο, τὸν ἐγέφαλο, ποὺ ἐλέγχει τὶς
πληροφορίες ποὺ δέχεται ἀπὸ τὶς διάφο-
ρες ἐνέργειες τοῦ μαθητοῦ, ἀν προχωροῦν
σύμφωνα μὲ τὸ ἀρχικὸ πρόγραμμα, καὶ ἀν
μὲν συνεχίζονται ὁμαλὰ ἔχει καλῶς, δια-
φορετικὰ τὸ κεντρικὸ ὄργανο κάνει τὶς ἀ-
παραίτητες διορθώσεις. Μὲ ἄλλα λόγια ἡ
αὐτορρυθμιση ἐξασφαλίζεται μὲ τὸν ἐ-
λεγχὸ ποὺ κάνει ὁ ἐγκέφαλος σάν κεν-
τρικὸ ὄργανο στὸ ἐκτελεστικὸ δηλ. τὶς
δραστηριότητες τοῦ μαθητοῦ. Μεταξὺ τῶ-
ρα τοῦ κεντρικοῦ (ὀργάνου) καὶ ἐκελε-

στικῶν (δραστηριοτήτων) ὑπάρχει συνε-
χὴς ἐπικοινωνία.

Τὸ δὲ κεντρικὸ ὄργανο στέλνει ἐντολὰς
καὶ συνεχῶς ἐπανατροφοδοτεῖται ἀπὸ τὸ
ἐκτελεστικὸ μὲ πληροφορίες σχετικὰς μὲ
κάθε τοῦ ἐνέργεια.

Σύμφωνα μὲ τὴν μονάδα αὐτὴ, τὸ αὐ-
τορρυθμιζόμενο σύστημα, γίνεται ἀντιλη-
πτό, ὅτι ἔχουμε τὴν ἐξῆς πορεία στὴν ἀ-
πόληση τῶν γνώσεων. α) Τὸ ἐρέθισμα
εἶναι οἱ πληροφορίες ποὺ δέχονται τὸ κεν-
τρικὸ ὄργανο. β) Τὸ ὑποκείμενο, ποὺ
προγραμματίζει ἓνα πρόγραμμα δράσεως,
ἐλέγχει καὶ ἀξιολογεῖ τὶς πληροφορίες
καὶ εὐρίσκεται σὲ συνεχὴ ἐπαφὴ μὲ τὶς
ἐνέργειες τοῦ μαθητοῦ, ἐδῶ παρατηρεῖται
συνεχὴς ἐπανατροφοδοσία δηλ. ἐνημέρωση
τοῦ ὑποκειμένου ὡς πρὸς τὴν πορείαν
τῶν ἐνεργειῶν καὶ γ) Τὴν ἀπάντηση σάν
ἀντίδραση στὸ ἐρέθισμα.

ΕΙΔΙΚΩΤΕΡΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΓΕΝΝΕΣΗ ΤΩΝ ΓΝΩΣΕΩΝ ΕΧΟΥΜΕ ΤΙΣ ΕΞΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ:

1) Ὅ,τι προσπίπτει στὶς αἰσθήσεις προ-
καλεῖ ἐρέθισμα.

2) Τὸ ἐρέθισμα διὰ τῶν αἰσθητικῶν νεύ-
ρων φθάνει στὸ Κεντρικὸ ὄργανο καὶ ἐ-
κεῖ διὰ καθαρὰς ψυχικῆς ἐνεργείας με-
τατρέπεται σὲ αἰσθημα. Καὶ 3),

Ἐδῶ λαμβάνει γνώση ἡ συνείδηση τοῦ
ἐρεθίσματος καὶ σχηματίζει τὴν ἀντιλη-
ψη. Τὰ δύο αὐτὰ φαινόμενα τοῦ αἰσθήμα-
τος καὶ τῆς ἀντιλήψεως γίνονται ταχύτα-
τα καὶ δὲν μπορούμε νὰ τὰ ξεχωρίσουμε.

4) Μετὰ προσθέτει ἡ συνείδηση καὶ ὅ,τι
συγγενὲς στοιχεῖο ἔχει στὴν κατ' αἰσθη-
σὴ ἀντιλήψη, ποὺ ἄλλοτε εἶναι ὁμοιο, ἄλλοτε
τὴν συμπληρώνει καὶ ἄλλοτε τὴν νοθεύει.

Ἔτσι οἱ γνώσεις εἶναι κράματα νέων
στοιχείων καὶ παλαιῶν, ἐπεὶδὴ ἐμεσολά-
βησε ἡ ἐνέργεια τῆς καταλήψεως, ποὺ ἀ-
κολουθεῖ ἀμέσως τὴν ἐνέργειαν τῆς ἀν-
τιλήψεως. Ἡ ἐνέργεια τῆς καταλήψεως
ἀποτελεῖ τὸν δυναμικὸν παράγοντα στὴν
ἀνοικοδόμησιν τῶν γνώσεων, διότι συνο-
δεύεται ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν τῆς προσοχῆς,
καὶ ἀπὸ συναισθηματικὰ καὶ βουλευτικὰ
στοιχεῖα.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ στὴν οἰκοδόμησιν τῶν
ἐννοιῶν, τονίζουμε ὅτι εἶναι προϊόντα ἀνω-
τέρας γνωστικῆς καὶ διανοητικῆς δρα-
στηριότητος καὶ ἀπεικονίζουν τὰ βασικά,
τὰ οὐσιώδη χαρακτηριστικά μιᾶς σειρᾶς
προσώπων ἢ φαινομένων ἢ καταστάσεων.

Ἡ πορεία εἶναι: Ἀνάλυση ἐννοίας -
εὐρεση γνωρισμάτων - ἀφαίρεση ἐπουσι-
ωδῶν - σύνθεσις οὐσιωδῶν καὶ αὐτενεργὸς
διατύπωση τοῦ ὀρισμοῦ.

1) ΑΙΣΘΗΣΙΟ-ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΔΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Οι αίσθησιο-κινητικές δραστηριότητες δεν είναι απλώς προϊόντα του αίσθηματος, της αντίληψης και της κινήσεως, αλλά συμφώνως και με την μονάδα αναλύσεως που υιοθετήσαμε, το αυτόρρυθμιζόμενο σύστημα, είναι και αυτές μία έκφραση της διαγωγής, δηλ. της διαδικασίας μαθήσεως που περιλαμβάνει όχι μόνο αίσθητικές, αντίληπτικές και κινητικές αλλά και νοητικές και συναισθηματικές και βουλευτικές.

Ετσι, όταν λέγουμε αίσθησιο-κινητικές δραστηριότητες, θα εννοούμε μία μορφή διαγωγής που επιτελείται με όλες τις ψυχοσωματικές λειτουργίες, αφού είναι αδιαχώριστες, αλλά εκφράζεται με αίσθησιο-κινητική μορφή.

Η αίσθητική δραστηριότητα θα μας δώσει αίσθηματα: α) μηχανικά (συλλήψεως - πίεσεως - τοποθετήσεως - στάσεως, β) θερμικά (θερμότητας - και ψύχους), γ) χημικά (γεύσεως και όσμης), δ) όπτικά (όράσεως) και ε) ακουστικά (άοης). "Ας έχωμε υπ' όψη, ότι το παιδί θεωρεί τα πάντα συνολικά και ότι του λείπει ή ικανότητα διαρκείας της προσαρμογής στο ίδιο έρεθισμα.

Η κινητική δραστηριότητα αποτελείται από χειροτεχνικές κατασκευές την Ιχνογράφηση και την γραφή.

Με τις χειροτεχνικές κατασκευές το παιδί εκφράζει τις σκέψεις του και τις συγκινήσεις του, διότι το χέρι δεν είναι μόνο το κανάλι από το οποίο λαμβάνομε πληροφορίες από τον εξωτερικό κόσμο, αλλά είναι μαζί και το κανάλι που μεταβιβάζει στον εξωτερικό κόσμο την εσωτερική του μαθητού σκέψη και ζωή. Διὰ τούτο πρέπει πρώτο και κύριον να γίνεται προσπάθεια υλοποιήσεως του αντικειμένου διδ)λίας και ιδιαιτέρως της δομής του, αρχής ή ιδίας του που περιέχει, διὰ να είναι δυνατή ή εκτέλεση κινητικής δραστηριότητος κατά την μελέτην του.

Οι κινητικές αυτές δραστηριότητες συμβάλλουν στην κατανόηση των αντικειμένων της διδ)λίας.

Με την Ιχνογράφηση το παιδί θεραπεύει: α) Τον ψυχολογικό σκοπό της διδασκαλίας, διότι αποκτά ένα μέσον έκφρασεως. β) Παιδαγωγικό σκοπό της διδασκαλίας διότι εξασφαλίζει την διατήρηση, σύνδεση και ταξινόμηση των γνώσεων με την χρήση μορφών αναπαριστάσεως. γ) Τον πρακτικό σκοπό της διδασκαλίας, διότι προοδευτικά γίνεται ικανό να αναπαριστάνη τα πράγματα, δηλ. να Ιχνογραφη γρήγορα και με ταχύτητα

και δ) Τον καλαισθητικό σκοπό της διδασκαλίας, διότι καλλιεργεί το ωραίο στα δρια των άτομιων δυνατοτήτων του. "Ας έχωμε υπ' όψη ότι το χέρι υπακούει καλύτερα από το μάτι στο κεντρικό όργανο. "Ετσι κινητικές δραστηριότητες με μόνο την παρατήρηση του έρεθίσματος δεν θα έχωμε, πρέπει να κατανοήση το έρεθισμα να το συγκρατήση και μετά να οδηγηθῇ στην κινητική δραστηριότητα (Ιχνογράφηση, γραφή ή κατασκευή).

Και φθάνομε στην γραφή, το κεντρικό όργανο, ενεργεί ως εξής στην γραφή, όπως υποστηρίζουν οι φυσιολόγοι και ψυχολόγοι:

Η εικόνα του γράμματος προβάλλεται στον αμφιβληστροειδή χιτώνα από τον πίνακα ή από το βιβλίο ή στο ακουστικό νεύρο και εγγράφεται στο χώρο του έγκεφάλου και γίνεται όπτική ή ακουστική αντίληψη. Την αντίληψη την παίρνει ή νοημοσύνη την επεξεργάζεται αι αποφασίζει την εκτέλεση της γραφής και δίδει έντολή στους μύς των κινήσεων του χεριού. Οι μύες ενεργούν και το χέρι γράφει. Στην διαδικασία αυτή συμμετέχει και η βούληση, που ώθει στην προσπάθεια. "Αλλά η βούληση εξασφαλίζεται με το διαφέρον και το διαφέρον εξασφαλίζεται αν η λέξη ή το κείμενο σχετίζεται με τις ανάγκες του μαθητού.

"Ας έχωμε υπ' όψη ότι καμμιὰ από τις κινήσεις της γραφής δεν είναι έμφυτη, όλες πρέπει να διδαχθούν, γι' αυτό πρέπει να γίνονται χωριστά και άργα όπως δηλ. ακριβώς τελούνται. Η γραφή αποτελεί μία τεχνική. "Απ' όλα αυτά διαφαίνεται, ότι στην διαδικασία της γραφής συμμετέχουν και η νοημοσύνη και η βούληση, όσο και ο χαρακτήρας του παιδιού. Τα παιδιά που γράφουν γρήγορα και με λάθη έχουν χαρακτήρα συναισθηματικό. "Εκείνα που γράφουν με υπερβολική φροντίδα φλεγματικό, εκείνα που γράφουν ακανόνιστα και άνωμαλα νευρικό και εκείνα που γράφουν με χονδρά και άργα τον άπαθῃ. Αυτά θέβαια είναι σχετικά αναλόγως και της ηλικίας του μαθητού.

"Ανακεφαλαιώνοντας επαναλαμβάνομε, ότι οι αίσθητο-κινητικές δραστηριότητες αποβαίνουν ένα καλό όργανο και μέσο (κατασκευές - Ιχνογράφηση - γραφή) της νοημοσύνης και γενικά του ψυχικού παράγοντος.

Δεν δύναται μόνον αυτές και ιδιαίτερα τις αίσθηματικές δραστηριότητες απόκτηση ο μαθητής γνώσεως.

Και εν τούτοις και σήμερα ή αντίληψη, ότι οι γνώσεις είναι αντίγραφα της πραγματικότητος δεν έχει εγκαταλειφθῇ και πολλές μέθοδοι διδασκαλίας συνε-

χίζουν να εμμένονται από αυτή. "Ετσι, οι μέθοδοι της έποπτείας θεωρούνται και σήμερα σταθμός στην μεθοδολογία. "Ολοι πιστεύαμε και τό επαναλαμβάναμε, πώς φθάνει να λάβη ο μαθητής μια καθαρά έποπτεία με συγκεκριμένα αντικείμενα, γραφικά σχήματα κλπ. για να εμπεδωθεί στο μυαλό του ή γνώση. Αλλά ή γνώση δέν είναι άπλή άφαίρεση τής πραγματικότητας και ό νους φωτογραφική μηχανή. Δυσκόλως ή γνώση έντυπώνεται στο πνεύμα από τά αντικείμενα μόνο. Τά αντικείμενα, ή έποπτεία, είναι άπαραίτητα. Άπαραίτητα μόνο διά να ύποκινούνται και συνδυαλίζουν την πράξη, διότι τά αντικείμενα επιδρούν επί τής αντίληψως, ενώ ό σχηματισμός γνώσεων είναι θέμα νοημοσύνης, δηλ. λογικών ένεργειών επάνω στά πράγματα.

Έπομένως, τά πράγματα είναι βοηθητικά και ή αντίληψη αὐτῶν δέν δίνει τις γνώσεις, διότι ή αντίληψη καμιά λογική ένεργεια δέν κάμει. Οί αίσθήσεις και οι κινήσεις παίζουν βοηθητικό, αλλά άπαραίτητο ρόλο.

Στήν διαδικασία τής μάθησεως κυριαρχεί ή νοημοσύνη και οι συναισθηματικές θωλητικές τάσεις και έπομένως τις γνώσεις θά τις οικοδομήσουν οι λογικές και νοητικές δραστηριότητες που θά κάμει ό μαθητής.

Αὐτές τις δραστηριότητες θά γνωρίσωμε τώρα.

α) ΤΙΣ ΛΟΓΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Οι λογικές δραστηριότητες ακολουθοῦν τόν δρόμο που ακολουθεῖ ή νοημοσύνη, και ή νοημοσύνη προχωρεῖ κατ' εὐθεία φοράν αντίστροφο φοράν - μετά κάμει συνδυαστικές ένεργειες, προχωρεῖ σέ ταυτόσημη ένεργεια και φθάνει στην μηδενίζουσα ένεργεια.

Έπομένως οι δραστηριότητες είναι:

1) Προσθετικές π.χ. $25+4=29$.

2) Αφαιρετικές $29-4=25$

3) Συνδυαστικές $25+4$ και $4+29$ ή $[20+(5+4)]=29$

4 Μηδενίζουσες $29-29=0$

και 5) Κυτόλαμες $29+0=29$

Αὐτές οι πέντε λογικές δραστηριότητες είναι ό μηχανισμός που διαθέτει ή νοημοσύνη κατά την διαδικασία τής μάθησεως, διά την άπόκτηση δηλ. γνώσεων, έννοιών, δεξιοτήτων, προγράμματος δράσεως κλπ. Από τις λογικές αὐτές δραστηριότητες δέν λείπει και τό κινητικό στοιχείο, διότι κάθε λογική δραστηριότητα είναι και μία πράξη. Με τόν καιρό οι λογικές αὐτές δραστηριότητες έσωτερικοποιούνται, συν-

τονίζονται, δομοῦνται και μετά μποροῦν να γίνουν και κατ' αντίστροφη φορά, δηλ. μετασχηματίζονται τώρα σέ νοεές λογικές δραστηριότητες. Από αὐτό τη σημείο δέν έχει ανάγκη ό μαθητής τοῦ ὕλικου πεδίου, διότι οι λογικές αὐτές δραστηριότητες γίνονται όλες επάνω στά πράγματα. Έπομένως ό μαθητής μαθαίνει με λογικές δραστηριότητες που κάμει επάνω στά πράγματα.

ΚΑΙ ΦΘΑΝΟΜΕ ΣΤΙΣ ΝΟΗΤΙΚΕΣ ΔΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Οι νοητικές δραστηριότητες είναι (5) με κυριώτερη την άφαίρεση. Στην άφαίρεση ό μαθητής χωρίζει τά οὐσιώδη από τά έπουσιώδη. Τό κάμει από ανάγκη, διά να συστηματοποιήση τά δεδομένα τής αντίληψως. Διά να γίνει όμως άφαίρεση έπουσιωδῶν πρέπει πρώτα να γίνει ανάλυσις και μετά σύγκριση τῶν γνωρισμάτων. Η σύγκριση γίνεται διά την έκλογή τῶν οὐσιωδῶν. Με την σύγκριση μαζί αναφαίνεται και ή κρίση και ακολουθεῖ ή άναγκαία σύνθεση.

Έπομένως κατά σειρά γίνονται οι έξι νοητικές δραστηριότητες:

1) Ανάλυση

2) Σύγκριση

3) Αφαίρεση

4) Κρίση

και 5) Σύνθεση.

Προτάσσομε την άφαίρεση και μετά την κρίση, διατί με την σύγκριση μαζί αναφαίνεται και ή ψυχολογική άφαίρεση και μετά ό νους κάμει κρίσεις διά να φθάση στην σύνθεση τῶν οὐσιωδῶν.

Όλες αὐτές οι νοητικές δραστηριότητες είναι δύσκολες, διά τοῦτο να έχωμε ὕπ' ὄψη:

"Οτι ό μαθητής διανοεῖται με όλικές παραστάσεις πραγμάτων, κάθε γνώρισμα εύρίσκεται στενά συνδεδεμένο με τό όλο. Διά τοῦτο οι συγκρίσεις γίνονται εύκολες και κατορθωτές, όταν έμεις δίδομε τά σημεία πρὸς σύγκριση και ιδίως αν αὐτά τά δημεία είναι άφηρημένες ιδέες π.χ. ψεύδος - ιάπατη. Επίσης ως κριτική εργασία είναι δύσκολη και γίνεται δυσκολωτέρα, όταν έμεις ζητοῦμε κρίσεις διά πράγματα που ό μαθητής δέν γνωρίζει, διά πράγματα άνεγνωρισμένης αξίας, τότε τόν μαθαίνομε να κρίνη άβασάνιστα, άσκοπα και άδικα. Τόν κάνομε τόν μαθητή επιπόλαιο, δοκησίσοφο και άνευλαβή. Η κριτική εργασία θά είναι εύκολη, εάν ό μαθητής έχει κατανοήσει την δομή ὕλης και κατέχει γνώσεις μητέρες, γενικεύσεις, γνώμονες, σταθμούς κλπ.

"Ετσι γνωρίσαμε τις δραστηριότητες

πού θα κάμη ο μαθητής διά νά ἀποκτήσῃ τίς γνώσεις. Πρέπει ὁμῶς ἐδῶ νά τονίσουμε ὅτι οἱ ἐξωτερικές δραστηριότητες γίνονται ἐσωτερικές μέ τήν πολύτιμο συμβολή τῆς γλώσσας.

Οἱ αἰσθησιοκινητικές δραστηριότητες προσφέρουν αἰσθητηριακό ὕλικό διά νά καταστή ἡ λέξη σύμβολο καί ὕστερα μέ μεσολάβηση τῶν λογικῶν καί νοητικῶν δραστηριοτήτων γίνεται σύμβολο ἐμπλουτισμένο καί συνοπτικό καί δηλώνει ὁλόκληρη ἔννοια π.χ. στή λέξι «σκύλος» οὔτε τὰ ἀκουστικά ἐρεθίσματα πού προέρχονται ἀπό τοὺς φθόγγους τῆς, οὔτε τὰ κινητικά αἰσθήματα πού γεννιοῦνται ἀπό τήν προφορά τῆς, οὔτε ἡ ὀπτική ἀντίληψη ἀπό τήν λέξη σκύλος, οὔτε ἡ κιναισθησία πού προκύπτει ἀπό τήν γραφή τῆς τήν κάμουν τήν λέξη αὐτή σύμβολο.

Μόνον ὅταν συνδεθοῦν ὅλα τὰ παραπάνω, ἀκουστικά ἐρεθίσματα, κινητικά αἰσθήματα, ὀπτική ἀντίληψη, κιναισθησία καί μαζί ὁποιαδήποτε ἄλλη σχετική ἐμπειρία μέ τήν γνωστική εἰκόνα πού ἔχει ὁ μαθητής διά κάποιο σκύλο, τότε μόνο ἡ λέξη «σκύλος» ἀρχίζει νά ἀποκτᾷ σημασία καί τήν λειτουργική ιδιότητα τοῦ συμβόλου.

Μέ ἄλλα λόγια θά πρέπει ἡ λέξη ὄχι μόνον νά δηλώνῃ τήν εἰκόνα, ἀλλά καί νά διευκρίνεται ἡ σημασία τῆς.

Καί ἐδῶ διακρίνομε ἐξωτερική δραστηριότητα φωναχτός λόγος (λεκτική) καί ἐσωτερική δραστηριότητα φωναχτός λόγος (λεκτική) καί ἐσωτερική δραστηριότητα (ἐσωτερικός λόγος), μέ αὐτή τήν διαδικασία ἡ λέξη ἀπό σύμβολο γνωστικό γίνεται νοητικό. Μέ στήριγμα τήν γλώσσα οἱ ἐξωτερικές δραστηριότητες τοῦ μαθητοῦ γίνονται ἐσωτερικές.

Ἐδῶ κατέληξαν οἱ συστηματικοί ἐρευνητές τοῦ αἰῶνα μας.

Μέ θάση τ' ἀνωτέρω μπορούμε εὐκόλως νά χαράξωμε τήν μέθοδο διδ(λ)ίας.

ΑΣ ΓΝΩΡΙΣΩΜΕ ΟΜΩΣ ΤΙΣ «ΕΝ ΧΡΗΣΕΙ» ΜΕΘΟΔΟΥΣ

1) Ἡ μέθοδος τοῦ διδακτιμοῦ.

Ἐδῶ ἐτοιμάζονται οἱ γνώσεις καί δίδονται μέ πολλοὺς τρόπους, δηλ. (μέ προφορικό λόγο, μέ γραπτό λόγο, μέ ἀνάλυση, μέ ἀπομνημόνευση, μέ κατανόηση, μέ διαγράμματα, μέ πίνακες, μέ ταξινομήσεις, μέ διαλόγους, μέ διηγῆσεις μέ ἀντιθέσεις, μέ συγκρίσεις κλπ.). Ὁ μαθητής δέχεται παθητικά. Ἡ μέθοδος αὕτη ὑποστηρίζει, ὅτι οἱ παραστάσεις δημιουργοῦνται ἀπό ἐξωτερικούς ἐρεθισμούς καί δίδει σημασία μόνο στό ἐξωτερικό ἐρέθισμα. Παίρ-

νει τὸ σχῆμα Ε.Α., στόχος τῆς ἡ γνώση προϊόν.

2) Ἡ ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΠΟΠΤΕΙΑΣ

Ἐδῶ οἱ γνώσεις προσφέρονται μέ συγκεκριμένα πράγματα, εἰκόνες, ἀντικείμενα κλπ. καί αλοῦμε τὸ παιδί νά παρατηρήσῃ γιά νά σχηματίσῃ νοερές παραστάσεις, καί φθάσαμε ἔτσι ἀκόμη, καί στήν Γραμματική καί Ἀριθμητική καί ἔχομε ἔντυπες εἰκόνες, πού παρουσιάζουν ἔντυπες γνώσεις. Ἐδῶ ἀντὶ τὸ κύρος τοῦ δασκάλου (διδακτιμός) κυριαρχεῖ τὸ κύρος τῶν πραγμάτων. Καί ἐδῶ ὁ μαθητής δέχεται παθητικά. Καί ἐδῶ δεχόμεστε ὅτι οἱ παραστάσεις δημιουργοῦνται ἀπό τήν κατ' αἴσθησιν ἀντίληψη καί δίδουμε πάλι σημασία στό ἐξωτερικό ἐρέθισμα. Τὸ σχῆμα εἶναι Ε.Α.

Οἱ γνώσεις τοῦ παιδιοῦ δὲν πηγάζουν ἀπό τὰ πράγματα ἀλλὰ ἀπὸ τίς πράξεις, τίς δραστηριότητες αὐτές, καθ' αὐτές, πού καταβάλλουν τὰ πράγματα (δηλ. σέ τεμαχισμό, τήν ἀνάλυση, τήν σύγκριση, τήν ἀνασύνθεση). Δηλαδή, ἐκεῖνο πού ὅλοι λέγαμε, ἀπὸ τήν ἐποπτεία στήν ἔννοια εἶναι λάθος, εἶναι λάθος ἂν πιστεύουμε πὺς φθάνει μόνο ἡ ἐποπτεία χωρὶς τίς δραστηριότητες (κινητικές - λογικές - νοητικές) πού πηγάζουν ἀπὸ τὸ ὑποκείμενο.

Διδασκαλία πού ἀγνοεῖ τὸ σύνολο τῶν δραστηριοτήτων, πού πρέπει νά ἐκτελέσῃ ὁ μαθητής κατὰ τήν διαδικασία τῆς ἀποκτίσεως γνώσεων, ὁδηγεῖ σέ ψευτογνώσεις καί δρᾷ ἀνασταλτικά στήν παραπέρα ἀνάπτυξη τῆς προσωπικότητος τοῦ μαθητοῦ.

3) Ἡ ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΑΥΤΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Ἐδῶ τὸ παιδί μαθαίνει, ἀλλὰ καί μαθαίνει πὺς νά μαθαίνει. Ὅτι μπορεῖ νά τὸ πῇ τὸ παιδί δὲν τὸ λέει ὁ δάσκαλος. Εἶναι ἡ δυσκολώτερη μέθοδος διά τὴν ἀσκαλο.

Καί ἐδῶ ξεκινᾷμε ἀπὸ τὰ πράγματα, ἔχομε καί ἐδῶ ἐποπτεία. Μετὰ ὁμῶς προσχωροῦμε σέ ὅλες ἐκεῖνες τίς δραστηριότητες πού περιεγράψαμε, (κινητικές - λογικές - νοητικές) ἐπὶ τῶν πραγμάτων καί φθάνει μέ τήν βοήθεια τῆς γλώσσας στήν ἀνακάλυψη τῶν ἐννοιῶν, τῶν νόμων κλπ. μέ χρήση διὰ τὸν βίο. Ἡ μέθοδος αὕτη παίρνει πολλές μορφές, ὁμαδικῆς, ἀτομικῆς καί ἀτομικευμένης ἐργασίας.

Καί ἐδῶ ἔχομε ἐξωτερικό ἐρέθισμα, ὁπολογίζομε ὁμῶς πολὺ στό ὑποκείμενο, στὸν μαθητὴ δηλ. σὲς δραστηριότητες πού θά κάμη δηλ. μέ ἄλλα λόγια ὑπο-

λογίζομε στή νοημοσύνη του καί στίς βουλικο-συναισθηματικές του τάσεις.

Τό σχῆμα παίρνει τήν μορφή Ε.Υ.Α.

Ἀπό τίς θέσεις αὐτές προκύπτουν ἐπιπτώσεις ἀρκετά σημαντικές διά τήν στρατηγική τῆς διδ)λίας. Ἡ πραγματική ἀπόκτηση γνώσεων ἐπηρεάζεται θετικά καί ἀπό τήν ἴδια τήν φύση τῶν γνώσεων, ἀλλά πολύ περισσότερο ἀπό τίς ποικίλες δραστηριότητες (κινητικές - γνωστικές - νοητικές) πού συμμετέχουν στήν ἀπόκτησή τους. Μιά γνώση νά διδαχθῇ σέ ἱκανοποιητικό βαθμό σ' ὅποιαδήποτε ἡλικία, ἀρκεῖ νά ὑλοποιηθῇ σωστά. Μιά γνώση γίνεται ἐνσυνείδητη γνώση, μόνον ὅταν συνδεθῇ μέ τόν φωνακτό καί σιωπηρό λόγο καί συνδεθῇ μέ τήν ἀντιμετώπιση προβληματικῶν καταστάσεων καί τήν δημιουργία σχετικοῦ προγράμματος ἐνεργείας. "Ὅσο γιά τήν τακτική τῆς διδ)λίας μπορούμε νά τήν συνοψίσουμε στίς παρακάτω ἐντολές:

Νά διατυπώνουμε ταύς σκοποὺς τῆς διδ)λίας. Νά διασαλεύουμε τήν γνωστική καί συναισθηματική ἰσορροπία, ὥστε οἱ μαθητές νά νοιώσουν τήν ἀνάγκη νά ἐργασθοῦν διά τήν ἀποκατάστασή της. Νά ἀναλύουμε συστηματικά τὸ περιεχόμενο τοῦ θέματος πού θά διδάξουμε, ξεκινώντας ἀπό τίς ἐννοιες πού γνωρίζουν οἱ μαθητές, νά προχωροῦμε στίς μισογνωστές ἐννοιες καί μετὰ νά ἀναλύουμε τίς ἀγνωστες. Νά ἐπισημαίνουμε τίς δραστηριότητες (κινητικές - γνωστικές - διανοητικές) καί νά δίδουμε τήν εὐκαιρία στοὺς μαθητές νά τίς κάμουν μέ ἀντικείμενα, μέ ἀπεικονίσεις, μέ τόν φωνακτό

καί σιωπηρό λόγο. Νά ἀλληλοσυσχετίζουμε τίς παραπάνω ἐργασίες, διά νά ἐπιτύχουμε καλύτερη ὑλοποίηση καί ἀφομοίωση τοῦ θέματος τῆς διδ)λίας. Νά δημιουργοῦμε μετὰ προβληματικές καταστάσεις βασισμένες στίς γνώσεις πού ἀπέκτησαν, τοῦτο ἐκτός ἀπὸ τήν καλύτερα ἐμπέδωση τῶν γνώσεων, θά ἔχη σάν ἀποτέλεσμα τήν πρόσκτηση ἐπιπροσθέτων γνώσεων.

Τελειώνοντας ἐλπίζουμε ἡ διδ)κή μεθοδολογία νά ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸ στάδιο τῶν ἀναζητήσεων, διότι σήμερα καί αὐτὴ ἡ εὐρύτατα γνωστὴ τριμερὴς πορεία ἔχει διαπιστωθῇ, τι δὲν ἀνταποκρίνεται στίς κατακτήσεις τῆς γενετικής ψυχολογίας καί γνωσιολογίας. Ἡ δομὴ καί ἡ διάρθρωση τῆς τριμεροῦς πορείας ἀνταποκρίνεται στήν λογική τῶν μεγάλων. Οἱ διαπιστώσεις αὐτές ἔγιναν στίς ἀρχές τοῦ αἰῶνα μας ἀπὸ τὸν Κλαπαρένττ. καί Ντιουί καί σήμερα ἀπὸ τοὺς Πιαζέ-Μπροῦνερ-Καλπερίν. Τὸ πρόβλημα αὐτὸ ἔχει κατανοηθῇ σήμερα, δι' αὐτὸ ἡ προσοχὴ πολλῶν δ)κῶ εἶναι στραμμένη πρὸς τήν χρῆση ὀπτικοακουστικῶν μέσων κατὰ τήν δ)λία, ὥστε νά ἐπιταχύνεται καί θελτιώνεται ἡ μάθησις. Ἡ τάση αὐτὴ ἔχει ἐπιφέρει εὐεργετικά ἀποτελέσματα στήν διδ)λία, καί τήν τάση αὐτὴ δὲν πρέπει νά τήν ἀγνοήσουμε.

Γιάννης Σαλβαράς

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

Ἔργα: τῶν Ν. Μαραγκουδάκη, Θ. Γέρου, Ε. Παπανούτσου, Κ. Κίτσου, Ν. Μετανίτη, Πιαζέ, Μπροῦνερ κλπ.

Οί συέψεις - διαθέσεις τῶν μαθητῶν γιὰ τὰ σχολια μαθήματα

ΚΩΝΣΤ. ΤΖΟΥΜΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τὰ τελευταῖα χρόνια παρατηρεῖται μιὰ στροφή τῶν ἑλληνοπαίδων πρὸς τὸ Γυμνάσιο. Χρόνο μὲ τὸ χρόνο ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν αὐξάνει, ἀν ληφθῇ δὲ ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ καινούριο Σχέδιο Νόμου τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, ἀπὸ τὸν ἐπόμενο χρόνο ἡ φοίτηση θάναί ὑποχρεωτική καὶ καθολική.

Κάτω ἀπὸ μιὰ τέτοια πίεση κι ἀνάγκη πρέπει νὰ ἐξετασθῇ ἀντικειμενικά καὶ ψυχραίμα, ἀν ὑπάρχουν σήμερα οἱ κατάλληλες συνθήκες γιὰ νὰ γίνῃ ἀνετη, εὐχάριστη, δημιουργική κι ἀποδοτική ἐργασία στὰ Γυμνάσια μας.

Ἀπὸ τῆ σχετική μου πείρα ὑποστηρίζω πὼς τὸ μόνο πού δὲν γίνεται στὰ σχολεῖα τῆς Μέσης εἶναι ἡ Ἑκπαίδευση.

Καὶ τὸ δικαιολογῶ μὲ τίς ἐξῆς θέσεις: ὑπάρχει ἑλλειψη προσωπικοῦ, ἀλλὰ κι αὐτοὶ οἱ καθηγητὲς πού ἐργάζονται στεροῦνται στοιχειωδῶν μέσων γιὰ νὰ κάμουν ἀνετα τὴ δουλειά τους.

Ἡ ἑλλειψη αἰθουσῶν ἀποτελεῖ πληγή, γιὰτὶ σ' ἓνα κτίριο στεγάζονται δύο καὶ τρία σχολεῖα ἢ τὸ ἓνα ἀναγκάζεται νὰ λειτουργῇ μὲ μισὰ τμήματα τίς πρωινὲς ὥρες καὶ ἄλλα μισὰ τίς ἀπογευματινὲς ὥρες.

Τὸ κυριώτερο πρόβλημα ὁμῶς κατὰ τὴ γνώμη μου εἶναι τὸ πρόγραμμα πού περιλαμβάνει πολλὲς ὥρες, πολλὰ μαθήματα, ἀπ' τὰ ὁποῖα τὰ περισσότερα καὶ μὲ τὸν τρόπο πού διδάσκονται καὶ μὲ τὸ περιεχόμενό τους κατανοοῦν κουραστικά, ἀνιαρά καὶ περιττά.

Ἡ ἔρευνα πού εἶχα τὴν εὐκαιρία νὰ κάμω γιὰ τὴν ἔδρα τῆς Παιδαγωγικῆς ἐπιθεβαιώνει τίς παραπάνω σκέψεις μου.

ΜΕΘΟΔΟΣ

Σὰν μέθοδος ἐφαρμόζεται ἡ κατανομή συχνότητος τοῦ δείγματος.

ΔΕΙΓΜΑ

Ἡ ἔρευνα ἔγινε σὲ πενήντα 50 ἀγόρια καὶ κορίτσια, μαθητὲς τοῦ Μικτοῦ Γυμνασίου Πρεβέζης δύο τάξεων, τῆς Β' καὶ τῆς Ε', ἡλικίας 12-19 χρόνων.

ΣΥΛΛΟΓΗ ΥΛΙΚΟΥ

Τὸ ἐρωτηματολόγιο πού δόθηκε περιεῖχε δύο ὁμάδες ἐρωτήσεων. Μὲ τὴν πρώτη ὁμάδα πού περιλαμβάνει πέντε ἐρωτήσεις ἐπιδιώκεται ἡ διαπίστωση κυρίως τοῦ φύλου, τῶν ἐτῶν σπουδῶν καὶ ἡ ἐπίδοσή τους στὰ βασικώτερα μαθήματα.

Ἡ δεύτερη σειρά ἐρωτήσεων ἀποβλέπει στὸ νὰ φανῇ ἡ προτίμηση μαθήματος, ἡ κοὐρασση κι ἡ ἐπιθυμία τους γι' ἀπαλλαγὴ ἀπὸ μαθήματα. Ἀκόμα ἡ ἀγάπη τῆς, ἡ στροφή τους πρὸς τὰ κλασσικὰ γράμματα.

Μὲ τὴν τελευταία ἐρώτηση πού τοὺς δίνει τέσσερες μερικώτερες ἐρωτήσεις πᾶρεχεται δυνατότητα νὰ πάρουν ὑπεύθυνη θέση στὴ διδασκαλία ἀρχαίων συγγραφέων.

Ἀλλωστε κάθε μιὰ καὶ ἰδίως ἡ τελευταία, «ὕπ' ἀρ. 12», δίνει τὴν εὐχέρεια καὶ γιὰ μιὰ τρίτη γνώμη.

Α'. ΟΜΑΔΑ

1. Τάξη. 2. Μαθητὴς ἢ Μαθήτρια. 3. Ἡλικία. 4. Ἐπάγγελμα πατρός. 5. Τελευταῖος βαθμὸς. α. Μαθηματικά β. Νέα Ἑλληνικά γ. Ἀρχαία Ἑλληνικά.

Β'. ΟΜΑΔΑ

1. Ποῖο μάθημα ἀγαπᾷς περισσότερο.
2. Ποῖο μάθημα σᾶς κουράζει περισσότερο;

3. Ἀπὸ ποῖο μάθημα θὰ ἤθελες ἴσως νὰ ἀπαλλαγῇς.

4. Συμφωνεῖς ὅτι ἡ μελέτη τῶν κλασσικῶν συγγραφέων σου εἶναι χρήσιμη;

α. Συμφωνῶ ἀπολύτως.

β.

5. Ποιὲς διαθέσεις νομίζεις ὅτι ἔχει γιὰ σένα ὁ καθηγητὴς «τρικὰ» τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν;

6. Συμφωνεῖς ὅτι ἡ ἀρχαία Ἑλλάδα εἶναι ἀξία θαυμασμοῦ;

α. Συμφωνῶ ἀπολύτως.

β.

7. Συμφωνεῖς ὅτι ἡ ἀρχαία Ρώμη εἶναι ἀξία θαυμασμοῦ;

α. Συμφωνώ απολύτως.

β.

8. Διαθάζεις βιβλία και άρθρα για την αρχαία Ελλάδα;

9. Διαθάζεις βιβλία και άρθρα για την αρχαία Ρώμη;

10. Σε ενδιαφέρει ή επίσκεψη σε αρχαιολογικούς χώρους;

11. Σκοπεύεις να μελετήσεις αργότερα αρχαίους συγγραφείς;

12. Πώς θα ήθελες να διδάσκεσαι τους αρχαίους συγγραφείς;

α. Κυρίως στο πρωτότυπο.

β. Κυρίως από λογοτεχνική μετάφραση.

γ. Δεν έχω σχηματίσει γνώμη.

δ.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Οι έρωτήσεις είναι παρμένες από Έρωτηματολόγιο που είχε σταλή παλαιότερα στο Γυμνάσιο από το Πανεπιστήμιο του Leeds, Τμήμα Παιδαγωγικής.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Από την πρόχειρη αυτή εργασία και την έπισκόπηση των πινάκων διαπιστώνεται πως στο δείγμα ανήκουν 20 μαθητές ήτοι 40% και 30 μαθήτριες, 60%. Οι 13, ποσοστό 26% σε αναλογία 15,4% αρρενες, 84,6% θήλεις σπουδάζουν 5 χρόνια και οι 37 ποσοστού 74%, σε αναλογία 48,6% αρρενες και 51,4% θήλεις σπουδάζουν 2 χρόνια.

Η προτίμησή τους στα μαθήματα είναι η εξής επίν. 2 Γυμναστική 9 ή 18%, αρρενες 30% θήλεις 10%. Αρχαία Έλληνικά 9 ή 18%, αρρενες 10%, θήλεις 26,6%. Μαθηματικά 8 ή 16%, αρρενες 15%, θήλεις 16,6%. Αγγλικά 8 ή 16%, αρρενες 10%, θήλεις 20%.

Ιστορία 6 ή 12%, αρρενες 20%, θήλεις 6,6%. Στη σειρά έρχονται κατόπιν τα Θρησκευτικά, Νέα Έλληνικά, Μουσικά κ. α. με λιγότερα ποσοστά.

Υπάρχουν που τα προτιμούν αποκλειστικά ή μαθητές ή μαθήτριες.

Στόν 3ον πίνακα φαίνεται η κούραση που προκαλούν τα διάφορα μαθήματα. Πρώτη θέση κατέχουν τα Μαθηματικά 11 μαθητές ή 22% σε αναλογία 3% αρρενες, 33,3% θήλεις. Τα αρχαία Έλληνικά κυριαστικά είναι για τους μαθητές 25% ποσοστό στο σύνολο των αρρένων. Τα Αγγλικά ακολουθούν με μικρότερο ποσοστό 3 ή 6%, 5% αρρενες, 6,6% θήλεις. Μεγάλο ποσοστό 16 ή 32%, αναλογικά 25% και 36,6% δεν αισθάνονται κούραση.

Επίσης μεγάλο ποσοστό 25 ή 50%,

45% αρρενες και 53,3% θήλεις δεν ζητούν απαλλαγή από μαθήματα. Έκείνα τα μαθήματα που συγκεντρώνουν την επιθυμία αυτή είναι: Αγγλικά 6 ή 22% ή 20% μαθητές και 6,6% μαθήτριες. Μαθηματικά στη συνέχεια 4 ή 8% στο σύνολο ή 13,3% στο σύνολο των μαθητών. Ακολουθούν τα Φυσικά με δεδομένα 3 ή 6% ή 10% αρρενες 3,3% θήλεις και τα Αρχαία Έλληνικά με μικρότερα ποσοστά 5%, 3% αντίστοιχα.

Η μελέτη άρθρων και περιοδικών για εξής ποσοστά. Θετική θέση πήραν 29 ή 58% <12> 60% αρρενες <17> 56,6% θήλεις. Αρνητική θέση 28 ή 6% με αναλογία 40% αρρενες και 33,3% θήλεις. Τέλος υπάρχει κι ένα μέρος μαθητριών 3,6% ή 16% στο σύνολο των μαθητριών που δεν εκφράζει γνώμη.

Ακολουθούν τρεις πίνακες που αναφέρονται ιδιαίτερα στην επίδραση που άσκησε ή διδασκαλία αρχαίων κειμένων και της Ιστορίας ώστε να δείχνουν προτίμηση ή την αποστροφή τους για ότι σχετίζεται με την αρχαιότητα.

Μικρό ποσοστό εκφράζει 20% αρρένων και 36,6% θηλέων την επιθυμία να μελετήσουν αργότερα αρχαίους συγγραφείς <πίνακας 7>. Ενώ αρνητική στάση τηρούν 50% αρρενες και 13,3% σε θήλεις που δεν έχουν σχηματίσει γνώμη.

Ενθαρρυντικός είναι ο πίνακας <8> που φανερώνει την προτίμησή τους να έπισκέπτονται αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία.

Σημειώνεται η εξής αναλογία: θετική στάση 80%, 70% αρρενες και 86,6% θήλεις. Αρνητική θέση παίρνει μικρός αριθμός 15% αρρενες και 13,9% θήλεις. Υπάρχει επίσης κι ένα 15% αρρένων που τηρεί ουδέτερη στάση.

Εντύπωση προκαλεί κι ο τελευταίος πίνακας <9>, όπου φαίνεται η προτίμηση των μαθητών στις λογοτεχνικές μεταφράσεις.

Έτσι λοιπόν η διδασκαλία των αρχαίων συγγραφέων από λογοτεχνικές μεταφράσεις συγκεντρώνει την προτίμηση του 44% ή κατά φύλλο 50% αρρενες και 49% θήλεις.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από τις απαντήσεις που έδωσαν οι μαθητές μας μπορούμε να καταλήξουμε σε μερικά συμπεράσματα δίνοντας φυσικά τις πιθανώτερες δυνατές ερμηνείες στις απαντήσεις των μαθητών.

Η προτίμηση των μαθητών στη διδασκαλία των αρχαίων κειμένων φαίνεται να

μή επηρεάζεται και τόσο από τα χρόνια σπουδής, «πίν. 1». Η επιθυμία τους όμως να διδάσκονται από λογοτεχνικές μεταφράσεις σε ποσοστά 50% και 40% αντίστοιχα για τους άρρενες και θήλεις (πίν. 9) φανερώνει το λιγώτερο μιάν αποστροφή που μπορεί ή μάλλον προέρχεται κι από τους συγγραφείς που επιλέγονται και το κυριώτερο από τον τρόπο διδασκαλίας που περιορίζεται σε ξηρή εκμάθηση γραμματικοσυντακτικῶν κανόνων και σε λεξιμάθεια.

Αγαπούν περισσότερο με υπεροχή τῶν μαθητριῶν (με εξαίρεση τῇ Γυμναστικῇ, Ἱστορίᾳ) Ἀρχαῖα Ἑλληνικά 26,6%-10% ἐνῶ τὰ ἀγόρια δηλώνουν πῶς κουράζονται με τὰ Ἀρχαῖα σε ποσοστό 25%. Ἡ Ἱστορία καί ἡ Γυμναστική φέρνει στήν πρώτη σειρά τους ἄρρενες 20%-6,6% καί 30% πρὸς 10% ἀντίστοιχα.

Ὁ συσχετισμὸς στὸν πίνακα 5 δείχνει καθαρῶτερά πῶς ὑπάρχει ἀντιστοιχία στήν προτίμηση, κούραση κι ἀπαλλαγὴ ἀπ' τὰ μαθήματα κι ἐπιθεβαιώνεται ἔτσι καὶ ἡ εἰλικρίνεια τῶν ἀπαντήσεων.

Ἐκεῖνο πού ἀποδείχεται ἀπὸ τὴν ἐπισκόπηση τῶν πινάκων καὶ πού ἐπιθεβαιώνεται κι ἀπὸ τὴν καθημερινή πείρα εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ μαθήτριες εἶναι ἐπιμελέστερες καὶ καταβάλλουν κάθε δυνατὴ προσπάθεια, γιὰ νὰ ξεπεράσουν τὶς δυσκολίες.

Σχετικὴ υπεροχὴ παρατηρεῖται, ὅπως ἀνέφερα γιὰ τοὺς ἄρρενες στὴ Γυμναστική, τὴν Ἱστορίᾳ καὶ τὰ Μαθηματικά.

Εἰδικώτερα γιὰ τὴν ἐπίδραση καὶ τὴν ἀγάπη γιὰ κάθε τί πού συνδέεται με τὴν ἀρχαιότητα οἱ πίνακες 6, 7, 8 καὶ 9 εἶναι ἀποκαλυπτικοί.

Συγκεκριμένα μεγάλο ποσοστὸ μελετᾷ ἀρθρα καὶ περιοδικὰ σχετικά με τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα 60% ἄρρενες, 36,6% θήλεις.

Οἱ ὑπόλοιποι πού παίρνουν ἀρνητικὴ ἢ οὐδέτερη στάση θέλω νὰ πιστεύω ὅτι δὲν τοὺς παρέχεται ἡ δυνατότητα γιὰ κάτι τέτοιο.

Ἀντίθετα δὲν ἐκδηλώνουν διάθεση νὰ μελετήσουν μετὰ τὶς Γυμνασιακὲς τοὺς σπουδὲς ἀρχαίους συγγραφεῖς καὶ αὐτὸ

ἐρμηνεύεται ὡς ἀποστροφή κι ἀπάχθεια πού προέρχεται ἀκριβῶς ἀπ' τὸν τρόπο διδασκαλίας, ἐξετάσεως, βαθμολογίας κι ἀπὸ ἄλλους παράγοντες πού καταντοῦν τὸ μάθημα τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν πιεστικὸ καὶ κουραστικὸ. Ἀρνητικὴ στάση 50% ἀντίστοιχα στοὺς μαθητὲς καὶ μαθήτριες (πίν. 7) Καὶ τοῦτο ἀποδείχεται ἀπ' τὸν ἐπόμενος πίνακα (8) πού σε συντριπτικὴ πλειοψηφία ἐκφράζουν τὴν ἐπιθυμία τους νὰ ἐπισκεφθοῦν ἀρχαιολογικοὺς χώρους, 70% καὶ 86,6% ἀντίστοιχα.

Ἄν προστεθῇ σὲ τοῦτο καὶ τὸ πόρισμα ἀπὸ τὸν πίνακα 9 πού θέλουν νὰ διδάσκωνται τὰ Ἀρχαῖα Ἑλληνικά ἀπὸ λογοτεχνικὲς μεταφράσεις (50% καὶ 40% ἄρρενες-θήλεις), ἐνισχύεται ἡ ἀποψη πού διατυπώθηκε παρὰ πάνω ἀναφορικὰ με τὰ Ἀρχαῖα Ἑλληνικά.

Προβληματισμὸ προκαλεῖ ὁπωσδήποτε ἡ ἀδιαφορία τους γιὰ τὰ Νέα Ἑλληνικά, πού ὀφείλεται φυσικὰ στὸν τρόπο διδασκαλίας καὶ στήν ἀγνοία τῆς ἀξίας τοῦ μαθήματος. Προβληματίζει ἀκόμα καὶ ἡ οὐδετερότητα πού τηροῦν ἀπέναντι σὲ πολλὰ θέματα καὶ κυριώτερα οἱ ἄρρενες, ὅπως λ.χ. στήν περίπτωση τοῦ τρόπου διδασκαλίας πού οἱ δυὸ μαθητὲς τῆς τῆς Ε' τάξεως με πέντε σπουδῆς δὲν ἔχουν σχηματίσει γνώμη.

Ἐπίσης ἀπ' τὸ ἐντυπο πο. περιέχει τὸ ἐρωτηματολόγιό διαπιστώνεται καὶ κάποια ἀδυναμία πάλι στοὺς ἄρρενες ν' ἀπαντήσουν σὲ ὠρισμένες ἐρωτήσεις.

Συμπερασματικά θὰ λέγαμε πῶς με τὰ σημερινὰ δεδομένα τὸ Σχολεῖο καταστᾶται κουραστικὸ καὶ πιεστικὸ με τὸ φόρτο ἐργασίας καὶ μαθημάτων.

Εἰδικώτερα γιὰ τὰ γλωσσικά μαθήματα Ἀρχαῖα καὶ Νέα Ἑλληνικά φαίνεται νὰ θρῖσκωνται σὲ ἀγνοία πού ὀδηγεῖ στήν ἀδιαφορία, γιατί χωλαίνει τὸ σύστημα καὶ δὲν ἀποκλείονται κάποιες ἀδυναμίες καὶ τῶν καθηγητῶν.

Χρειάζεται συνεπῶς ἀλλαγὴ στὸ πρόγραμμα, στὰ κείμενα κι ὁπωσδήποτε στὸν τρόπο διδασκαλίας, γι' ἀνά ἐπιτυχάνεται ὁ σκοπὸς γενικώτερα πού ἔχει ταχθῇ στὴ Μέση Ἑκπαίδευση.